

Eesti looduse taastamise kava

Tööversioon 11.09

Sisukord

1. Riiklik lähenemisviis taastamiseesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele.....	4
1.1. Maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteemide taastamine	4
1.1.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	4
1.1.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030	5
1.1.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade	7
1.1.4. Meetmed, millega hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist	8
1.2. Mereökosüsteemide taastamine	9
1.2.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	9
1.2.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030	11
1.2.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade	12
1.2.4. Meetmed, millega hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist	12
1.3. Linnaökosüsteemid	14
1.3.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	14
1.3.2. Eesmärgistatud taastamiskava	15
1.4. Jõgede loodusliku sidususe ning nendega piirnevate lammide looduslike funktsioonide taastamine ..	17
1.4.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	17
1.4.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030	17
1.4.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade	21
1.5. Tolmeldajate mitmekesisus ja tolmeldajapopulatsioonid	22
1.5.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	22
1.5.2. Eesmärgistatud taastamiskava	24
1.6. Agroökosüsteemid	25
1.6.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	25
1.6.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030	28
1.6.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade	29
1.7. Metsaökosüsteemid	30
1.7.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave	30
1.7.2. Rahuldav riigi tase	34
1.7.3. Eesmärgistatud taastamiskava	35
2. Meetmed	36
2.1. Maismaaökosüsteemide taastamine	36
2.1.1. Maismaa- ja magevee-elupaikade inventuur	36
2.1.2. Ajakohase kaitsekorra ja kompensatsioonimeetmete rakendamine	38
2.1.3. Elurikkusega arvestav taristu ja energeetika arendamine	42
2.1.4. Ex situ liigikaitse	44
2.1.5. Suurkiskjate seisundi toetamine	46
2.1.6. Liikide ja nende elupaikade seisundi säilitamine ja parandamine	48
2.1.7. Võõrliikide tõrje	50
2.1.8. Pärandniitude hooldamine ja taastamine	53
2.1.9. Soode veerežiimi säilitamine ja taastamine	56

2.1.10.	Nõmme-, luite- ja liivikukoosluste säilitamine ja taastamine	58
2.1.11.	Kaitstavate metsaelupaikade säilitamine ja taastamine	60
2.2.	Mereökosüsteemide taastamine	63
2.2.1.	Eesti mereala põhjaelupaikade kaardistamine ja seisundi hindamine	63
2.2.2.	Mereelupaikade seisundi taastamine ja säilitamine	65
2.2.3.	Merereostuse ennetamine ja reostustõrjevõimekuse tugevdamine	68
2.2.4.	Keskkonnaohtlike vrakkide ohutustamine	71
2.2.5.	Toitainete koormuse vähendamine merekeskkonna seisundi parandamiseks	74
2.3.	Linnaökosüsteemid	78
2.3.1.	Linnarohealade säilitamine läbi süsteemsete planeerimisotsuste	78
2.3.2.	Linnaelurikkuse kvaliteedi parandamine ja elurikkust toetav hooldus	80
2.3.3.	Uute rohealade rajamine ja rohevõrgustiku sidususe suurendamine	83
2.3.4.	Looduspõhised lahendused linnaruumis (sh rohekatused ja -seinad)	85
2.3.5.	Puude ja puuvõrastiku liituse säilitamine ja suurendamine	88
2.3.6.	Kahjustatud linnamuldade taastamine	90
2.4.	Jõgede loodusliku sidususe ning nendega piirnevate lammide looduslike funktsioonide taastamine ja mageveeökosüsteemide taastamine	93
2.4.1.	Vooluveekogude ökoloogilise ühenduvuse taastamine	93
2.4.2.	Jõeliste liikide elupaikade ja kudealade taastamine	95
2.4.3.	Järvede tervendamine	98
2.5.	Agroökosüsteemid	102
2.5.1.	Mahepõllumajanduse edendamine	102
2.5.2.	Maastikuelementide kaitse ja maastikuline mitmekesisus	104
2.5.3.	Ekstensiivne loomakasvatus ja rohumaade säilitamine	108
2.5.4.	Taimekaitsevahendite säästev kasutamine	111
2.5.5.	Mulla seisundi, sh mulla orgaanilise aine ja mulla struktuursuse parandamine	114
2.5.6.	Turvasmullaga põllumajandusmaa kestlik majandamine ja taastamine	117
2.5.7.	Riigi omandis olevate põllumajandusmaade majandamine	119
2.6.	Metsaökosüsteemid	123
2.6.1.	Surnud puidu säilitamine ja juurdetekke tagamine	123
2.6.2.	Metsa vanuselise ja rindelise struktuuri mitmekesistamine	125
2.6.3.	Pärismaiste puuliikide ja puuliigilise mitmekesisuse hoidmine	127
2.6.4.	Metsamaastiku sidususe parandamine	129

1. Riiklik lähenemisviis taastamiseesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele

1.1. Maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteemide taastamine

1.1.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Kirjeldav ülevaade liikmesriigi lähenemisviisist maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteemidega seotud taastamiseesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (6.1.1.1)

Eesti maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteemide taastamise eesmärk on kujundada aastaks 2050 elurikkam, vastupidavam ja kliimamuutustega paremini kohanev looduskeskkond, mis toetab ühiskonna heaolu ning kestlikku majandamist. Looduse taastamine on pikaajaline avaliku huviga tegevus, mis on lahutamatu seotud elurikkuse säilitamise, kliimamuutustega kohanemise, ökosüsteemiteenuste toimimise ning kestliku maakasutusega. See toetub Euroopa Liidu looduse taastamise määrusele, linnu- ja loodusdirektiivile ning Eesti keskkonnastrateegilistele eesmärkidele, sealhulgas Kliimaministeeriumi arengusuunale tagada puhas ja elurikas keskkond ning kestlik keskkonnakasutus.

Taastamise kavandamisel lähtutakse põhimõttest alati eelistada olemasoleva väärtuse hoidmist taastamisele. Seega tuleb esmajärjekorras säilitada heas seisundis ökosüsteemid ja vältida nende seisundi halvenemist. Seejärel kõrvaldatakse või vähendatakse ökosüsteemide seisundit kahjustavaid survetegureid ning seejärel taastub ökosüsteem juba looduslike protsesside käigus. Aktiivseid taastamismeetmeid rakendatakse eelkõige seal, kus looduslik taastumine ei ole enam piisav ning kus õigeaegne sekkumine aitab vältida pöördumatuid muutusi ning kiirendab soodsa seisundi saavutamist.

Taastamiskava teaduslikuks lähtealuseks on Euroopa Liidu loodus- ja linnudirektiivi kohased liikide ja elupaikade seisundihinnangud ([loodusdirektiivi artikkel 17 aruanne 2019 – 2024](#), [linnudirektiivi artikkel 12 aruanne 2019 – 2024](#)), riikliku keskkonnaseire andmed, inventuurid ning rakendusuuringud. Viimased hinnangud näitavad, et mitmete liikide ja elupaikade seisund on jätkuvalt ebasoodne ning mitme ökosüsteemi seisund halveneb. Need hinnangud on aluseks taastamisvajaduse määramisel, prioriteetide seadmisel ning meetmete tulemuslikkuse hindamisel. Samal ajal jätkatakse eluslooduse seiresüsteemi arendamist, inventuuride ajakohastamist ning prognoosivõimekuse suurendamist, et parandada otsuste kvaliteeti ja võimaldada hinnata ka kliimamuutuste ning erinevate maakasutusotsuste kumulatiivseid mõjusid.

Taastamistegevused kavandatakse ruumilise eelisjärjestamise põhimõttel. Tegevused toimuvad eelkõige aladel, kus on võimalik saavutada suurim ökoloogiline kasu, parandada ökosüsteemide sidusust, tugevdada rohevõrgustiku toimimist ning suurendada liikide ja elupaikade vastupanuvõimet kliimamuutustele. Taastamist käsitletakse maastikupõhiselt ning vajaduse korral kavandatakse elupaikade taastamist konkreetsete liikide ökoloogilistest vajadustest lähtudes. Erilist tähelepanu pööratakse kaitstavate alade ja neid ümbritseva maastiku sidususele, kuid taastamine ei piirdu kaitsealadega, vaid hõlmab ka majandusmetsi, põllumajandusmaastikke, märgalasid, vooluveekogusid, ranniku- ja merealasid ning linnakeskkonda.

Taastamismeetmete mõju hinnatakse järjepideva seire kaudu ning tegevusi kohandatakse uute teadusandmete, seiretulemuste ja praktiliste kogemuste põhjal. Otsuste tegemisel lähtutakse ettevaatusprintsibist ning parimast olemasolevast teadmisest. Taastamist käsitletakse pikaajalise protsessina, mille mõju ulatub oluliselt kaugemale kui 2050. aasta eesmärgid.

Riiklik lähenemisviis eeldab looduse taastamise lõimimist erinevatesse poliitikavaldkondadesse. Elurikkuse eesmärke arvestatakse metsanduse, põllumajanduse, veemajanduse, ruumilise planeerimise, taristu arendamise ning keskkonnakorralduse otsustes. Taastamiskava rakendamisel tehakse tihedat koostööd teadus- ja arendusasutuste, maaomanike, kohalike omavalitsuste, ettevõtjate, kodanikuühenduste ning kohalike kogukondadega. Eramaaladel lähtutakse koostööpõhisest lähenemisest, mille keskmes on õiglane kohtlemine, piisavad nõustamis- ja kompensatsioonimehhanismid ning maaomanike aktiivne kaasamine.

Eesti käsitleb looduse taastamist ka piiriülese koostöö osana. Ökosüsteemide toimimine ja liikide levik ei piirdu riigipiiridega ning seetõttu panustab Eesti Euroopa rohevõrgustiku sidususe tugevdamisse, rahvusvahelistesse teadus- ja seirevõrgustikesse ning ühiste taastamislahenduste arendamisse Läänemere piirkonnas ja laiemalt Euroopa Liidus. Nii kujundatakse eeldused selleks, et looduse taastamise tulemused oleksid kestlikud ka pärast 2050. aastat ning toetaksid Euroopa elurikkuse pikaajalist säilimist.

Taustateave elupaigatüüpide kohta

Elupaigatüüpide kogupindala (6.1.2.1)	Mitte heas seisundis olevate elupaigatüüpide kogupindala (6.1.2.2)	Teadmata seisundis olevate elupaigatüüpide kogupindala (6.1.2.3)	Kogupindala, mille ulatuses tuleb elupaigad taastada, et saavutada soodsat seisundit tähistavad võrdluspindalad (6.1.2.4)
6305 – 6630 km ²	898 – 940 km ²	309 – 528 km ²	28 – 132 km ²

Miinimumpindala, mis tuleb taastada

	Miinimumpindala, mille ulatuses tuleb kokku parandada kõigi elupaigatüüpide seisundit (6.1.3.1) ¹	Miinimumpindala, mille ulatuses tuleb kokku taastada kõigi elupaigatüüpide esinemisaladid (6.1.3.2) ²	Miinimumpindala, mille puhul peab kõigi elupaigatüüpide seisund olema teada (6.1.3.3) ³
2030. aastaks	270 – 282 km ²	8 – 40 km ²	278 – 476 km ²
2040. aastaks	539 – 564 km ²	17 – 79 km ²	309 – 528 km ²
2050. aastaks	808 – 846 km ²	28 – 132 km ²	

1.1.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030

Elupaikade seisundi parandamine 2030. aastaks

Elupaigarühmad, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid (6.2.2.1)	Elupaikade eeldatav kogupindala, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid (6.2.2.2)
Märgalad	159 km ²
Rohumaad ja muud karjatatavad elupaigad	25 km ²
Jõe-, järve-, lammi- ja kaldaelupaigad	24 km ²

¹ 2030. aastaks 30 %, 2040. aastaks 60%, aastaks 2050 90%

² Aastaks 2030 30%, aastaks 2040 60%, aastaks 2050 100%

³ Aastaks 2030 90%, aastaks 2040 100%

Metsad	71 km ²
Paljandi- ja luiteelupaigad	3 km ²
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (6.2.2.3)	
<i>Kaardid valmivad hilisemas etapis meetmete kinnitamise järgselt, kaardid üldjuhul NUTS3 tasandil ehk konkreetset asukohta veel kokku ei lepita.</i>	

Elupaikade taasloomine aastani 2030

Elupaigarühm (6.2.4.1)	Soodsat seisundit tähistav võrdluspindala (6.2.4.2)	Elupaigatüübid, mille praegune pindala on üle 2 % väiksem kui soodsat seisundit tähistav võrdluspindala (6.2.4.3)	Elupaigatüübid, mille suhtes võetakse taasloomismeetmeid aastani 2030 (6.2.4.4)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse elupaigarühma taasloomismeetmeid aastani 2030 (6.2.4.5)
Märgalad	3585 – 3692 km ²	7110 - Rabad	7110 - Rabad	40 km ²
Paljandi- ja luiteelupaigad	78 – 123 km ²	2330 - Liivikud	2330 - Liivikud	0,03 km ²
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (6.2.4.6)				
<i>Kaardid valmivad hilisemas etapis meetmete kinnitamise järgselt, kaardid üldjuhul NUTS3 tasandil ehk konkreetset asukohta veel kokku ei lepita.</i>				

Liikide elupaikade taastamine aastani 2030

Liik või liikide rühm (6.2.5.1)	Liigi või liikide rühma elupaigarühm, mille puhul tuleb võtta taastamismeetmeid (6.2.5.2)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid (6.2.5.3)
kahepaiksed	kahepaiksed	0,024 km ²
metsis	metsis	900 km ²
laanerähn	laanerähn	20 km ²
lendorav	lendorav	36 km ²
kivisalik	kivisalik	0,6 km ²
ebapärlikarp	ebapärlikarp	n/a
euroopa naarits	euroopa naarits	n/a
atlandi tuur	atlandi tuur	n/a
jõevähk	jõevähk	n/a
merisiig	merisiig	n/a
lõhe	lõhe	n/a
kõre	kõre	n/a

<i>mudakonn</i>	<i>mudakonn</i>	<i>n/a</i>
<i>männipurelane</i>	<i>männipurelane</i>	<i>n/a</i>
<i>peipsi siig</i>	<i>peipsi siig</i>	<i>n/a</i>
<i>kaldapääsuke</i>	<i>kaldapääsuke</i>	<i>n/a</i>
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (6.2.5.4)		
<i>Kaardid valmivad hilisemas etapis meetmete kinnitamise järgselt, kaardid üldjuhul NUTS3 tasandil ehk konkreetset asukohta veel kokku ei lepita.</i>		

Teadmislünkade täitmine aastani 2030

Selliste alade osakaal, mille puhul ei ole seisund teada (6.2.6.1)	309 – 528 km ²
Lähenedisviis ja meetmed, millega täita lüngad elupaigatüüpide seisundiga seotud teadmistes. (6.2.6.2)	
Maismaa ja magevee elupaikade inventuuri meede	

1.1.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade

Elupaikade seisundi parandamine 2040. ja 2050. aastaks

Elupaigarühm (6.3.1.1)	Pindala, mis ei ole heas seisundis (6.3.1.2)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2040. aastaks (6.3.1.4 a)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2050. aastaks (6.3.1.4 b)
Märgalad	520 – 529 km ²	317 km ²	476 km ²
Rohumaad ja muud karjatavad elupaigad	53 – 83 km ²	50 km ²	75 km ²
Jõe-, järve-, lammi- ja kaldaelupaigad	80 km ²	48 km ²	72 km ²
Metsad	238 km ²	143 km ²	214 km ²
Paljandi- ja luiteelupaigad	7 – 10 km ²	6 km ²	9 km ²

Elupaikade taasloomine aastateni 2040 ja 2050

Elupaigarühm (6.3.2.1)	Elupaigatüübid, mille suhtes võetakse taasloomismeetmeid 2040. aastaks (6.3.2.2 a)	Elupaigatüübid, mille suhtes võetakse taasloomismeetmeid 2050. aastaks (6.3.2.2 b)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taasloomismeetmeid 2040. aastaks (6.3.2.3 a)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taasloomismeetmeid 2050. aastaks (6.3.2.3 b)
Märgalad	7110 - Rabad	7110 - Rabad	79 km ²	131 km ²
Paljandi- ja luiteelupaigad	2330 - Liivikud	2330 - Liivikud	0,07 km ²	0,11 km ²

Liikide elupaikade taastamine aastani 2050

Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2040. aastaks (6.3.3.1 a)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2050. aastaks (6.3.3.1 b)
(täpsustamisel, vabatahtlik)	(täpsustamisel, vabatahtlik)

Teadmislünkade täitmine aastani 2040

Lähenemisviis ja meetmed, millega täita lüngad elupaigatüüpide seisundiga seotud teadmistes aastani 2040 (100 %) (6.3.4.1)
(täpsustamisel, vabatahtlik)

1.1.4.Meetmed, millega hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist

Lähenemisviis, mille eesmärk on hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist aladel, millel võetakse taastamismeetmeid ning kus on saavutatud hea seisund ja liikide elupaikade piisav kvaliteet, ning tagada, et aladel, millel võetakse taastamismeetmeid, paraneb seisund pidevalt (6.4.1)
Taastamismeetmeid rakendatakse aastani 2030 peamiselt Natura 2000 aladel ja teistel riigisisest kaitstavatel aladel, kus on tagatud elupaikade säilimine vastava kaitsekorra alusel.
Lähenemisviis, mille eesmärk on hoida ära määruse I lisas loetletud elupaigatüüpide esinemisalade ning heas seisundis olevate või taastamiseesmärkide saavutamiseks vajalike alade seisundi märkimisväärset halvenemist (6.4.2)
Natura 2000 aladel ja teistel riigisisest kaitstavatel aladel tagatakse elupaigatüüpide esinemisalade säilimine vastava kaitsekorraga. Väljaspool kaitstavaid alasid säilitatakse elupaigatüüpide registreeritud esinemisalad RMK hallataval riigimaal, eramaadel ja muudel maadel säilitatakse elupaiku vabatahtlikkuse alusel sõlmides vastava lepingu. Uute arenduste ja taristu kavandamisel hinnatakse mõju muuhulgas määruse I lisas loetletud elupaigatüüpidele. Kui vastavate alade seisundit märkimisväärset halvenemist ei saa täielikult vältida, rakendatakse leevendusmeetmeid ning vajaduse korral kompenseerivaid tegevusi kooskõlas kohaldatavate nõuetega arvestades ka kumulatiivset mõju.

1.2. Mereökosüsteemide taastamine

1.2.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Kirjeldav ülevaade liikmesriigi lähenemisviisist mereökosüsteemidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (7.1.1.1)

Nii Läänemere kui Eesti 36 620 km² suuruse mereala **keskkonnaseisund on halb**, mida kinnitavad HELCOM [HOLAS 3](#) ja Eesti 2024. aasta MSRD-kohane [seisundihinnang](#). Merekeskkonna seisund on halb nii survetegurite kui ökosüsteemi seisundit iseloomustavate tunnuste (liigid, toiduvõrgustik, põhjakooslused) osas. Loodusdirektiivi (art 17) 2025. a hinnangul on mereelupaigatüübid (jõgede lehtersuudmed 1130, pagurannad 1140, laiad lahed 1160) meil ebasoodsas-halvas seisundis. Ka regionaalne elupaikade ohustatushinnang (HELCOM Biotopes Red List Assessment 2025) näitas nende kriitiliste elupaigatüüpide eriti ohustatud (EN) v ohualdis (VU) olekut. Peamised survetegurid on eutrofeerumine, kliimamuutused ja inimsurve rannikule. Surve ohjamiseks rakendame nii HELCOMi Läänemere tegevuskava kui siseriiklikke meetmeid (merestrategia, veemajanduskavad, Natura PAF jt).

Peamine takistus hea keskkonnaseisundi saavutamisel on **eutrofeerumine**, samas kui merepõhja koosluste füüsiline kadu ja häiringud jäävad lubatu piiresse (MSRD hindamissüsteemi põhjal). Kuigi maismaalt (põllumajandus, asulad jm) tuleva hajureostuse piiramine on esmatähtis, ei pruugi see piisav olla. Põhjasetetes olevad toitained (sisemine koormus) vabanevad veesambasse setteid liigutades või hapnikupuudusel, hoides eutrofeerumist aktiivseks. Riiklikult peame kombineerima maismaa koormuste vähendamist aktiivse sekkumisega ka meres:

- **Looduslikud filtrid:** taastada rannikuökosüsteeme, mis stabiliseerivad setteid ja parandavad hapnikurežiimi. Tuvastada suurimad "fosforikolded" põhjasetetes, et vältida nende aktiveerimist mereliste tegevustega.
- **Bioloogiline sidumine ja ökosüsteemide kaitse:** vältida elurikaste põhjakoosluste hävitamist ning toetada looduspõhiste toitainete eemaldamise meetmeid. Laiendada merekaitsealade võrgustikku.

Teadmislüngad - suurim väljakutse on andmepuudus: Eesti mereala elupaikadest on detailsemalt uuritud vaid 6%. Kuigi riiklik keskkonnaseire toimib seisundiandmete kogumiseks, on Eesti mereelupaikade levikukaardid modelleeritud, mis võib olla eksitav ja viia ebaefektiivsete otsusteni. Riiklik prioriteet on süsteemne **Eesti merepõhja elupaikade inventuur**, et asendada oletused faktipõhiste algandmetega. See on vältimatu eeldus taastamismeetmete planeerimiseks, rakendamiseks ja optimaalseks seireks. Arendada tuleb ka seire- ja hindamismeetodeid, mis arvestaks kumulatiivseid mõjusid ning kliimamuutuste mõju meres (digikaksikud jm).

Strateegiline fookus: rannikuveed vs avameri. Eristada tuleb aktiivse ja passiivse taastamise piirkondi. Sügava veega aladel (>70 m, allpool halokliini) valitseb laiaulatuslik hapnikupuudus, mis muudab põhjakooslused elustikuvaeseks. Seal ei ole aktiivne taastamine lähikümnenditel bioloogiliselt põhjendatud. Prioriteet on vähendada toitainetekoormusi maismaalt ning suunata 100% aktiivsest taastamisest ranniku- ja madalmerele, et tugevdada isepuhastusvõimet ja elurikkuse tuumalasid. Avamere toibumine on pikaajaline protsess, mis sõltub kõigi Läänemere riikide ühisest pingutusest väliskoormuse vähendamisel.

Taustateave elupaigatüüpide kohta

	Elupaigatüüpide kogupindala (7.1.2.1., 7.1.2.2 ja 7.1.2.3)	Mitte heas seisundis olevate elupaigatüüpide kogupindala (7.1.2.4, 7.1.2.5)	Kogupindala, mille ulatuses tuleb elupaigad taastada, et saavutada soodsat seisundit tähistavad	Teadmata seisundis olevate elupaigatüüpide kogupindala (7.1.2.7, 7.1.2.8)
--	--	---	---	---

			võrdluspindalad (7.1.2.6)	
1. rühm meriheinakooslused	1 420 km ²			
2. rühm: makrovetikakooslused	2 430 km ²			
3. rühm: karpide ja vähkide kooslused	2 510 km ²			
4. rühm: maerlikooslused	mitteasjakohane			
5. rühm: käsna-, koralli- ja korallilised kooslused	mitteasjakohane			
6. rühm: kuumad ja külmad lõõrid	mitteasjakohane			
1.-6. rühm kokku	6 360 km ²	4 050 km ²	0 km ²	650 km ²
7. rühm „pehmed setted“	35 300 km ²	24 260 km ²		5 280 km ²

Miinimumpindala, mis tuleb taastada

	Miinimumpindala, mille ulatuses tuleb kokku parandada kõigi 1.–6. rühma elupaigatüüpide seisundit (7.1.3.1)	Miinimumpindala, mille ulatuses tuleb parandada kõigi 7. rühma elupaigatüüpide seisundit (7.1.3.2)	Miinimumpindala, mille ulatuses tuleb taastada kõigi 1.–6. rühma elupaigatüüpide esinemisalasid (7.1.3.3)	Miinimumpindala, mille puhul peab kõigi 1.–6. rühma elupaigatüüpide seisund olema teada (7.1.3.4)	Miinimumpindala, mille puhul peab kõigi 7. rühma elupaigatüüpide seisund olema teada (7.1.3.5)
2030. aastaks	1 215 km ²		0 km ²	325 km ²	
2040. aastaks	2 430 km ²	9 704 km ²	0 km ²	650 km ²	2 640 km ²
2050. aastaks	3 645 km ²	14 556 km ²	0 km ²		5 280 km ²

Kokkuvõtte ühise kalanduspoliitika (ÜKP) alusel kavandatavatest meetmetest (7.1.4.1)
Ühise kalanduspoliitika määruse nr 1380/2013 art 18 kohast ühisettepanekut ei ole plaanis esitada, sest merekaitsealad Eesti merealal ei sisalda kalandusalaseid piiranguid. Kalapüügipiirangud on sätestatud kalapüügiseaduses ja selle rakendusaktides, st on juriidiliselt siduvad. Siiski, juhul kui merekaitsealade eesmärgid ja kaitsemeetmed täpsustuvad, siis on võimalik hinnata, kas kalandusalaseid detailsemaid piiranguid on vaja ning kas ühise kalanduspoliitika alusel kavandatavad meetmed on vajalikud.

1.2.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030

Elupaikade seisundi parandamine 2030. aastaks

Elupaigarühmad, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid (7.2.1.1 a)	Eeldatav kogupindala, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid (7.2.1.2 a)
1. rühm meriheinakooslused	345 km ²
2. rühm: makrovetikakooslused	642 km ²
3. rühm: karpide ja vähkide kooslused	228 km ²
7. rühm „pehmed setted“	0 km ²
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (7.2.1.3)	
<i>Kaardid valmivad hilisemas etapis meetmete kinnitamise järgselt, kaardid üldjuhul NUTS3 tasandil ehk konkreetset asukohta veel kokku ei lepita.</i>	

Teadmislünkade täitmine aastani 2030

Rühmade 1–6 selliste elupaigatüüpide loetelu, mille seisund ei ole teada ja mille puhul on kavas täita teadmislüngad 2030. aastaks (7.2.5.2)	Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega (MB332)
	Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega (MB432)
	Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega (MB532)
	Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega (MB632)
	Läänemere infralitoraali kalju- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega (MB131)
	Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333)
	Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433)
	Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231)
	Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)
Lähenedisviis, millega täita lüngad 1.–6. rühma elupaigatüüpide seisundiga seotud teadmistes aastani 2030 (vähemalt 50 %) (7.2.5.1)	
Teadmislünkade täitmiseks kavandatakse järgmised tegevused: - Koondatakse teave teadusprojektidest ja teaduskirjandusest, et selgitada välja võimalikud lähtekohad elupaikade seisundi hindamiseks ning vajalike läviväärtuste määramiseks. Kogutud teadmised koondatakse riigi hallatavasse andmebaasi. - Kogutakse täiendavaid andmeid, kasutades selleks arendusprojektide keskkonnamõju hindamise (KMH) uuringuid, mille raames muudetakse merepõhja elupaikade inventeerimine arendusaladel	

kohustuslikuks vastavalt standardiseeritud juhiste. Samuti kasutatakse arendusprojektide lubades seatud seiretingimuste raames kogutavaid andmeid ning merepõhja elupaikade inventeerimise projekte (KIK, riigieelarve). Lisaks luuakse võimalused andmete kogumiseks kodanikuteaduse kaudu (nt sukeldusklubid, harrastuskalastajad).

- Prioriseeritakse Eesti mereala piirkonnad vastavalt inventeerimisvajadusele ning huvialuste elupaikade modelleeritud levikule ning suunatakse inventeerimisprojektid eelisjärjekorras neile aladele.
- Täiendatakse riiklikku keskkonnaseire programmi, et tagada huvialuste elupaikade seisundi ning neid mõjutavate survetegurite hindamiseks vajalike andmete järjepidev kogumine.
- Osaletakse rahvusvahelistes koostöövõrgustikes, mis tegelevad merepõhja elupaikade kaardistamise, inventeerimise ja vastavate meetodikate arendamisega (HELCOM EG BENTHIC ja WG BIODIV, ICES BEWG, JRC jt).

1.2.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade

Elupaikade seisundi parandamine 2040. ja 2050. aastaks

Elupaigarühm (7.3.1.1)	Pindala, mis ei ole heas seisundis (7.3.1.2)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2040. aastaks (7.3.1.4 a)	Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2050. aastaks (7.3.1.4 b)
1. rühm: meriheinakoooslused	1 150 km ²	690 km ²	1 035 km ²
2. rühm: makrovetikakoooslused	2 140 km ²	1 284 km ²	1 926 km ²
3. rühm: karpide ja vähkide koooslused	760 km ²	456 km ²	684 km ²
7. rühm: pehmed setted	24 260 km ²	9 704 km ²	14 556 km ²

1.2.4. Meetmed, millega hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist

Lähenemisviis, mille eesmärk on hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist aladel, millel võetakse taastamismeetmeid ning kus on saavutatud hea seisund ja liikide elupaikade piisav kvaliteet, ning tagada, et aladel, millel võetakse taastamismeetmeid, paraneb seisund pidevalt (7.4.1)

Mereelupaikade pikaajalise kvaliteedi paranemisele suunatud lähenemisviisi aluseks on merepõhja elupaikade süstemaatiline inventeerimine, kaardistamine ja seisundi hindamine. Kaardistamis-, seisundi- ja merekasutuse andmete koosanalüüsi abil määratakse taastamisvajadus, prioriteetsed alad, lähteolukord ja peamised survetegurid. Riikliku keskkonnaseire mereseire raames kavandatav põhjaelupaikade seire ning taastamisprojektide kohapõhine seire võimaldavad hinnata elupaikade pindala, levikut, struktuuri, funktsioone ja tunnusliikide seisundit ning avastada muutused võimalikult varakult.

Pideva paranemise tagamiseks rakendatakse vastavalt ala vajadustele merepõhja füüsilise kahjustamise vältimist ja leevendamist, substraadi ja looduslike koosluste taastamist, veevahetuse ja setteteežiimi parandamist, mereprügi eemaldamist ning invasiivsete võõrliikide ohjamist. Taastamislahendused valitakse viisil, mis toetab looduslikke protsesse ja põhjustab võimalikult väikese täiendava häiringu.

Taastamistulemuste püsimiseks vähendatakse samaaegselt olulisemaid väliseid koormusi. Maismaalt ja merelt pärinevat lämmastiku- ja fosforikoormust vähendatakse valglapõhiste, reoveekäitluse, sademevee puhastamise, vesiviljeluse ning merekeskkonnas toitainete sidumise ja eemaldamise meetmetega läbi veemajanduskavade ja merestrateegia meetmete rakendamise. Merereostuse riski vähendatakse ennetuse,

varajase avastamise, seire- ja infosüsteemide ning reostustõrjevõimekuse arendamise kaudu. Merekaitsealadel ja teistes tundlikes piirkondades hinnatakse ja prioriseeritakse keskkonnaohtlikke vrakke ning kõrge riskiga vrakid ohutustatakse võimalikult väikese keskkonnamõjuga.

Uute merekasutuste, arenduste ja taristu kavandamisel välditakse taastamisalade kahjustamist eelkõige asukoha, tehnilise lahenduse, ulatuse ja ajastuse valikuga. Mõju hinnatakse keskkonnamõju hindamise, Natura hindamise, mereala planeerimise ja tegevuslubade menetlustes, arvestades ka kumulatiivset mõju. Kui mõju ei saa täielikult vältida, rakendatakse leevendusmeetmeid ning vajaduse korral kompenseerivaid tegevusi kooskõlas kohaldatavate nõuetega.

Seiretulemusi hinnatakse korrapäraselt. Kui seisund või liikide elupaikade kvaliteet ei parane kavandatud suunas, halveneb või ilmneb uus survetegur, selgitatakse välja põhjus ning kohandatakse meetmeid, kasutustingimusi või seire sagedust. Hea seisundi või piisava kvaliteedi saavutamisel jätkatakse vajalike kaitse-, hooldus-, koormuse vähendamise ja seiremeetmetega, et vältida märkimisväärset halvenemist. Taastamisalade, rakendatud meetmete ja seiretulemuste teavet kasutatakse looduse taastamise kava ajakohastamisel.

Lähenemisviis, mille eesmärk on hoida ära määruse II lisas loetletud elupaigatüüpide esinemisalade ning heas seisundis olevate või eesmärgi saavutamiseks vajalike alade seisundi märkimisväärset halvenemist (7.4.2)

Määruse II lisas loetletud mereelupaigatüüpide märkimisväärse halvenemise vältimiseks rakendatakse ennetavat, ökosüsteemipõhist ja riskipõhist lähenemisviisi. Lähenemisviis hõlmab nii heas seisundis olevaid elupaigatüüpide esinemisalad kui ka alasid, mis on vajalikud määruse artiklis 5 sätestatud taastamisesmärkide saavutamiseks.

Alade määramise aluseks on merepõhja elupaikade inventeerimise, kaardistamise, seire ja seisundi hindamise tulemused ning Natura 2000, merestrateegia, mereala planeeringuga seotud teave ja muud asjakohased andmed. Puuduvate või ebapiisavate andmetega piirkondades jätkatakse elupaikade inventeerimist ning seisundi ja taastamisvajaduse hindamist. Kaardistamis- ja merekasutuse andmete koosanalüüsi kaudu tehakse kindlaks heas seisundis alad, taastamismeetmete rakendamist vajavad alad, nende ökoloogiline sidusus ning peamised olemasolevad ja potentsiaalsed survetegurid.

Tuvastatud alade seisundi säilitamist arvestatakse mereala planeerimisel, kaitsekorralduses, tegevuslubade menetlustes, keskkonnamõju hindamisel ja Natura hindamisel. Uute merekasutuste, ehitiste ja taristu kavandamisel hinnatakse nende otsest, kaudset ja kumulatiivset mõju muuhulgas LTM II lisa elupaigatüüpidele. Märkimisväärse halvenemise ohtu välditakse eelkõige tegevuse asukoha, ulatuse, tehnilise lahenduse ja ajastuse valikuga. Vajaduse korral seatakse tegevusele ruumilised, ajalised või tehnilised tingimused ning rakendatakse leevendusmeetmeid. Eelistatakse lahendusi, mis säilitavad merepõhja loodusliku substraadi, veevahetuse, setterežiimi, elupaikade sidususe ja ökoloogilised funktsioonid.

Halvenemise riski vähendatakse ka MSRD ja VRD meremeetmete koostoimes: ennetatakse ja leevendatakse merepõhja füüsilist kahjustamist ja kadu, vähendatakse maismaalt ja merelt pärinevat toitaine koormust, arendatakse merereostuse ennetamise ja varajase avastamise võimekust, ohutustatakse kõrge riskiga laevavrakke ning eemaldatakse prioriteetsetel aladel mereprügi. Meetmed suunatakse eelisjärjekorras ökoloogiliselt tundlikele, heas seisundis või taastamismeetmete rakendamist vajavatele aladele.

Elupaikade seisundit jälgitakse riikliku keskkonnaseire, merestrateegia ja loodusdirektiivide seire ning vajaduse korral projektipõhise seire ja uuringute kaudu. Jälgitakse muu hulgas elupaiga pindala, levikut, struktuuri, funktsioone ja tunnusliike ning veekvaliteeti, samuti merepõhja füüsilist häiringut ja muid asjakohaseid survetegureid. Kui seire või muu teave osutab märkimisväärse halvenemise ohule või toimunud halvenemisele, selgitatakse välja selle põhjus ning rakendatakse täiendavaid ennetus-, leevendus-, järelevalve- või taastamismeetmeid. Alade ja nende seisundi teavet ajakohastatakse uute inventuuri- ja seireandmete lisandumisel ning kasutatakse looduse taastamise kava perioodilisel läbivaatamisel.

1.3.Linnaökosüsteemid

1.3.1.Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Riiklik lähenemisviis linnaökosüsteemidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (8.1.1.1)

Linnaökosüsteemid – rohealad, linnametsad, pargid, haljasribad, veekogud ja puuvõrastik – on Eesti asulate elukvaliteedi, elurikkuse ja kliimakindluse seisukohalt keske tähtsusega. Mitmekesised ja sidusad rohealad parandavad mikrokliimat ning jahutavad kuumalainete ajal, peavad kinni sademevett ja leevendavad üleujutusi, vähendavad õhusaastet ja müra ning pakuvad elupaiku linnaliikidele. Looduse taastamise määruse artikli 8 kohustused puudutavad Eestis 20 linna ja linnalist omavalitsust, kus tuleb määratleda linnaökosüsteemi alad ning tagada, et linna rohealad ja puuvõrastiku liitus kogu riigi linnaökosüsteemi aladel 2030. aastaks (võrreldes 2024. aastaga) ei väheneks ning oleksid alates 2031. aastast kasvusuundumuses. Erandit on võimalik rakendada aastani 2030 nendes omavalitsustes, kus linnakeskustes ja –klastrites ületab rohealade osakaal 45% ja puuvõrastiku liitus 10%. Erandi alla läheb 14 omavalitsust ehk need ei lähe aastani 2030 rohealade katvuse ja puuvõraste liituse summaarse mittevähendamise arvestusse. Erandit ei saa rakendada kuues omavalitsuses: Kambja vald, Narva linn, Tartu linn, Valga vald, Viljandi linn ja Võru linn. Linna ökosüsteemide arvestust peetakse kohalike omavalitsuste üleselt ja taastamisel luuakse võimalus, et suurema arengusurvega linnade rohealade ja puuvõraste vähenemise saavad katta sobivate meetmete abil teised omavalitsused.

Alates 2031. aastast erandeid enam kohaldada ei saa. Linna rohealade kogupindala peab 20 kohalikus omavalitsuses kokku suurenema kuni piisava taseme saavutamiseni. Puuvõraste liitus peab suurenema igas nimetatud kohalikus omavalitsuses kuni piisava taseme saavutamiseni. Rohealade ja puuvõraste liituse piisavad tasemed määratakse kindlaks järgmises riiklikus looduse taastamise kavas. Rohealade katvuse ja puuvõraste liituse lähteseisund tugineb Euroopa Copernicuse programmi andmetele (CLC+ Backbone, Tree Cover Density), mida täiendatakse kohaliku täpsema andmestikuga (eelkõige Maa- ja Ruumiameti LIDAR- ja ortofotoandmetega), et kajastada ka noori puistuid, põõsastikke ja väiksemaid, seni alahinnatud linnalooduse elemente. Peamised väljakutsed on arendussurve ja rohealade killustumine, pindalapõhise käsitlemise ebapiisavus elurikkuse tagamisel, rohevõrgustiku nõrk sidusus, ebaühtlane andmestik ning rohealade nõuete nõrk siduvus planeerimis- ja õigusraamistikus, samuti kehtivate üldplaneeringute realiseeritavus arvestades looduse taastamise määruse linnaökosüsteemi taastamise nõudeid ning rajatud haljastuse järelhoolduse kontrollimine. Seisundi langus toimub sageli üksikute arendusotsuste kumulatiivse mõju kaudu, mida planeerimisel süsteemselt ei hinnata. Kava linnaökosüsteemidega seotud tegevused hõlmavad ka linnamulda, kuna seisundis muld on eeldus rohealade säilimisele, uute rohealade rajamise õnnestumisele, istutatud puude ellujäämusele ja võrastiku liituse kasvule ning taimestiku elurikkusele. Määrusest tulenevate eesmärkide saavutamiseks kasutatakse esmajärjekorras olemasolevaid planeerimis-, maakasutus- ja toetusmeetmeid. Täiendavate riiklike standardite, õiguslike nõuete või asendusmehhanismide vajadust hinnatakse edasise rakendamise käigus, lähtudes nende vajalikkusest, proportsionaalsusest ja sotsiaalmajanduslikust mõjust. Lähenemine on kooskõlas üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ põhimõtetega, eelistades tihendamist koos rohestamisega ning loodusliku maa hõive vähendamist. Meetmeid rakendatakse sektoriteüleses koostöös (Kliimaministeerium, Maa- ja Ruumiamet, Keskkonnaagentuur, kohalikud omavalitsused) ning toetudes pilootprojektidele nagu Tartu UrbanLIFEcircles (ROHEring).

Linnaökosüsteemi alade kindlaksmääramine

Vähemalt üks linnaökosüsteemi ala hõlmab linna või väiksema linna ja eeslinna osi, sh vähemalt linnakeskusi ja -klastreid (8.1.2.1 b)

Linnaökosüsteemi alade kaart (8.1.2.4)

Linnaökosüsteemide kaart lisatakse eraldi failina kava valmides

Kasutatakse liidetud linnaökosüsteemi alasid (8.1.2.2)	Ei
--	----

Taustateave

Pindala, mis kajastab riigis linna rohealade osakaalu linnaökosüsteemi aladel määruse jõustumise ajal (8.1.3.2 a)	<i>Täpsustamisel KOVidega</i>
Kaart, mis kajastab riigis linna rohealade osakaalu linnaökosüsteemi aladel määruse jõustumise ajal (8.1.3.2 b)	
<i>Linnaökosüsteemide kaart lisatakse eraldi failina kava valmides</i>	
Pindala, mis kajastab riigis puude võrastiku liitust linnaökosüsteemi aladel määruse jõustumise ajal. (8.1.3.3 a)	<i>Täpsustamisel KOVidega</i>
Kaart, mis kajastab riigis puude võrastiku liitust linnaökosüsteemi aladel määruse jõustumise ajal (8.1.3.3 b)	
<i>Linnaökosüsteemide kaart lisatakse eraldi failina kava valmides</i>	
Jäetakse välja linnaökosüsteemi alad, kus linna rohealade osakaal linnakeskustes ja -klastrites ületab 45 % ning linnapuude võrastiku liitus ületab 10 % (8.1.3.4)	
Erandi alla kuuluvad järgmised omavalitsused:	
Haapsalu linn, Jõhvi vald, Keila linn, Kohtla-Järve linn, Luunja vald, Maardu linn, Paide linn, Pärnu linn, Rakvere linn, Saue vald, Sillamäe linn, Tallinn, Türi vald, Viimsi vald	

1.3.2. Eesmärgistatud taastamiskava

Summaarse vähenemise ärahoidmine 2030. aastaks

Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid, et tagada summaarse vähenemise ärahoidmine (8.2.1.1)	<i>Täpsustub koos linnaökosüsteemialade määratlemisega</i>
Eeldatavad alad (kaardid), millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada summaarse vähenemise ärahoidmise taastamiseesmärk (8.2.1.2 a)	
<i>Linnaökosüsteemide kaart lisatakse eraldi failina kava valmides.</i>	
Eeldatavad alad (kirjeldus), millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada summaarse vähenemise ärahoidmise taastamiseesmärk (8.2.1.2 b)	
Aastani 2030 rakendatakse taastamismeetmeid 6 erandita KOV piirides (Kambja vald, Tartu linn, Võru linn, Viljandi linn, Valga linn, Narva linn), adminüksuse pindala kokku 127 176,9 ha, millest omakorda moodustavad linnaklastri ja linnakeskuse alad 7 519,5 ha, millest rohealad 4 008,8 ha. Linnaökosüsteemialade mahud on kohalike omavalitsustega täpsustamisel. Seega minimaalselt võetakse meetmeid kasutusele linnaklastri aladel (7 519,5 ha) ja maksimaalselt määratletavatel linnaökosüsteemialadel.	

Kasvusuundumused pärast 2030. aastat (linna roheala)

Eeldatav pindala, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada riigi tasandil linna roheala kogupindala kasvusuundumus 2040. aastaks (8.2.2.1 a)	<i>Täpsustamisel, vabatahtlik</i>
Eeldatav pindala, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada riigi tasandil linna roheala kogupindala kasvusuundumus 2050. aastaks (8.2.2.1 b)	<i>Täpsustamisel</i>
Võimalike alade esialgne kaart, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada riigi tasandil linna roheala kogupindala kasvusuundumus (8.2.2.2 a)	
<i>Linnaökosüsteemi alade kaart lisatakse eraldi failina kava valmides, vabatahtlik</i>	
Võimalike alade esialgne kirjeldus, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada riigi tasandil linna roheala kogupindala kasvusuundumus (8.2.2.2 b)	
Pärast 2030. aastat rakendatakse taastamismeetmeid kõikides 20 linnalises omavalitsuses, mille adminüksuse pindala on kokku 506 610,4 ha, millest omakorda moodustavad linnaklastri ja linnakeskuse alad 31 287,4 ha, millest rohealad 17 833,3 ha. Linnaökosüsteemialade mahud on kohalike omavalitsustega täpsustamisel. Seega minimaalselt võetakse meetmeid kasutusele linnaklastri aladel (31 287,4 ha) ja maksimaalselt määratletavatel linnaökosüsteemialadel.	

Kasvusuundumused pärast 2030. aastat (linnapuude võrastiku liitus)

Eeldatav pindala, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada kõigil linnaökosüsteemi aladel linnapuude võrastiku liituse kasvusuundumus 2040. aastaks (8.2.2.3 a)	<i>Täpsustamisel, vabatahtlik</i>
Eeldatav pindala, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada kõigil linnaökosüsteemi aladel linnapuude võrastiku liituse kasvusuundumus 2050. aastaks (8.2.2.3 b)	<i>Täpsustamisel</i>
Võimalike alade esialgne kaart, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada kõigil linnaökosüsteemi aladel linnapuude võrastiku liituse kasvusuundumus (8.2.2.2 a)	
<i>Linnaökosüsteemi alade kaart lisatakse eraldi failina kava valmides, vabatahtlik</i>	
Võimalike alade esialgne kirjeldus, millel võetakse taastamismeetmeid, et saavutada kõigil linnaökosüsteemi aladel linnapuude võrastiku liituse kasvusuundumus (8.2.2.2 b)	
<i>Täpsustamisel, vabatahtlik</i>	

1.4.Jõgede loodusliku sidususe ning nendega piirnevate lammide looduslike funktsioonide taastamine

1.4.1.Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Riiklik lähenemisviis jõgede loodusliku sidususe ning piirnevate lammide looduslike funktsioonidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (9.1.1.1)

Eesti veeökosüsteemide sidusust on mõjutanud oluliselt ajalooline paisude rajamine, jõgede süvendamine ja õgvendamine, maaparandus- ja kuivendussüsteemide rajamine ning muud hüdro-morfoloogilised muutused. Paljudes jõgedes ja ojades takistavad paisud, truubid ja muud rajatised kalade ja teiste veeorganismide liikumist ning muudavad veekogude looduslikku toimimist. Samal ajal on Eestis viimastel aastatel intensiivistunud jõgede taastamine ja rändetõkete eemaldamine, mille eesmärk on parandada veeökosüsteemide seisundit ning suurendada vabalt voolavate jõgede osakaalu.

Looduse taastamise määruse rakendamiseks koondatakse ja ajakohastatakse andmeid jõgede sidusust mõjutavate rajatiste kohta, tuginedes juba olemasolevatele kaardistustele. Andmestike arendamine hõlmab rändetõkete kaardistamist ning hinnangut nende ökoloogilisele mõjule, et tuvastada rajatised, mille eemaldamine või ümberkujundamine on ökoloogiliselt põhjendatud ja teostatav. Teadmised külgsuunalist sidusust mõjutavate tegurite, sealhulgas aktiivsete lammialade ulatuse kohta on praegu piiratumad ning vastavate meetodikate arendamine jätkub. Samuti tuleb arendada meetodikaid vabalt voolavate jõgede pikkuse hindamiseks vastavalt looduse taastamise kavas kasutatavale meetodikale.

Tööd veekogudes ning veekogude hüdro-morfoloogia muutmine on Eestis reguleeritud veeseaduse ja teiste asjakohaste õigusaktidega ning eeldab keskkonnalubasid ja vajaduse korral keskkonnamõju hindamist. Paisude eemaldamise või ümberkujundamise kavandamisel tehakse koostööd maaomanike ja rajatiste valdajatega ning eelistatakse objekte, mille elluviimine on tehniliselt ja õiguslikult teostatav.

Jõgede sidususe parandamisel on oluline roll veemajanduskavade meetmeprogrammides kavandatud tegevustel, sealhulgas paisude eemaldamisel, kalapääsude rajamisel ning jõgede hüdro-morfoloogiliste tingimuste parandamisel. Meetmete elluviimist koordineerivad Keskkonnaamet ja Kliimaministeerium koostöös partneritega ning seda toetavad ka Euroopa Liidu rahastusega projektid, sealhulgas LIFE-programmi projektid.

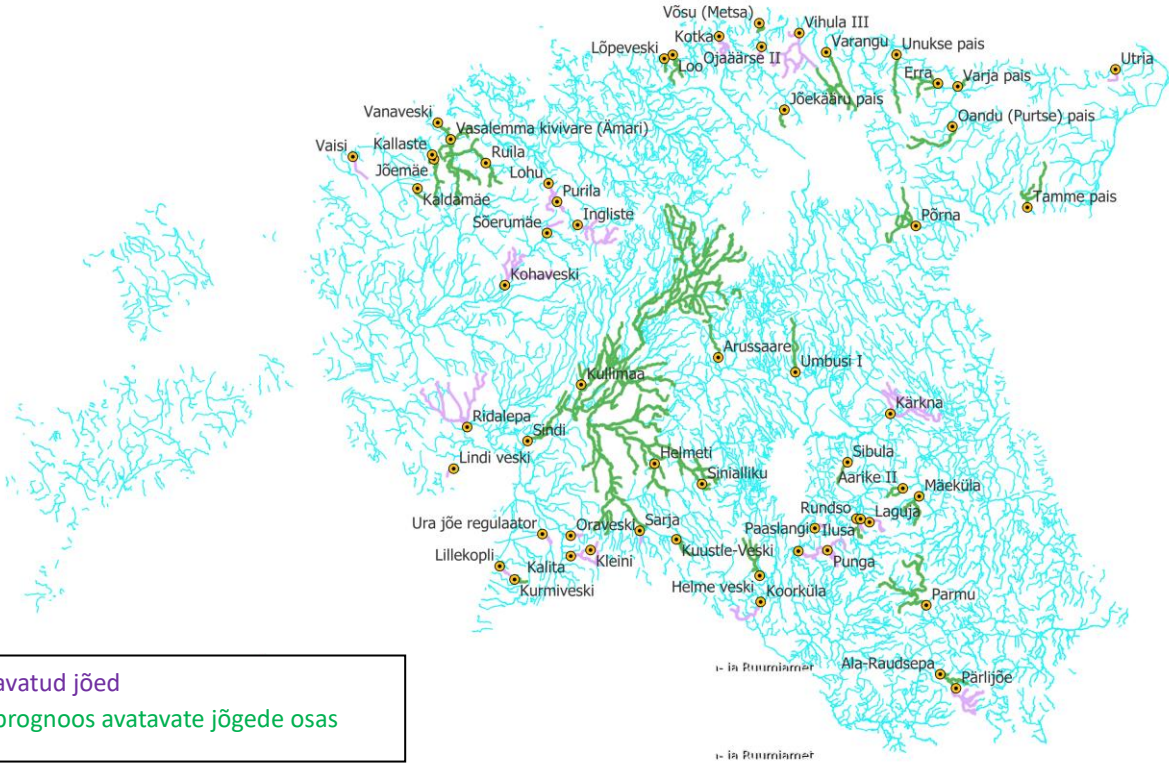
Lisaks pikisuunalise sidususe parandamisele toetavad eesmärkide saavutamist ka jõgede elupaikade taastamismeetmed, näiteks loodusliku sängistruktuuri taastamine ning varasemate süvendus- ja õgvendustöödega muudetud jõelõikude taastamine. Need tegevused parandavad elupaikade kvaliteeti ning taastavad jõgede ühendust lammialadega.

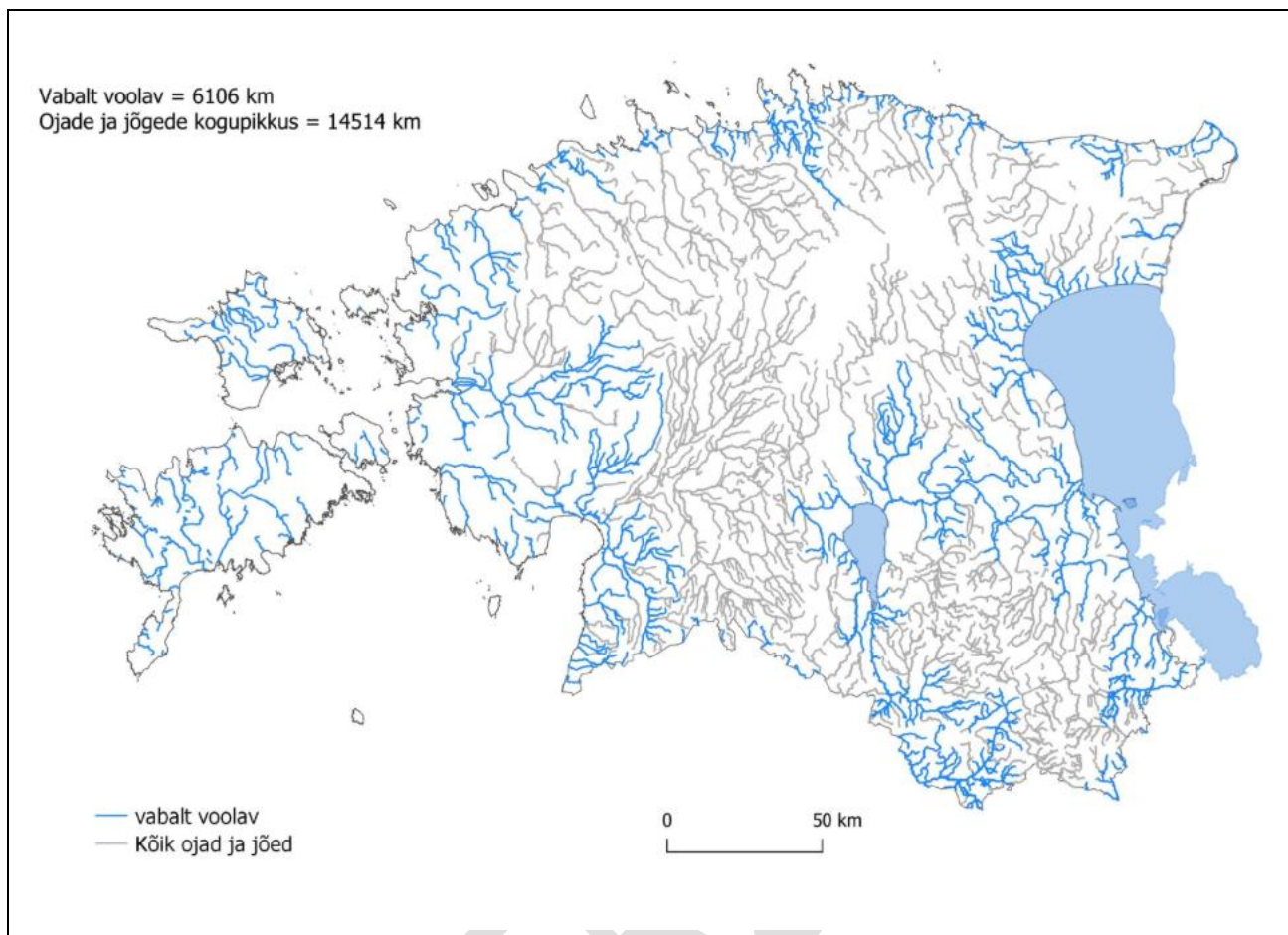
Taastamismeetmete kavandamisel kasutatakse valgalapõhist lähenemist ning tehakse koostööd veemajanduse, looduskaitse ja ruumilise planeerimise valdkondade vahel, et tagada jõgede sidususe ja nendega seotud ökosüsteemide funktsioonide pikaajaline säilimine.

1.4.2.Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030

Kava kunstlike tõkete eemaldamiseks aastani 2030

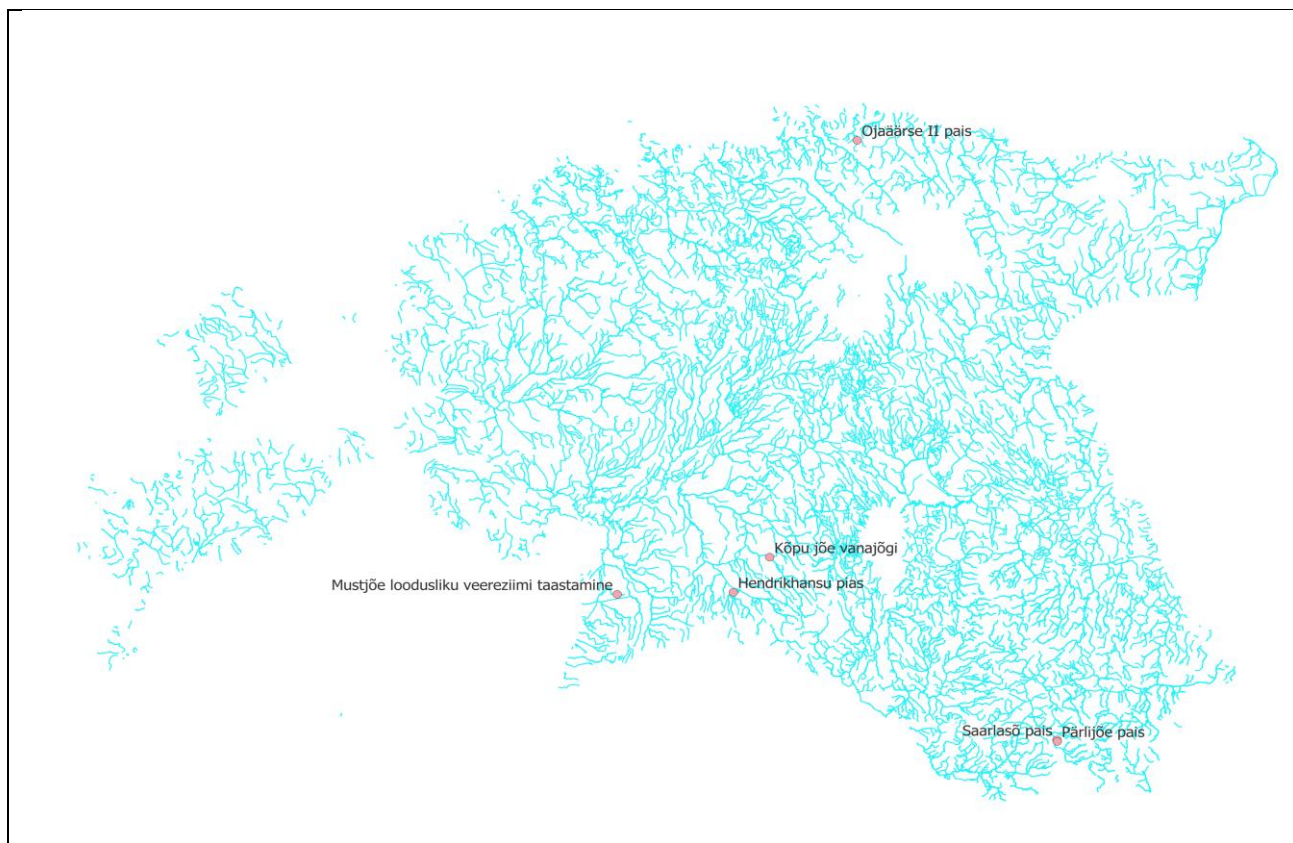
Eeldatav täiendav kogupikkus, mille ulatuses on kavas taastada jõgede vaba vool 2030. aastaks tänu olemasolevate kunstlike tõkete eemaldamisele alates 2020. aastast, arvestades nii olemasolevate tõkete eemaldamist kui ka uute tõkete ehitamis (9.2.1.1 a)	indikatiivselt 600-1 000 km
---	-----------------------------

sh parim hinnang olemasolevate tõkete eemaldamisega lisanduva pikkuse kohta (9.2.1.1 c)	indikatiivselt 600-1 000 km
sh parim hinnang uute tõkete ehitamise tõttu väheneva pikkuse kohta (9.2.1.1 b)	0 km
Esialgne kaart võimalikest jõgedest, milles on kavas vaba vool taastada alates 2020. aastast kuni 2030. aastani (9.2.1.2 a) 	
Parim hinnang vaba vooluga jõgede kohta 2020. aastal (9.2.1.3)	6 106 km
Esialgne kaart vaba vooluga jõgede lähteolukorra kohta 2020. aastal (9.2.1.4)	

Piirnevate lammide looduslike funktsioonide parandamine aastani 2030

Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid, mis on vajalikud piirnevate lammide looduslike funktsioonide parandamiseks (9.2.2.1 a)	75 ha
Eisalgne kaart aladest, millel võetakse taastamismeetmeid (9.2.2.2)	

Jõgede loodusliku sidususe ning piirnevate lammide looduslike funktsioonide säilitamine

Kokkuvõtte meetmetest, mis on kavandatud selle tagamiseks, et jõgede taastatud looduslik sidusus ning nendega piirnevate lammide taastatud looduslikud funktsioonid säilivad (9.2.3.1)

Jõgede taastatud loodusliku sidususe ning nendega piirnevate lammialade taastatud looduslike funktsioonide säilimine tagatakse õiguslike, planeerimisalaste ja teadmuspõhiste meetmete koostoimes. Meetmete eesmärk on vältida taastatud seisundi halvenemist ning tagada, et jõgede ökoloogiline toimimine ja lammialade looduslikud protsessid säiliks ka pikaajaliselt.

Jõgede loodusliku sidususe säilitamist toetab veeseadusest ja veemajanduse korraldamisest tulenev raamistik, sealhulgas veekogude seisundi mittehalvenemise põhimõtte ning veemajanduskavades ja nende meetmeprogrammides kavandatud tegevused. Uute rajatiste kavandamisel välditakse võimaluse korral jõgede ökoloogilise sidususe halvendamist ning vajaduse korral nähakse ette sobivad leevendus- või kompensatsioonilahendused. Olemasolevate rajatiste muutmisel või uute rajatiste kavandamisel arvestatakse loamenetluste ja keskkonnamõju hindamise käigus jõgede ökoloogilise toimimisega.

Lammialade taastatud looduslike funktsioonide säilitamine tagatakse eelkõige ruumilise planeerimise ja maakasutuse suunamise kaudu. Kohalike omavalitsuste planeeringutes ning muudes maakasutatud puudutavates otsustes arvestatakse lammialade rolliga loodusliku ülejutusrežiimi säilitamisel, setete ja toitainete sidumisel, elupaikade mitmekesisuse hoidmisel ning ülejutusrisi leevendamisel. Vajaduse korral rakendatakse täiendavaid kaitsemeetmeid, sealhulgas looduskaitselisi piiranguid või kaitstavate alade võrgustiku arendamist, et vältida lammialade funktsioonide halvenemist.

Taastatud sidususe ja lammialade funktsioonide pikaajalise säilimise toetamiseks arendatakse edasi teadmistebaasi jõgede morfoloogia, rändetõkete, ülejutusala ulatuse ning nende ökoloogiliste funktsioonide kohta. Andmete ja seireinfo täiendamine võimaldab hinnata taastamismeetmete mõju ning vajaduse korral kohendada juhtimis- ja kaitsemeetmeid.

Kuna jõgede sidusus ja lammialade toimimine sõltuvad kogu valgala ulatuses toimuvatest looduslikest protsessidest ja inimtegevusest, rakendatakse nende säilitamisel valgalaalähedast lähenemist. See hõlmab eri

sektorite – eelkõige veemajanduse, looduskaitse, põllumajanduse ja ruumilise planeerimise – koostööd, et tagada taastatud jõgede ja lammialade looduslike funktsioonide püsimine ning vältida nende seisundi halvenemist.

Esialgse hinnangu kohaselt võib olemasolevate ja potentsiaalsete projektide rakendamisel suurenda vabalt voolavate jõgede pikkus 2030. aastaks ligikaudu 600–1000 km võrra. Tegelik maht täpsustub objektide ökoloogilise prioriteetsuse, tehnilise ja õigusliku teostatavuse ning rahastamisvõimaluste alusel.

1.4.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade

Eeldatav täiendav kogupikkus, mille ulatuses on kavas taastada jõgede vaba vool 2050. aastaks võrreldes 2020. aastaga, arvestades nii olemasolevate tõkete eemaldamist kui ka uute tõkete ehitamist (9.3.1.1 a)	indikatiivselt 1 000-2 000 km
Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid, mis on vajalikud piirnevate lammide looduslike funktsioonide parandamiseks pärast 2032. aasta juunit 2050. aastaks (9.3.2.1 a)	375 ha

1.5. Tolmeldajate mitmekesisus ja tolmeldajapopulatsioonid

1.5.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave

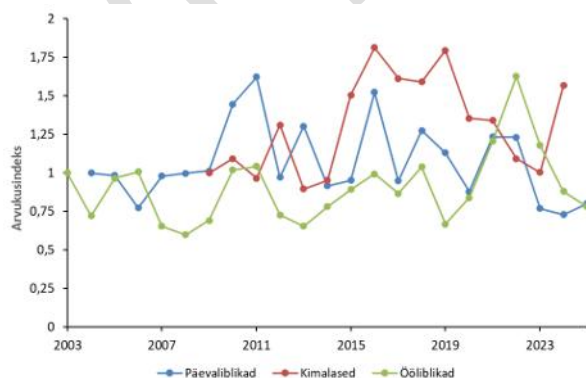
Riiklik lähenemisviis

Riiklik lähenemisviis tolmeldajate mitmekesisuse ja tolmeldajapopulatsioonidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (10.1.1.1)

Looduslikud tolmeldajad – sh mesilased, liblikad, sirelased ja ööliblikad – moodustavad olulise osa Eesti bioloogilisest mitmekesisusest ning täidavad võtmerolli nii looduslike kui ka kultuurtaimede tolmeldamisel. Nende ökoloogiline ja majanduslik tähtsus on märkimisväärne, kuna hinnanguliselt sõltub kuni 80% õistaimede paljunemisest tolmeldajate tegevusest. Seetõttu on tolmeldajate seisund otseselt seotud nii ökosüsteemide toimimise kui ka toidutootmise jätkusuutlikkusega.

Looduslike tolmeldajate seisundi peamiseks mõjuteguriks on elupaikade kadu ja degradeerumine. Nii Eesti kui ka rahvusvahelised teadusuuringud rõhutavad, et suurimad ohutegurid on maakasutuse muutused, põllumajanduse intensiivistumine, taimekaitsevahendite kasutus ning elupaikade killustumine. Eestis on looduslike tolmeldajate tuumelupaikadeks liigirikka taimestikuga avakooslused, eeskätt pärandniidud, mille pindala on viimase sajandi jooksul drastiliselt vähenenud, vähendades seeläbi tolmeldajatele sobivate elu- ja toitumispaikade kättesaadavust. Looduslike tolmeldajate püsimiseks on võtmetähtsusega ka pärandniitude, aga ka muude rohumaade mitmekesisuse säilimine ja hea kvaliteet.

Peamised survetegurid tolmeldajatele Eestis on põllumajandusmaastike lihtsustumine ja elupaikade kadu, intensiivne maakasutus (eelkõige väetiste ja taimekaitsevahendite kasutus, üleliigne niitmine ja karjatamine), sobimatu niitmise ja karjatamise ajastus ning maastikuelementide vähenemine. Uuringud kinnitavad, et elupaiga struktuur ja maastikuparameetrid mõjutavad otseselt tolmeldajate arvukust ja liigirikkust. Teadusandmed näitavad, et kuigi soodsas seisundis elupaikades on tolmeldajate liigirikkus Eestis seni püsinud stabiilsena (joonis 1), esineb juba ka piirkondlikke arvukuse languse märke. Näiteks on kimalaste arvukus mitmekesisuses ja sidusates maastikes oluliselt kõrgem kui intensiivse põllumajandusega piirkondades.

Joonis 1. Muutused tolmeldajate arvukuses riikliku seire andmetel.

Eestis on uuringute ja järjepideva seirega kaetud päevaliblikad ja kimalased, kuid hinnang teiste rühmade, näiteks sirelaste ja ööliblikate seisundist, on ebaühtlane või puuduliku andmestikuga. Selle probleemi lahendamiseks rakendatakse Euroopa Liidu tasandil aastast 2027 ühtset seiremetoodikat, mida kohandatakse ka Eesti tingimustele ning mille eesmärk on tagada võrreldavad ja usaldusväärsed andmed tolmeldajate seisundi hindamiseks. Seire ühendab liigipõhise jälgimise ja maastikuindikaatorid, võimaldades siduda tolmeldajate trendid maakasutuse muutustega ning toetada teaduspõhist ja kohanduvat juhtimist.

Vastavalt Euroopa Liidu looduse taastamise määrusele ja Eesti riiklikele eesmärkidele on seatud sihiks pöörata tolmeldajate populatsioonide langustrend kasvusuunale hiljemalt 2030. aastaks. Selle saavutamiseks keskendub riiklik lähenemine kolmele põhisuunale:

1. elupaikade pindala ja sidususe suurendamine,
2. elupaikade kvaliteedi parandamine ning
3. peamiste survetegurite vähendamine.

Need eesmärgid on kooskõlas nii EL tolmeldajate algatuse kui ka Eesti strateegiliste looduskaitse- ja põllumajanduspoliitikatega, rõhutades vajadust integreeritud ja sektoriteülese lähenemise järele.

Maastiku tasandil tähendab see mitmekesisuse ja mosaiiksete põllumajandusmaastike säilimist ja taastamist, kus on piisav osakaal pärandniite, kuid ka muid looduslikke rohumeid ja maastikuelemente. Teadusuuringud ja riiklikud arengukavad rõhutavad, et selline maastikuline mitmekesisus toetab tolmeldajate populatsioonide stabiilsust ning vähendab nende haavatavust keskkonnamuutuste suhtes. Olulised tegevussuunad hõlmavad pärandniitude säilitamist ja taastamist ning väärtuslike püsirohumaade hoidmist.

Tolmeldamisteenuse parandamiseks põllumajandusmaastikes suurendatakse loodusliku taimestikuga maastikuelementide – nagu loodusliku taimkattega ribad, põlluservad, hekid, kraavikaldad ja põllusaared – osakaalu ja kvaliteeti. Samuti pööratakse tähelepanu nende tolmeldajasõbralikule majandamisele, sh niitmise ajastamisele ja vähendamisele ning puhveralade rajamisele, et piirata taimkaitsevahendite negatiivset mõju. Täiendavalt on oluline väetiste ja pestitsiidide kasutamise vähendamine, kuna need on tuvastatud kui olulised tolmeldajaid ja nende arvukust mõjutavad tegurid.

Lähenemine eeldab kohapõhiseid paindlikke lahendusi, mis arvestavad piirkondlikke eripärasid ja olemasolevaid ökosüsteeme, vältides ühtseid üleriigilisi jäiksid majandamisnõudeid. Meetmeid rakendatakse koostöös põllumajandus-, looduskaitse- ja kliimapolitikaga (sh ÜPP), tagades seeläbi poliitikate sidususe ja tõhususe. Planeeritud tegevustest saab mh kasu ka tehistingimustes peetav meemesilane.

Tolmeldajate seisundi parandamine peab põhinema eelkõige elupaikade säilitamisel ja taastamisel ning maastikutasandi toimivusel, mitte üksikute meetmete eraldiseisval rakendamisel. Eesti teadus- ja poliitikaraamistik rõhutab, et edukas tolmeldajate kaitse eeldab terviklikku ökosüsteemipõhist lähenemist, kus arvestatakse nii bioloogilisi, majanduslikke kui ka sotsiaalseid tegureid. Selline lähenemine aitab kaasa laiemate elurikkuse, kliimakindluse ja toidujulgeoleku eesmärkide saavutamisele, arvestades tolmeldajate kriitilist rolli ökosüsteemide toimimises.

Taastamismeetmete tulemuslikkuse hindamine

Kehtestatud taastamismeetmete tulemuslikkuse hindamise protsess (10.1.3.1)

Eestis hinnatakse tolmeldajate mitmekesisuse ja populatsioonide taastamiseks rakendatud meetmete tulemuslikkust integreeritud seire- ja hindamissüsteemi alusel, mis ühendab liigipõhised näitajad, maastikutasandi indikaatorid ning majandamispraktikate rakendamise andmed.

Tulemuslikkust hinnatakse tolmeldajate populatsioonide trendide kaudu ning need seostatakse elupaikade kvaliteedi ja põllumajandusmaastike struktuuriga. Hindamine lähtub LTM eesmärgist pöörata tolmeldajate populatsioonide langustrend kasvusuunale hiljemalt 2030. aastaks ning võimaldab hinnata, kas rakendatud meetmed panustavad selle eesmärgi saavutamisse. Eestis on eesmärk säilitada tänased stabiilsed trendid ning kasvusuundumustele kaasaaitamiseks näha ette vabatahtlikke meetmeid põllumajandusmaastikus.

Hindamissüsteem koosneb kolmest omavahel seotud tasandist:

1. **Liigipõhine seire**, mis hõlmab tolmeldajate rühmade (päevaliblikad, ööliblikad, kimalased ja sirelased) populatsioonide arvukuse ja leviku muutuste jälgimist standardiseeritud metoodika alusel. Seire põhineb iga-aastaselt andmekogumisel püsiseirealadelt, tagades piisava ruumilise ja ajalise esinduslikkuse ning võimaldab hinnata muutusi riiklikul tasandil. Lisaks toimub vähemalt 15 enam ohustatud tolmeldajaliigi eriseire.
2. **Elupaikade- ja maastikuindikaatorid**, mis kirjeldavad tolmeldajate jaoks oluliste elupaikade ulatust, kvaliteeti ja sidusust. Seire hõlmab maastikuelementide osakaalu ja kvaliteeti, hoolduses olevate pärandniitude pindala ja seisundit ning põllumajandusmaastiku mosaiiksust. Indikaatorite hindamisel

kasutatakse ka georuumilisi andmeid ja kaardipõhiseid analüüse, et hinnata meetmete ruumilist jaotust ja mõju.

3. **Meetmete rakendamise ja majandamispraktikate seire**, mis hõlmab andmeid rakendatud tegevuste kohta (nt maastikuelementide rajamine ja säilitamine, niitmis- ja karjatamispraktikad, taimekaitsevahendite kasutus). See võimaldab hinnata seoseid rakendatud praktikate ja ökoloogiliste tulemuste vahel ning toetab tulemuspõhist lähenemist.

Seire- ja hindamissüsteem tugineb integreeritud andmehaldusele, kasutades ja kombineerides erinevaid andmebaase, geoinfosüsteeme ning andmeallikaid, sealhulgas kaugseire (nt Copernicuse teenused), välitööd, automaatsed seirelahendused ning kodanikuteaduse andmed. See võimaldab suurendada andmete katvust ja ajakohasust ning toetab andmepõhist otsustamist.

Tulemuslikkuse hindamisel kasutatakse lisaks riiklikule seirele ka teadusuuringuid, pilootprojekte ja rakendusuuringute tulemusi, mis võimaldavad hinnata meetmete mõju ning arendada sobivaid indikaatoreid ja hindamismetoodikaid. Hindamisse kaasatakse asjakohased teadusasutused, ametiasutused ning teised sidusrühmad, et tagada tulemuste usaldusväärsus ja praktiline rakendatavus.

Hindamisprotsess on üles ehitatud kohanduva juhtimise põhimõttel. Seire- ja hindamistulemusi kasutatakse regulaarselt meetmete tõhususe analüüsimiseks, sealhulgas kulutõhususe ja võimalike koostoimete hindamiseks, ning vajadusel meetmete kohandamiseks, et parandada tolmeldajate seisundit.

Kokkuvõttes võimaldab loodud hindamissüsteem siduda meetmete rakendamise otseselt tolmeldajate populatsioonide muutustega ning tagada, et poliitikameetmed on suunatud mõõdetavate, ruumiliselt jälgitavate ja ajas hinnatavate tulemuste saavutamisele.

1.5.2. Eesmärgistatud taastamiskava

Tolmeldajate mitmekesisuse parandamine ja tolmeldajapopulatsioonide langustrendi ümberpööramine 2030. aastaks

Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid (10.2.1.1 a)	<i>täpsustamisel</i>
Esialgsed kaardid aladest, millel võetakse taastamismeetmeid (10.2.1.2)	
<i>täpsustamisel, kaardid esitatakse NUTS3 aladena</i>	

Tolmeldajapopulatsioonide kasvusuundumuse saavutamine pärast 2030. aastat

Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2040 aastaks (10.2.2.1 a)	n/a (vabatahtlik)
Esialgsed kaardid aladest, millel võetakse taastamismeetmeid 2040. aastaks (10.2.2.2 a)	
n/a (vabatahtlik)	
Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid 2050. aastaks (10.2.2.1 b)	121 000 –130 000 ha
Esialgsed kaardid aladest, millel võetakse taastamismeetmeid 2050. aastaks (10.2.2.2 b)	
n/a (vabatahtlik)	

1.6. Agroökosüsteemid

1.6.1. Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Riiklik lähenemisviis agroökosüsteemidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (11.1.1.1)

Agroökosüsteemide taastamise suunamisel Eestis lähtutakse Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavast aastani 2030 (PõKa 2030) ja EL looduse taastamise määruse eesmärkidest. PõKa 2030 käsitleb põllumajanduskeskkonna hoidmist põllumajanduse kestlikkuse olulise osana ning seab põllumajanduskeskkonna tegevussuunas eesmärgiks vähendada põllumajandustootmise negatiivset mõju keskkonnale, säilitada põllumajandusmaa elurikkus ja maastike mitmekesisus ning tagada ökosüsteemiteenuste toimimine. EL Looduse taastamise määruse rakendamisel suunatakse olemasolevad poliitikameetmeid sarnaselt varasemale kestliku põllumajanduse arendamise ja hea seisundi hoidmisele, aga senisest enam ka agroökosüsteemide seisundi parandamisele ja looduse taastamise määruse eesmärkide saavutamisele.

Agroökosüsteemide seisundit mõjutavad eelkõige põllumajandusmaastiku struktuur ja maakasutuse intensiivsus. Olulisemad survetegurid on elurikkust toetavate maastikuelementide vähenemine, rohumaade pindala ja mitmekesisuse kahanemine, mulla- ja veerežiimi muutused, taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskid ning kuivendus, sealhulgas turvasmuldade kuivendamine. Samas on Eestis säilinud ja rakendatud mitmeid praktikaid, mis toetavad agroökosüsteemide head seisundit, nagu liigirikaste rohumaade hooldamine, mahepõllumajandus, maastikuelementide säilitamine ning mulla seisundit toetavad majandamisvõtted. Agroökosüsteemide seisund kõikides piirkondades ei ole siiski hea ning põllumajandusmaastike elurikkuse seisundi parandamine vajab täiendavat tähelepanu.

Taastamisel keskendutakse eelkõige nende survetegurite vähendamisele, mis mõjutavad agroökosüsteemide elurikkust, mulla ja vee seisundit ning ökosüsteemiteenuste toimimist. Olulised suunad on maastikuelementide säilitamine ja põllumajandusmaastike struktuurse mitmekesisuse suurendamine, ekstensiivse loomakasvatuse edendamine ja sellega eelkõige seotud liigirikaste rohumaade säilitamine ja taastamine, mulla hea seisundi säilitamine ja parandamine, taimekaitsevahendite kasutamisest tuleneva negatiivse surve vähendamine ning turvasmuldade edasise degradeerumise vähendamine. Meetmete kavandamisel arvestatakse nende mitmekülgset mõju – näiteks võivad maastikuelemendid samaaegselt toetada elurikkust ja tolmeldamist ning vähendada erosiooni. Teaduskirjanduses on laialdaselt kinnitatud, et maastiku struktuurne mitmekesisus – eeskätt looduslike ja poollooduslike elementide olemasolu – on üks peamisi tegureid, mis määrab agroökosüsteemide elurikkuse taseme ja ökosüsteemiteenuste toimimise.

Taastamistegevustena eelistatakse lahendusi, mis võimaldavad säilitada põllumajanduslikku maakasutust ja aidata agroökosüsteemide ökoloogilise toimimise kaudu tagada pikemas vaates põllumajanduse elujõulisust. Ühelt poolt pööratakse tähelepanu olukorda säilitavate meetmete kaudu piirkondadele, kus agroökosüsteemide seisund on hea ja teisalt piirkondadele, kus põllumajandusmaastiku struktuur on lihtsustunud, looduslike ja poollooduslike elemente on vähe või kus maakasutus avaldab suuremat survet mullale ja veerežiimile. Taastamise eesmärk ei ole põllumajandusliku tootmise vähendamine, vaid selliste maakasutus- ja majandamisviiside soodustamine, mis võimaldavad ühendada tootmise ja agroökosüsteemide hea seisundi.

Taastamise tulemuslikkuse eelduseks on piisav teadmine agroökosüsteemide seisundist, surveteguritest ning rakendatavate meetmete mõjust. Seetõttu arendatakse seiret ja andmepõhist detailset tegutsemist ning tugevdatakse teadmussiiret ja nõustamist. Meetmete tulemuslikkust hinnatakse olemasolevate seire- ja hindamissüsteemide kaudu ning vajadusel kohandatakse tegevusi vastavalt uutele teadmistele ja tulemustele. Agroökosüsteemide taastamisel tehakse koostööd põllumajandustootjate, maaomanike,

teadus- ja riigiasutuste ning teiste sidusrühmadega, et tagada meetmete ökoloogiline tulemuslikkus ja rakendatavus põllumajandustootmises.

Riiklik lähenemisviis ei loo agroökosüsteemide taastamiseks eraldiseisvat poliitikaraamistikku, vaid lõimib taastamise eesmärgid olemasolevasse põllumajandus- ja keskkonnapoliitikasse. Taastamiskava ülesanne on siduda olemasolevad meetmed taastamisesmärkidega, suurendada nende mõju ja parandada nende suunamist ning kavandada täiendavaid tegevusi seal, kus agroökosüsteemide seisundi parandamise vajadus ja oodatav ökoloogiline mõju on suurim. Nii toetab põllumajandusmaa kasutamine senisest enam elurikkuse, mulla, vee ja ökosüsteemiteenuste head seisundit ning põllumajanduse pikaajalist kestlikkust.

Kokkuvõttes on Eesti lähenemine agroökosüsteemide taastamisele süsteemne ja järkjärguline, ühendades olemasolevad poliitikainstrumentid, teaduspõhise teadmise ning praktilised majandamisvõtted, et saavutada looduse taastamise määrusest tulenevad eesmärgid ning tagada agroökosüsteemide hea seisund pikas perspektiivis.

Teave agroökosüsteemide riikliku tasandi näitajate kohta

Valitud näitaja (11.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (11.1.2.3)
<i>Mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal</i>	n/a (vabatahtlik)
Ülevaade valitud agroökosüsteemide näitajast ja selle sobivusest tõendama liikmesriigi agroökosüsteemide elurikkuse suurenemist (11.1.2.2)	
Mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal on üks otsesemaid ja teaduspõhiselt kõige paremini põhjendatud näitajaid agroökosüsteemide elurikkuse hindamiseks. Näitaja peegeldab looduslike ja poollooduslike elupaikade hulka ja jaotust põllumajandusmaastikus, mis on otseselt seotud seal esinevate liikide arvukuse ja liigirikkusega, sealhulgas tolmeldajate, looduslike kahjurivaenlaste ja põllulindude esinemisega. Teaduskirjanduses on laialdaselt kinnitatud, et maastiku struktuurne mitmekesisus – eeskätt looduslike ja poollooduslike elementide olemasolu – on üks peamisi tegureid, mis määrab agroökosüsteemide elurikkuse taseme ja ökosüsteemiteenuste toimimise. Mitmekesised maastikud toetavad suuremat liigirikkust ja stabiilsemaid populatsioone ning parandavad ökosüsteemide vastupanuvõimet keskkonnamuutustele. Näitajal on tugev põhjuslik seos elurikkuse suurenemisega, kuna põllumajanduslikus kasutuses olevad monokultuursed põllud pakuvad enamiku looduslike liikide jaoks piiratud elupaigatingimusi. Elurikkus sõltub eelkõige liigirikastest rohumaadest ja maastikuelementidest – nagu põlluservad, hekid, puuderibad, väikemärgalad ja muud loodusliku taimestikuga alad –, mis pakuvad elupaiku, toitumisvõimalusi ja liikumiskoridore. Mida suurem on nende osakaal ja mitmekesisus, seda kõrgem on üldjuhul agroökosüsteemi elurikkus. Lisaks elurikkusele peegeldab näitaja ka ökosüsteemiteenuste pakkumise võimekust. Maastikuelementid toetavad tolmeldamist, looduslikku kahjuritõrjet, mulla kaitset ja vee kvaliteeti ning aitavad kaasa kliimamuutuste leevendamisele, sidudes süsinikku ja vähendades erosiooni ning toitainete leostumist. Näitajat iseloomustab ka kõrge praktiline rakendatavus. Maastikuelementide osakaalu on võimalik hinnata üleriigiliselt, kasutades kaugseiret ja olemasolevaid ruumiandmeid, mida saab valideerida välitöödega. Eestis on vastavad seire- ja andmesüsteemid juba arenenud, mis võimaldab näitajat kulutõhusalt ja järjepidevalt jälgida. Oluline on ka näitaja sidusus teiste looduse taastamise määruse eesmärkidega. Maastikuelementide suurendamine toetab samaaegselt nii tolmeldajate seisundi parandamist kui ka põllumajandusmaastiku linnustiku taastumist ning aitab seega kaasa mitme kohustusliku näitaja paranemisele. Kokkuvõttes on mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal sobiv näitaja agroökosüsteemide elurikkuse suurenemise tõendamiseks, kuna see: • peegeldab otseselt elupaikade olemasolu ja maastiku struktuuri,	

- on teaduspõhiselt tugevalt seotud liigirikkuse ja ökosüsteemiteenustega,
- reageerib selgelt poliitikameetmete ja majandamispraktikate muutustele,
- on seiratav üleriigiliselt ning kulutõhusalt,
- ning toetab samaaegselt mitut looduse taastamise määruse eesmärki.

Valitud näitaja (11.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (11.1.2.3)
<i>Orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades</i>	n/a (vabatahtlik)
Ülevaade valitud agroökosüsteemide näitajast ja selle sobivusest tõendama liikmesriigi agroökosüsteemide elurikkuse suurenemist (11.1.2.2)	
Orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades on keskne näitaja agroökosüsteemide mulla seisundi ja mullasisese elurikkuse hindamiseks. Näitaja peegeldab mulla orgaanilise aine hulka, mis on otseselt seotud mulla elustiku aktiivsuse, mitmekesisuse ja ökosüsteemi toimimisega. Mulla orgaaniline süsinik on võtmetegur, mis määrab mulla viljakuse, struktuuri, veerežiimi ja toitainete ringe ning seeläbi ka agroökosüsteemi üldise toimivuse ja vastupidavuse. Teaduslikult on hästi tõendatud, et suurema orgaanilise süsiniku sisaldusega mullad toetavad rikkalikumat ja mitmekesisemat mullabioloogilist kooslust, sealhulgas mikroorganisme, selgrootuid ja teisi mullaorganisme. Need omakorda reguleerivad olulisi ökosüsteemiprotsesse, nagu orgaanilise aine lagundamine, toitainete kättesaadavus taimedele ning mulla struktuuri kujunemine. Seetõttu on orgaanilise süsiniku varu usaldusväärne kaudne näitaja mullasisese elurikkuse seisundi ja trendide hindamiseks. Näitajal on tugev seos ka maapealse elurikkusega. Heas seisundis mullad toetavad taimede kasvu ja mitmekesisust, mis omakorda loob eeldused mitmekesisematele toiduahelatele ja elupaikadele. Seega on orgaanilise süsiniku varu oluline siduv komponent maapealse ja mullasisese elurikkuse vahel, võimaldades hinnata agroökosüsteemi toimimist tervikuna. Ekspertide hinnangul on orgaanilise süsiniku varu põllumuldades ja maastikuelementide osakaal omavahel komplementaarsed näitajad: kui maastikuelemendid peegeldavad eelkõige maapealset elurikkust ja elupaikade olemasolu, siis mulla orgaaniline süsinik kajastab mullasisese elustiku seisundit ning põllumajandusmaastiku tootmisaladel toimuvaid protsesse. See võimaldab koos käsitleda agroökosüsteemi kui terviklikku süsteemi, kus nii maapealsed kui ka mullas toimuvad protsessid on võrdselt olulised. Lisaks elurikkusele on näitaja oluline ka kliima- ja keskkonnanäitajate seisukohalt. Orgaanilise süsiniku suurenemine mullas tähendab süsiniku sidumist ja säilitamist, aidates kaasa kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisele. Samuti parandab see mulla veehoiuvõimet, vähendab erosiooni ning suurendab vastupanuvõimet ekstreemsetele ilmastikutingimustele, toetades seeläbi agroökosüsteemide kliimakindlust. Näitajat iseloomustab ka hea seiratavus ja poliitikate sidusus. Orgaanilise süsiniku varu jälgimine on juba hõlmatud või arendamisel mitmete riiklike ja Euroopa Liidu seiresüsteemide kaudu ning selle tähtsus suureneb seoses mullaseire ja vastupidavuse direktiiviga. Kuigi üksikute põldude või väikeste valimite puhul võivad tulemused ajas kõikuda sõltuvalt majandamispraktikatest (nt külvikord või orgaaniliste väetiste kasutamine), võimaldab piisavalt suur ja esinduslik seirevalim usaldusväärselt hinnata pikaajalisi trende. Orgaanilise süsiniku varu reageerib selgelt põllumajanduspraktikatele nagu taimkatte säilitamine, orgaaniliste väetiste kasutamine, mitmekesine külvikord ja vähendatud mullaharimine. See teeb näitajast sobiva tööriista taastamismeetmete mõju hindamiseks ning võimaldab siduda poliitikameetmed otseselt mulla seisundi paranemisega. Kokkuvõttes on orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades sobiv näitaja agroökosüsteemide elurikkuse suurenemise tõendamiseks, kuna see: • peegeldab otseselt mullasisese elurikkuse seisundit ja ökosüsteemi toimimist, • on teaduspõhiselt seotud mulla kvaliteedi, taimkatte ja ökosüsteemiteenustega, • täiendab maapealse elurikkuse näitajaid, võimaldades terviklikku hindamist,	

- reageerib selgelt majandamispraktikate muutustele,
- ning toetab samaaegselt nii elurikkuse kui kliimaeesmärkide saavutamist.

Kohustuslik näitaja	Kohustusliku näitaja algtase (11.1.2.4)
<i>levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeks</i>	100

Teave agroökosüsteemide riikliku tasandi näitajate kohta

Kuivendatud turbaaladel asuvate põllumajanduses kasutatavate turvasmuldade hinnanguline pindala (11.1.4.1 a)	Mullakaart uueneb, andmed aastal 2027.
Turbakaevandamisala hinnanguline pindala (11.1.4.1 b)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Selliste turvasmuldade hinnanguline pindala, mis asuvad muuks kui põllumajanduslikuks otstarbeks või turba kaevandamiseks kasutatavatel kuivendatud turbaaladel (11.1.4.1 c)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Kas on kavas märjutada põllumajanduses kasutatavaid kuivendatud turbaalasid vähemal määral, kui on sätestatud artikli 11 lõike 4 punktides a, b ja c? (11.1.4.2)	
<i>täpsustamisel</i>	

1.6.2. Eesmärgistatud taastamiskava aastani 2030

Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõigete 1–3 kohaste meetmete jaoks (11.2.1.1 a)	1 mln ha
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 1 kohaste meetmete jaoks (11.2.1.1 b)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 2 kohaste meetmete jaoks (11.2.1.1 c)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 3 kohaste meetmete jaoks (11.2.1.1 d)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse põllumajanduses kasutatavate turvasmuldade taastamiseks vastavalt artikli 11 lõike 4 punktile a (11.2.1.1 e)	n/a (Eestil ei ole eesmärgiks turvasmullaga alasid põllumaa hulgast välja arvata)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse märjutamiseks vastavalt artikli 11 lõike 4 punktile a (11.2.1.1 f)	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>
Turvasmuldade hinnanguline pindala, mis asuvad muuks kui põllumajanduslikuks otstarbeks või turba kaevandamiseks kasutatavatel kuivendatud turbaaladel, mida märjutatakse, et aidata kaasa artikli 11 lõike 4 punkti a eesmärkide täitmisele (11.2.1.1 g)	<i>täpsustamisel</i>
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (11.2.1.2)	

<i>Kaart peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>		
Turbaalade märjutamist hõlmavate taastamismeetmete panus kasvuhoonegaaside netoheite vähendamisse aastani 2030 (11.2.1.3)		<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>

1.6.3. Eesmärgid pärast 2032. aasta juunit ja strateegiline ülevaade

	2040	2050
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõigete 1–3 kohaste meetmete jaoks (11.2.2.1 a, 11.2.2.3 a)	1 mln ha	1 mln ha
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 1 kohaste meetmete jaoks (11.2.2.1 b, 11.2.2.3 b)	täpsustamisel (vabatahtlik)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 2 kohaste meetmete jaoks (11.2.2.1 c, 11.2.2.3 c)	täpsustamisel (vabatahtlik)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 11 lõike 3 kohaste meetmete jaoks (11.2.2.1 d, 11.2.2.3 d)	täpsustamisel (vabatahtlik)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse põllumajanduses kasutatavate turvasmuldade taastamiseks vastavalt artikli 11 lõike 4 punktile a (11.2.2.1 e, 11.2.2.3 e)	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse märjutamiseks vastavalt artikli 11 lõike 4 punktile a (11.2.2.1 f, 11.2.2.3 f)	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>
Turvasmuldade hinnanguline pindala, mis asuvad muuks kui põllumajanduslikuks otstarbeks või turba kaevandamiseks kasutatavatel kuivendatud turbaaladel, mida määratakse, et aidata kaasa artikli 11 lõike 4 punkti a eesmärkide täitmisele (11.2.1.1 g, 11.2.2.3 g)	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>	<i>Andmed peale uue mullakaardi valmimist (2027)</i>
Turbaalade märjutamist hõlmavate taastamismeetmete panus kasvuhoonegaaside netoheite vähendamisse (11.2.2.2, 11.2.2.4)	täpsustamisel (vabatahtlik)	täpsustamisel (vabatahtlik)
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid aastaks 2024 (11.2.2.5 a)		
täpsustamisel (vabatahtlik)		
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid aastaks 2025 (11.2.2.5 b)		
täpsustamisel (vabatahtlik)		

1.7.Metsaökosüsteemid

1.7.1.Riiklik lähenemisviis ja taustateave

Riiklik lähenemisviis

Riiklik lähenemisviis metsaökosüsteemidega seotud taastamisesmärkide saavutamisele ja kohustuste täitmisele, tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele (12.1.1.1)

Eesti riiklik lähenemisviis metsaökosüsteemide taastamisele keskendub metsade elurikkust toetavate struktuursete, liigiliste ja maastikuliste omaduste säilitamisele ning parandamisele. Selleks suurendatakse ja säilitatakse surnud puidu olemasolu ja järjepidevust, kujundatakse vanuseliselt ja rindeliselt mitmekesisemaid metsi, hoitakse pärismaiste puuliikide kõrget osakaalu ja suurendatakse puuliigilist mitmekesisust ning parandatakse metsamaastiku sidusust. Meetmeid rakendatakse viisil, mis arvestab metsade kasvukohatüübi, arenguetapi ja majandusliku kasutusega; eesmärk ei ole raie loobumine, vaid metsamajandamisvõtete kohandamine elurikkust toetavas suunas.

Meetmeid rakendatakse süsteemselt eelkõige RMK hallatavates metsades. Erametsades saab meetmeid rakendada vaid maaomanike vabatahtlikul osalemisel, mida soodustatakse nõustamise, koolituste, juhendmaterjalide, teadlikkuse suurendamise ning toetus- ja tunnustusmeetmetega.

Lähenemisviis on teadus- ja seirepõhine. Meetmete mõju hinnatakse riigi tasandil valitud metsaökosüsteemide näitajate ja pikaajaliste seireandmete, eelkõige statistilise metsainventuuri põhjal. Meetmeid ja nende rakendamiseviise kohandatakse vastavalt seiretulemustele ja uutele teadustulemustele, käsitledes näitajaid omavahel seotud tervikuna.

Riikliku lähenemisviisi rakendamise ja tulemuste hindamiseks eelistati näitajaid, mida on seiratud pikaajaliselt SMLs ja mille soovitud trendi või taseme saavutamist hinnati realistlikuks. Näitajatest jäeti välja metsamuldade orgaanilise süsiniku sisaldus, kuna selle kohta kogutud andmestiku väikese mahu tõttu ei ole algtaseme ega eesmärkide seadmiseks piisavalt head ülevaadet.

Rangelt kaitstud ja majandatavates metsades võivad näitajate tasemed oluliselt erineda üleriigilisest keskmisest, mida käsitletakse näitaja algtasemenä.

Meetmeid rakendatakse metsamaal, keskendudes eelkõige majandatavatele metsadele.

Teave metsaökosüsteemide riikliku tasandi näitajate kohta

Valitud metsanäitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Seisev surnud puu	6,1 m ³ /ha
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
Seisev surnud puu sobib indikaatoriks, kuna see tagab metsade elurikkuse, peegeldab otseselt metsa struktuurset mitmekesisust ja looduslikkust. Seisev surnud puit on seotud ka teiste näidikutega nagu lamapuit, mitmekesine metsa vanuseline struktuur ja nende eesmärgid on võimalik saavutada üheskoos. Tegemist on praktiliselt rakendatava näitajaga, olemas on andmeregistrid (SMI), teadusuuringud looduslike tasemete ja tähtsuse kohta. Indikaatori tugevus on selle olulisus suurele hulgale liikidele ning otsene seos ökoloogiliste protsessidega ja hea mõõdetavus riigi tasandil.	
Veerand kogu metsa elustikust on seotud surnud puudega: surnud puit (seisev ja lama-) pakub elupaika ja toitu mitmele tuhandele liigile, sh haruldastele saproksüülsetele seene-, sambliku-, sambla-, putuka- ja linnuliikidele. Eri lagunemisastmes ja erineva läbimõõduga surnud puude esinemine tagab metsaelustikule vajaliku elemendi säilimise ja taastumise. Näiteks on mitmed rähniliigid ja saproksüülsed mardikad seotud just jämeda surnud puiduga.	

Surnud puud säilitavad süsinikku ja toetavad aineriinget, vabastades toitaineid järk-järgult mulda. Seisvate surnud puude mahud erinevad range kaitsega ja majandatavates metsades märgatavalt, viimastes on näitaja oluliselt madalam ja viimasel kümnendil langustrendis.

Näitaja arvutatakse metsamaa ja muu puittaimestikuga maa kohta FRA definitsiooni alusel ning tuginevad SMI andmetele, arvestades vähemalt 4 cm diameetriga tarbeväärtusega seisvaid surnud puid. See tagab metoodilise järjepidevuse ja võimaldab hinnata muutusi ajas ning võrrelda tulemusi teiste riikidega. Rohkem tähelepanu vajaks tarbeväärtusega surnud puidu täpsem hindamine. Samas ei anna üksnes kogumaht piisavat pilti. Oluline on hinnata diameetriklasside jaotust, sest suure läbimõõduga surnud puud on elurikkuse seisukohalt kõige väärtuslikumad. Näiteks võib surnud puidu maht suureneda peenema fraktsiooni arvelt, kuid see ei asenda jämedat surnud puitu, mida vajavad paljud spetsialiseerunud liigid.

Samas tuleb mõista trendide põhjuseid, kuna näitajat mõjutavad metsamajanduse intensiivsus, looduslikud häiringud, rangelt kaitstud metsade osakaal, metsa vanuseline struktuur jne. Seetõttu on seisv surnud puu sobiv indikaator elurikkuse muutuse hindamiseks, kuid eesmärgitaseme määramisel tuleb arvestada nii ökoloogilist realistlikkust kui ka metsade kasutusviise riigi tasandil. Elurikkusele vajalikud lävendid pannakse paika järgnevalt teaduspõhiselt, lähtudes looduslikest tasemetest ja võimalusel tagavara või kasvukohatüüpide kaupa.

Valitud näitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Lamapuit	8,7 m ³ /ha
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
Lamapuit on sobilik metsaökosüsteemide mõõdik, kuna selle kvaliteet ja hulk on paljude liikide jaoks eluliselt oluline ja näitab otseselt, kas metsas esinevad looduslike protsesside jaoks vajalik struktuur ja elupaigad. Lamapuit on seotud ka muude näidikutega nagu seisv surnud puu, mitmekesine metsa vanuseline struktuur ja nende eesmärgid on võimalik saavutada üheskoos. Tegemist on praktiliselt rakendatava näitajaga, olemas on andmerekad (SMI), teadusuuringud looduslike tasemetest ja tähtsuse kohta. Lamapuit loob elupaiku mitmele tuhandele metsaliigile – seentest ja samblikest kuni putukate ja väikeimetajateni – ning toetab toitainete- ja veevaru säilimist ning aeglast ringlust. Elustiku seisukohast on olulised nii maht kui ka kvaliteet (erinevad laguastmed ja läbimõõt) ja järjepidevus. Praktikas tähendab see, et lamapuitu leidub rohkem seal, kus metsas lastakse looduslikel protsessidel toimida ja kogu surnud puitu ei eemaldata majandamise käigus. Seepärast erinevad surnud puidu näitajate tasemed oluliselt rangelt kaitstud metsade ja majandatavate metsade vahel. Lamapuit on seotud seisva surnud puiduga ja puistu kogutagavaraga. Lamapuidu osatähtsust looduslikus metsas on hinnatud 15-30%-le puistu kogutagavarast. Näitaja maht sõltub oluliselt kasvukoha produktiivsusest. Loodusliku surnud puidu taustnivood looduslikes metsades on teada ja teadusuuringutes on olemas hinnangud minimaalsele surnud puidu kogusele, mis tagab elupaigad ka majandusmetsades. Kui metsas on seisvat surnud puitu, tekib aja jooksul ka lamapuitu ning tagatud on surnud puidu esinemise järjepidevus. Samuti tekib lamapuitu erinevate looduslike häiringute (tuulemurd, põleng, üleujutus jm) tulemusel. Lamapuit on eriti informatiivne just koos seisva surnud puidu näitajaga: nende koosvaade näitab, kas surnud puidu süsteem on metsas terviklik ja püsiv. Lamapuude lagunemiskiirus sõltub puuliigist, ilmastikust ja kohalikest tingimustest, täielikuks lagunemiseks kulub sageli sajandeid. Eesti teadusuuringute andmeil kulub lehtpuudel lagunemiseks vähemalt 50 aastat, okaspuudel vähemalt 100 aastat. Eriliselt väärtuslik on suure diameetriga lamapuit, mis püsib metsas kaua ja pakub pikaajalisi elupaiku. Üksnes kogumahu jälgimine ei pruugi hetkeolukorda piisavalt selgitada, sest mahu kasv võib tulla peenema fraktsiooni	

arvelt. Diameetriklasside jaotuse jälgimine aitab eristada, kas juurde tuleb ka elurikkuse seisukohalt kõige olulisemat lamapuitu. Jälgimist vajab ka erinevate laguastmete esinemine.

Lamapuit arvutatakse SMI andmetel ning koondatakse FRA definitsiooni järgi metsamaa ja muu puittaimestikuga maa kohta, hõlmates vähemalt 4 cm diameetriga tarbeväärtusega lamapuitu. See loob ühtse metoodika trendide jälgimiseks ning võimaldab hinnata, kas metsade struktuur liigub elurikkust toetavas suunas. Rohkem tähelepanu vajaks tarbeväärtusest surnud puidu täpsem hindamine. Elurikkusele vajalikud lävendid hinnatakse järgnevalt teaduspõhiselt, lähtudes looduslikest tasemetest ja võimalusel tagavara või kasvukohatüüpide kaupa.

Valitud näitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal	19,90%
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
Ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal majandatavates metsades on sobiv mõõdik, kuna see peegeldab metsade sisemist mitmekesisust, elurikkust ja looduslähedase toimimise järjepidevust. Seevastu ühevanuselised majandusmetsad kujunevad peamiselt metsamajanduslikel põhjustel. Kui metsas kasvavad kõrvuti eri vanuses puud – alates noorest järelkasvust kuni küpsete ja vanade puudeni –, tekivad samaaegselt erinevad elupaigad, mis võimaldavad metsas koos eksisteerida erinevate valguse, niiskuse, substraadi jm vajadustega liikidel. Vanad puud pakuvad lisaks ka erilisi elupaiku nagu õõned, tugevad oksad, korp jm. Ühevanuseliseks kujundatud majandusmetsadel on vastupanuvõime kahjuritele, haigustekitajatele ja tingimuste muutustele madalam kui erivanuselistel. Vanuselisel mitmekesine struktuur suurendab ökosüsteemi vastupidavust ning vähendab riski, et häiringud mõjutavad kogu kooslust ühtemoodi. Seetõttu on vanuseline struktuur oluline näitaja kogu metsaökosüsteemi toimimise hindamisel. Vanuseline mitmekesisus on otseses seoses ka surnud puidu tekkega ja metsade sidususega. Ulatuslikud ühevanuselised noored metsad toimivad väikese levimisvõimega metsaliikidele levikubarjäärina. Ebaühtlase struktuuriga metsas toimub puude loomulik suremine hajusalt ajas ja ruumis. See loob eeldused mitmekesise seisva ja lamapuidu järjepidevaks tekkeks ning toetab lagupuidust sõltuvate liikide püsimist. Kui mets on ühevanuseline, tekib surnud puit sageli lühikese perioodi jooksul ja seejärel on pikem paus, mis vähendab elupaikade järjepidevust. Indikaatori tugevus seisneb selles, et see annab ülevaate metsade struktuurist mitmekesisusest riigi tasandil ning võimaldab hinnata, kas metsade areng liigub looduslähedasema ülesehituse suunas. Täna arvestus tuleneb SMIst ja põhineb vanuseklassidel. Seetõttu on näitaja sisuliselt põhjendatud. Ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal on asjakohane ja arusaadav mõõdik, mis aitab hinnata, kas metsaökosüsteemide areng toetab elurikkuse püsimist ja suurenemist.	

Valitud näitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Metsade sidusus	78,3%
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
Metsade sidusus on sobiv mõõdik, kuna see näitab metsaga kaetud alade kompaktsust ehk ruumilist terviklikkust, millel on otsene seos elurikkusega. LTM sidususindeks mõõdab metsaga kaetud alade terviklikkust ja omavahelist paiknemistihedust väiksel ruumiskaalal (10 ha). See erineb sidususe hinnangutest, kus rõhk on elupaikade ühendatusel ja liikide liikumisvõimalustel suuremal maastikuskaalal. Siinse sidususe	

indeksi puhul tuleb silmas pidada, et see töötab paremini sidususe hindamiseks väikesel ruumiskaalal, kuid ei sobi sama hästi suurema ruumiskaala ja ruumivajadusega liikidele sobiva sidususe hindamiseks. Kompaktsuse näitaja annab siiski mõõdetava ülevaate sellest, kui killustunud või terviklikud on metsa esinemisalad.

Sidususe muutus on otseselt seotud maa ja metsa kasutusega. Varasem näitaja langus tuleneb nii metsade majandamise ajalisest koondumisest, kui metsamaa asendamisest teiste maakattetüüpidega. Sidususe taastamine võib teatud juhtudel vajada muutusi teistes maakasutusviisides, näiteks väheväärtusliku põllumajandusmaa metsastamist.

Oluline meetodiline aspekt on see, et EEA sidususe analüüsis ei arvestata metsana metsamaad, kus puistu ajutiselt majandamisjärgselt puudub. See tähendab, et ka uuendusraie mõjutab sidususe indeksit otseselt. Sidususe muutus on seega tihedalt seotud raiete dünaamikaga, raadamistega, metsastamise ja loodusliku metsastumisega.

Metsamaa pindala on olnud kasvavas trendis peale viimast EEA 2021 aasta analüüsi. Kui see suund jätkub, võib sidususe näitaja paraneda ka ilma sekkumisteta, kuna uutel metsaaladel kujuneb järgnevatel aastakümnetel noor mets.

Oluline arusaam on, et sidususe kasv ei teki ühe eraldiseisva meetme või tegevuse tulemusel. See kujuneb metsanduspoliitika ja maakasutuspoliitika koosmõjus, kus otsused metsamajanduse, metsastamise ja maa kasutusotstarbe kohta mõjutavad ühiselt maastiku terviklikkust. Seetõttu on sidusus sobiv mõõdik, sest see koondab ühte näitajasse nii metsanduse kui ka ruumilise planeerimise mõjud ning annab ülevaate metsamaastiku terviklikkust arengust.

Valitud näitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal	99,9%
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
Puuliikide koosseis määrab, millised seemned, putukad, linnud ja taimed saavad seal püsivalt elada, mistõttu on puuliikide päritolu otseses seoses elurikkuse kvaliteediga ja valitud näitaja sobib elustiku seisundi kirjeldamiseks hästi. Pärismaiste puuliikide domineerimisega (>50% koosseisust) metsade osakaal on sobiv mõõdik, kuna pärismaised liigid on kujunenud koosmõjus kohaliku kliima, mulla ja teiste looduslike liikidega pika aja jooksul ning seostuvad nii kohaliku elurikkuse kui ökosüsteemide ökoloogilise stabiilsusega. Nad pakuvad elutingimusi suurele hulgale organismidele ning toetavad ökosüsteemi toimimist viisil, mida võõrsilt sisse toodud liigid ei pruugi tagada. Võõrliikidega seotud erinevad ökoloogilised mõjud looduslikule elustikule on üldiselt palju uuritud ja hästi teada. Konkreetsetes kohas ilmnevad konkreetse liigi mõjud on siiski täpsemalt ennustamatud, vajalik on lähtuda ettevaatuspõhimõttest. Võõrpuuliikide domineerimisega metsade kujunemist tuleks seetõttu vältida, see aitab ühtlasi kaasa looduslike liikidega metsade kliimakindlaks arenemisele. Indikaator annab selge signaali, kas metsade koosseis püsib loodislähedane või liigub suurema võõrliikide osakaalu suunas. Võõrliikide kasutamine enamuspuuliigina puistus vähendab näitajat ning võib pikemas vaates muuta elupaikade struktuuri ja toimimist. Samal ajal ei ole küsimus üksnes päritolus, vaid ka paljudes ökoloogilistes riskides, mis võõrliikidega kaasneb. Eesti lähtepositsioon on kõrge algtase. See tähendab, et näitaja ei võimalda olulist sisulist kasvu, vaid selle kasutamise peamine väärtus on olemasoleva taseme hoidmine. Sellises olukorras on indikaator sobiv just stabiilsuse ja riskide jälgimiseks: see aitab tuvastada võimalikke muutusi enne, kui need muutuvad ulatuslikuks. Näidiku kasutamine aitab tagada, et majandamine on teadlik ja kontrollitud ning vältida olukorda, kus kasutatavate võõrliikide osakaal hakkab süsteemselt suurenema või tekib invasiivsuse risk. Lisaks pärismaiste liikide kasutamisele on tähtis ka nende mitmekesisuse soosimine. Kui pärismaiste liikide osakaal metsades püsib kõrge, kuid liigiline mitmekesisus majandamisel väheneb, ei pruugi elurikkuse seisund	

paraneda. Seetõttu on valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal sobiv mõõdik, sest see aitab hinnata metsade koosseisu looduslähedust ja stabiilsust ning ennetada koosluste soovimatut muutumist.

Valitud näitaja (12.1.2.1)	Valitud näitaja algtase (12.1.2.3)
Puuliikide mitmekesisus	2,9 (puuliiki SMI prooviala kohta)
Ülevaade valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist (12.1.2.2)	
LTM mõttes peetakse silmas pärismaiste puuliikide mitmekesisust. Puuliikide mitmekesisus on sobiv mõõdik, kuna see peegeldab looduslike protsesside rolli metsa kujunemisel, struktuurset kvaliteeti ja vastupanuvõimet. Oluline on seejuures liikide arvu kõrval teatud liikide esinemine. Puuliikide mitmekesisus majandusmetsades on otseselt seotud metsanduspraktikate- ja eesmärkidega. Raiete ja uuendamise kaudu kujundatakse tulevane koosseis. Majanduseesmärgil eelistatakse metsas üldjuhul ühte või kahte puuliiki, mistõttu osa või paljud looduslikud puuliigid ei leia säilitamist. Majandamisel vajavad kindlasti täiendavat tähelepanu laialehised puuliigid, mis pakuvad elupaiku kitsalt kohastunud liikidele. Oluline on ka nende puuliikide vanuseliselt mitmekesine esinemine, eeskätt vanade puude olemasolu. Mitmeliigiliste puistute teadlik kujundamine ja puhtpuistute osakaalu vähendamine suurendavad elustiku võimalusi. Mitmekesise puurindega metsades loovad puud elupaikade, toitumisvõimaluste ja mikrotiingimuste mitmekesisust, toetades seega suuremat hulka taimi, loomi ja seeni. Mitmeliigilises puistus tekkivad mitmekesisemad valgus- ja niiskustingimused ning lagunemistsüklid suurendavad ka surnud puidu kvaliteeti ja hulka. See loob eeldused rikkalikumale ja stabiilsemale liigikooslusele. Mitmekesisus on otseselt seotud ka metsade vastupanuvõimega. Erinevad puuliigid reageerivad keskkonningimuste muutustele erinevalt ning seetõttu on mitmeliigiliste metsade stabiilsus suurem ja häiringust taastumine kiirem. Kliimamuutuste tingimustes on see eriti oluline, sest erineva ökoloogilise amplituudiga liigid suurendavad süsteemi kohanemisvõimet. Üheliigilisteks (ja sageli ka ühevanuselisteks) kujundatud metsade vastupanuvõime kahjuritelle, haigustekitajatele ja tingimuste muutustele on oluliselt madalam. Indikaatori väärtus seisneb selles, et see võimaldab hinnata, kas metsade koosseis liigub struktuurset mitmekesisemas suunas. Arvesse tuleb võtta teatud metsatüüpide loomulikke eripärasid, sest mõnedes soovõi nõmmemetsades on ühe liigi (männi) domineerimine looduslik nähe ega vaja sekkumist. Indikaatori puhul peab seega eristama looduslikku üheliigilisust majanduslikult kujundatud monokultuurist. Indikaator seostub ka pärismaiste puuliikide osakaaluga: koos käsitletuna annavad need näitajad tervikliku pildi sellest, kas metsade liigiline koosseis toetab elurikkust ja ökosüsteemi pikaajalist toimimist.	

Kohustuslik näitaja	Kohustusliku näitaja algtase (12.1.2.4)
levinud metsalinnustiku indeks	70,9

1.7.2. Rahuldav riigi tase

Näitaja „seisev surnud puit“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „lamapuit“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)

Näitaja „metsade sidusus“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „orgaanilise süsiniku varu“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „puuliikide mitmekesisus“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.1)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)
Näitaja „levinud metsalinnustiku indeks“ rahuldav tase riigi tasandil (12.1.3.2)	n/a (hetkel vabatahtlik, sihttasemed määratakse pärast EK vastava juhendi koostamist)

1.7.3. Eesmärgistatud taastamiskava

Elurikkuse suurendamine ja näitajate kasvusuundumuse saavutamine 2030. aastaks

Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 12 lõigete 1–3 kohaste taastamismeetmete jaoks (11.2.1.1 a)	23 506 km ²
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 12 lõike 1 kohaste taastamismeetmete jaoks (11.2.1.1 b)	<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 12 lõike 2 kohaste taastamismeetmete jaoks (11.2.1.1 c)	<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>
Eeldatav kogupindala, mida kasutatakse artikli 12 lõike 3 kohaste taastamismeetmete jaoks (11.2.1.1 d)	<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid (12.2.1.2)	
<i>Täpsustamisel, NUTS 3 tasemel</i>	
Turbaalade märjutamist hõlmavate taastamismeetmete panus kasvuhoonegaaside netoheite vähendamisse aastani 2030 (11.2.1.3)	<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>

Elurikkuse suurendamine ja näitajate kasvusuundumuse saavutamine 2040. ja 2050. aastaks

	2040	2050
Eeldatav kogupindala, millel võetakse taastamismeetmeid (11.2.2.1 a, 11.2.2.1 b)	<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>	23 506 km ²
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid aastaks 2024 (12.2.2.2 a)		
<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>		
Võimalike alade esialgsed kaardid, millel võetakse taastamismeetmeid aastaks 2025 (11.2.2.2 b)		
<i>täpsustamisel (vabatahtlik)</i>		

2.Meetmed

2.1.Maismaaökosüsteemide taastamine

2.1.1.Maismaa- ja magevee-elupaikade inventuur

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Maismaa- ja magevee-elupaikade inventuurid
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	• märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal) • rohumaaökosüsteemid • jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid • nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid • paljandi- ja luideökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandatud • kava on vastu võetud • rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda.

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on luua ajakohane ülevaade maismaa- ja mageveeökosüsteemide kaitstavate elupaikade ja liikide leviku ning seisundi kohta, et suunata taastamismeetmete valikut. Inventuurid on eeldus kõigi elupaiga- ja liigimeetmete tulemuslikuks planeerimiseks ja hindamiseks. Kuni aastani 2030 tuleb inventeerida: teadmata seisus elupaigatüüpide esinemisalasid aastaks 2040 kokku 53 000 ha, aastaks 2030 sellest 90% (47 700 ha), lisaks tuleb teha kordusinventuure teatud kindla aja tagant (sõltuvalt andmete ajakohastamise vajadusest, mis on erinevatel elupaigatüüpidel erinev) ja liigiinventuure. Aastas inventeeritakse keskmiselt 10 000 ha elupaigatüüpide esinemisalasid ja 20 erineva liigi leiukohti. Peamised tegevused • Jätkata ja täiendavalt läbi viia looduse taastamise määruse I lisa elupaigatüüpide, loodus- ja linnudirektiivi liikide inventuurid peamiselt kaitstavatel aladel.

Siduda inventuuritulemused taastamise planeerimise ja liigispetsiifiliste majandamisvõtete rakendamisega. Inventuuride tegemist koordineerib Keskkonnaamet, elupaigatüüpide inventuure RMK hallataval maal väljaspool kaitstavaid alasid RMK. Mereinventuure on käsitletud meetmes „Ajakohase kaitsekorra ja kompensatsioonimeetmete rakendamine“.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine - Teadmislünkade täitmine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	M 29 Other enabling and supporting measures
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	Kõik LTM I lisa elupaigatüübid

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede toetab riikliku ÜPP strateegiakava (2023–2027) keskkonna- ja elurikkuse eesmärkide saavutamist, tagades ajakohase teadmispõhja ÜPP keskkonnatoetuste sihistamiseks, rakendamiseks ja tulemuslikkuse hindamiseks. Inventuuride käigus kogutud andmed elupaikade ja liikide leviku ning seisundi kohta on sisendiks muu hulgas pärandniitude hooldamise toetuste ning sekkumise „Elurikkuse soodustamine Natura 2000 erametsades“ rakendamisel, toetades toetuste suunamist kõrge loodusväärtusega aladele ja kaitse-eesmärkide saavutamist.

Käesolev meede täiendab ÜPP strateegiakava sekkumisi, tagades vajaliku andmestiku elupaikade ja liikide seisundi hindamiseks ning võimaldades hinnata rakendatud keskkonna- ja looduskaitsemeetmete tulemuslikkust.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)

(täpsustamisel)

2.1.2. Ajakohase kaitsekorra ja kompensatsioonimeetmete rakendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Ajakohase kaitsekorra ja kompensatsioonimeetmete rakendamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal)
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- rohumaaökosüsteemid - jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid - metsaökosüsteemid - nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid - paljandi- ja luideökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid - põllumaaökosüsteemid - mereökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on tagada, et kaitstavate alade ja liikide soodsa seisundi saavutamiseks ja säilitamiseks vajalik kaitsekord (kaitse-eeskirjad, kaitsekorralduskavad, liikide ja elupaikade tegevuskavad) on ajakohane ja tulemuslik, kaitstavate ja tundlike alade külastamine on korraldatud nii, et loodusväärtused säilivad ning kaitsekorra tulenevad piirangud on maaomanikele õiglaselt kompenseeritud. Kaitstavatel aladel ja

sätestatud kaitsekorral on keskne roll, et tagada liikide ja elupaikade seisundi paranemine ja soodsa seisundi säilitamine. **Kaitse-eesmärkide saavutamiseks on koostatud 564 kaitsekorralduskava, 67 liigi kaitse- ja ohjamiskava ning kaks elupaikade tegevuskava (need on uuendamisel, koostamisel on neli tegevuskava).** Erametsatoetuse õiguslike alasisid on kokku ligikaudu 100 000 ha.

Peamised tegevused

Kaitsekorra ajakohastamine sh merekaitsealade võrgustik ja haldus

- Koostada ja uuendada kaitsekorralduskavu, liikide ja elupaikade tegevuskavu ning kaitse-eeskirju (sh sidususe ja metsamajandamise tingimused); vajadusel muuta kaitsekorda kaitseväärtuste esinemisest ja seisundist lähtuvalt.
- Vajadusel kaaluda uute kaitstavate alade moodustamist kui olemasolev võrgustik ei taga elupaikade ja liikide soodsa seisundi säilitamist ja saavutamist, sh uute taristu arenduste tõttu.
- Arendada merekaitsealade sh rangelt kaitstavate alade võrgustikku, täpsustada piire, kaitsekorda ja -eesmärke, piiriüleste merekaitsealade loomise ja ühtse kaitsekorra ning halduse põhimõtete ning majandustegevuse mõjuhindangute ühtlustamine.
- Vähendada ja vältida loastatud tegevuste (mh metsaraie, taristu rajamine) negatiivset mõju, viies asjakohaselt läbi Natura 2000 hindamise;
- Vältida loodus- ja linnudirektiivi liikide elupaikade ja looduse taastamise määruse I lisa elupaigatüüpide esinemisalade märkimisväärtust halvenemist RMK hallatavatel maadel ja vältida liigikaitseliselt oluliste avatud maastike metsastamist.
- Viia läbi kaitsekorra tulemuslikkuse hindamine, et saada hinnangud rakendatud meetmete toimimise kohta.
- Tõhustada haldus- ja otsustusprotsesse (kaitsealade moodustamise ettepanekute kiirem läbivaatamine; otsustamisprotsesside kiirendamine; ühtlustada kaitsekorraldust (kaitsekorralduskavade ja liigi kaitse tegevuskavade tegevuste analüüs ja ühtlustamine; kaitse-eesmärkide ja meetmete parem seostamine) ja tõsta Keskkonnaameti suutlikkust merekaitsealade haldamisel, arendada kaitsekorralduskavade mõjude hindamise süsteemi, viia läbi merekaitsealade (MPA-de) inventuurid ja hinnata regulaarselt kaitse tõhusust.
- Teostada teadusuuringuid ja arendusprojekte.

Kompensatsioon ja lepingud

- Mitmekesistada kompensatsioonimeetmeid, et tagada optimaalne ja paindlik meetmete süsteem.
- Rakendada maamaksusoodustusi ja -vabastusi (maamaksuvabastus loodusreservaadi ja sihtkaitsevööndi maalt ning 50% maamaksusoodustus piiranguvööndi ja hoiuala maalt) ning omandada kaitsealust maad või selle kasutusõigust, kui kaitsekord piirab oluliselt maakasutust.
- Kompenseerida metsamajandamise ja looduskaitse piiranguid (sh Natura 2000 erametsade toetus) ning rakendada vabatahtlike looduskaitselepingute süsteemi.

Toetavad tegevused

- Korraldada KOV ja kaitseala tasandil regulaarseid arutelusid kaitseala väärtuste, piirangute ja tegevuste tutvustamiseks ning pakkuda loodusharidust kohalikele kogukondadele, sh tõsta KOVide teadlikkust planeerimise ja kooskõlastuse (lubade menetluse) protsessides.
- Tagada maaomanikele, -kasutajatele ja kohalikele omavalitsustele nõustamis- ja tugiteenus elupaikade ning liikide soodsa seisundi säilitamiseks ja taastamiseks, sh hooldusvõtete, kaitsenõuete ja rahastusvõimaluste rakendamisel.
- Arendada tehnoloogiaid ja prognoosmudeleid tegevuste koosmõju hindamiseks.
- Pakkuda nii üldist kui ka individuaalset nõustamist, lähtudes konkreetse ala loodusväärtustest, et toetada sobivate majandamis- ja taastamisvõtete rakendamist.

Külastuse suunamine - Korraldada külastust: planeerida ja rajada külastustaristut, hinnata külastuskoormust loendurite ja seiremeetoditega. - Suunata ja piirata olukorrast lähtuvalt juurdepääsu eriti tundlikele elupaikadele (nahkhiirte talvituslad, koopad, lited, paljandid, märgalad). - Tõsta teadlikkust inimpeglike liikide elupaikades liikumise mõjust ning tõhustada teavitustööd.			
Riigimaade elurikkust toetav majandamine - Majandada riigimaaid sihipäraselt ja elurikkust soosivalt ning kasutada neid elupaikade taastamise ja sidususe parandamise näidis- ja tugialadena (riigimaa eelisjärjekorra põhimõte). - Rakendada sidususe tagamisel liigi- või elupaigapõhist lähenemist: väljaspool kaitstavaid loodusobjekte rakendada riigimaal EL loodus- ja linnudirektiivis nimetatud kaitstavate liikide elupaikades liigispetsiifilisi meetmeid vastavalt tegevuskavadele.			
Kaitsekorda kujundab ja rakendab riik (Keskkonnaamet, Kliimaministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium), enda poolt hallataval riigimaal väljaspool kaitstavat ala ja liigi leiukohti RMK, eramaal rakendub täiendavalt kompensatsioonide ja vabatahtlike lepingute kaudu.			
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine - Elupaigatüüpide vahelise sidususe parandamine - Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist Artikkel 5 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi parandamine - Elupaigatüüpide vahelise ökoloogilise terviklikkuse ja sidususe parandamine - Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist		
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; aegunud või ebapiisav kaitsekord; loostatud tegevuste (raie, taristu) negatiivne mõju; piirangute hüvitamata jätmine)</i>		
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_020 (MB05) - Adapt/change forest management and exploitation practices - NRPM_021 (MB06) - Stop forest management and exploitation practices - NRPM_100 (MF03) - Reduce impact of outdoor sports, leisure and recreational activities - NRPM_110 (MG02) - Management of hunting, recreational fishing, and the recreational or commercial harvesting or collection of plants and fungi - NRPM_137 (MJ02) - Implement climate change adaptation measures - NRPM_154 (M23) - Education and awareness raising - NRPM_155 (M24) - Adopting new policy and legislation - NRPM_156 (M25) - Compliance and enforcement		

	- NRPM_157 (M26) - Economic and other incentives - NRPM_158 (M27) - Designation and effective management of protected areas - NRPM_159 (M28) - Designation and effective management of strictly protected areas
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	Kõik LTM I ja II lisa elupaigatüübid

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast pügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede on seotud riikliku ÜPP strateegiakava (2023–2027) sekkumisega, mille kaudu leevendatakse kaitsekorra tulenevate piirangute majanduslikku mõju metsamaa omanikele. Eelkõige panustab meetme eesmärkidesse Natura 2000 erametsades elurikkuse soodustamise toetus, millega kompenseeritakse erametsaomanikele kaitse- ja majandamispiirangutest tulenev saamata jäänud tulu. Toetus aitab tagada kaitsekorra tulemusliku rakendamise ning toetab kaitstavate metsaelupaikade ja liikide soodsa seisundi saavutamist/säilitamist. Käesolev meede täiendab ÜPP strateegiakava sekkumisi, keskendudes kaitsekorra ajakohastamisele, kaitsealade tulemuslikule haldamisele, külastuskoormuse suunamisele ning kaitsekorra tulenevate piirangute kujundamisele ja rakendamisele, et aidata kaasa kaitstavate liikide ja elupaikade soodsa seisundi saavutamisele.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.3. Elurikkusega arvestav taristu ja energeetika arendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Elurikkusega arvestav taristu ja energeetika arendamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tseentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	• märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal) • ohumaaökosüsteemid • jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid • mereökosüsteemid • põllumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandatud • kava on vastu võetud • rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on tagada, et taristu ja energeetika areneb elurikkusega arvestavalt ja selle surve maismaa- ja mereökosüsteemidele on minimeeritud. Meede toetab energiajulgeolekut, sidudes taastuvenergia kasutuselevõtu keskkonnahoiuga, mitte piirates arendust põhjendamatult. Tegemist on administratiivse meetmega. Jätkub senises mahus. Peamised tegevused • Ruumilises planeerimises arvestada tundlike alade ja ökoloogiliste koridoridega ning ennetada konflikte teiste merekasutusviisidega (kalandus, laevandus, riigikaitse). • Planeeringutes tagada rohe- ja sinivõrgustiku sidusus ja toimivus, sealhulgas säilitada või rajada vajaduse korral loomade liikumist toetavad ökoloogilised ühendused, näiteks ökoduktid, kalapääsud ja muud läbipääsud, mis võimaldavad liikidel elupaikade vahel liikuda. • Arendada KMH- ja kumulatiivsete mõjude hindamise meetodikaid ning juhiseid mere- ja maismaatuuleparkide keskkonnahoidlikuks kavandamiseks, rajamiseks ja hoolduseks. • Luua standardiseeritud seire- ja järelhindamissüsteemid. • Kohandada ja arendada tehnoloogiaid (Läänemere oludele sobivad vundamendid tuulikutele, väiksema jalajälje ja vähema müraga lahendused, ujuvplatvormid, looduspõhised lahendused, erinevad kalapääsud) ning suunata positiivseid kõrvalmõjusid (kunstlike riffide efekt, kunstkoelmute rajamine). • Kaasaegsete lahenduste väljatöötamine ja rakendamine taristuobjektide barjääriefekti vähendamiseks liikidele.

Toetavad tegevused Toetada sihtuuringuid (müra levik ja mõju, lindude ränne, mereimetajad, taristuobjektide barjääriefekt ja loomade liikumiskoridorid), viia ellu pilootprojekte ja tugevdada teadus-, ameti- ja erasektori koostööd. Meedet rakendab riik (Kliimaministeerium, Keskkonnaamet) koostöös arendajate ja teadusasutustega. Meede rakendub mereala planeeringu ja tegevuslubade kaudu.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaigatüüpide vahelise sidususe parandamine - Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärtset halvenemist Artikkel 5 - Elupaigatüüpide vahelise ökoloogilise terviklikkuse ja sidususe parandamine - Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärtset halvenemist
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; taristu ja taastuenergia (müra, füüsiline häiring, elupaikade kadu ja halvenemine))</i>
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_083 (MC03) - Adapt/manage renewable energy installation, facilities and operation (excl. hydropower and abstraction activities) - NRPM_086 (MC06) - Reduce impact of service corridors and networks - NRPM_094 (ME01) - Reduce impact of transport operation and infrastructure
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	<i>(täpsustamisel)</i>

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.4. Ex situ liigikaitse

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Ex situ liigikaitse
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal) - rohumaalökosüsteemid - metsaökosüsteemid - nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid - paljandi- ja luideökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid - põllumaaökosüsteemid - mereökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on taastada tehistingimustes pidamise ja paljundamise abil ohustatud liikide säilimine, noorjarkude kasv ja asurkonna taastamine või ümberasustamine ning säilimine, kui in situ kaitse üksi ei taga liigi säilimist. Ex situ meetmeid kavandatakse ja rakendatakse üksnes liigikaitse tegevuskavade alusel, kus on kaalutud läbi riskid (nt looduslike populatsioonide nõrgenemine isendite viimisel tehistingimustesse; ex situ asurkondade jätkusuutlikkus) ja võimalikud kaasmõjud hilisemal (re)introduktioonil loodusesse. Meedet rakendatakse liikide kaitse tegevuskavade alusel. Aastani 2030 parandatakse ex situ meetmena vähemalt üheksa liigi (ebapärlikarp, euroopa naarits, atlandi tuur, jõevähk, merisiig, peipsi siig, lõhe, kõre, mudakonn)

seisundit. Alates aastast 2031 otsustatakse tegevuste mahud ja liigid kava uuendamise käigus ning eelmise perioodi tegevuste tulemuslikkuse põhjal.

Peamised tegevused

- Planeerida tegevus liigipõhiselt ja luua tehistingimused liikidele.
- Pidada ja paljundada asurkondi ning (re)introdutseerida isendid loodusesse.
- Jälgida tulemusi, anda tagasisidet ja vajadusel kohandada tegevusi.

Meedet rakendavad riik (Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, RMK) ja spetsialiseerunud asutused (loomaaiad, botaanikaaiad, ülikoolid).

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; liigi asurkonna kriitiline vähesus, mida in situ kaitse üksi ei taga)</i>
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_112 (MG01, MG02) - Measures to prevent or control the adverse impacts of fishing and other exploitation/removal of animal and plants • NRPM_147 (MS01) - Reinforce populations of species from the directives • NRPM_148 (MS02) - Reintroduce species from the directives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	<i>(täpsustamisel)</i>

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	
Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	

(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)

(täpsustamisel)

2.1.5. Suurkiskjate seisundi toetamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Suurkiskjate seisundi toetamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	rohumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal) - metsamaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on säilitada suurkiskjate (hunt, ilves ja pruunkaru) asurkondade soodne seisund ning tagada nende ökoloogilise rolli püsimine ökosüsteemis, sealhulgas saakloomade (sh väikekiskjate) arvukuse reguleerimisel. Tegemist on ökosüsteempõhise lähenemisega nagu elupaikade sidususe tagamine, liikidele piisava toidubaasi olemasolu, järjepidev seire ja inimtegevusega konfliktide vähendamine, reguleerides vajadusel liikide arvukust läbi teaduspõhise jahikorralduse ja suunates olulist tähelepanu ennetus- ja kompensatsioonimeetmete rakendamisele ning uuendamisele. 2030. aastaks on hundi, ilvese ja pruunkaru asurkondade soodne seisund säilinud ning asurkondade suurus ja sigimisedukus vastavad vähemalt suurkiskjate kaitse ja ohjamise tegevuskavas 2022–2031 sätestatud künnisväärtustele. Selle hindamisel lähtutakse liikide seireandmetest, sealhulgas pesakondade arvust enne jahihooaega ning baasasurkonna suuruselt. Liigipõhiselt on sihttasemed: - hunt: alla aasta vanuste kutsikatega hundikarju enne jahihooaega 20–30; - ilves: alla aasta vanuste poegade pesakondi vähemalt 80 ning baasasurkond vähemalt 350 isendit; - pruunkaru: alla aasta vanuste poegade pesakondi vähemalt 70 ning baasasurkond vähemalt 650 isendit.

Hundi puhul on tegevuskavas ette nähtud baasasurkonna vähemalt 140 isendini jõudmine rakendusperioodi jooksul, soovitatavalt viie aasta jooksul, kusjuures arvestuse aluseks on kolme aasta keskmine.

Tegemist on soodsa seisundi miinimumlävenditega, mitte eesmärgiga suurendada asurkondi võimalikult suureks. Tegevuskavast tulenevalt tuleb arvukuse hindamisel arvestada ka liikide loodusliku toidubaasi seisundit ning suurkiskjate põhjustatud kahjustuste ja konfliktide taset. Kui arvukus on püsivalt baasasurkonna tasemest oluliselt kõrgem ning sellega kaasneb kahjustuste või konfliktide kasv, tuleb olukorda lahendada teaduspõhise jahindusliku ohjamise kaudu.

Peamised tegevused

- Seirata (kasutada ka DNA analüüse) ja reguleerida populatsioonide arvukust teaduspõhiselt.
- Tagada suurkiskjatele piisav toidubaas, rakendades vajadusel piirkonniti jahikorralduse meetmeid.
- Vähendada suurkiskjate ja inimtegevuse konflikte ennetus- ja kompensatsioonimeetmetega.
- Töötada välja ja rakendada täiendavaid ja uuenduslikke ennetus- ning kompensatsioonimeetmeid.

Meetme rakendajaks on riik (Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur) koostöös jahindusorganisatsioonide ja loomapidajatega.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine • Teadmislünkade täitmine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; konfliktid inimtegevusega; ebapiisav toidubaas; ebaseaduslik küttimine)</i>
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_157 (M26) - Economic and other incentives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	<i>(täpsustamisel)</i>

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.6. Liikide ja nende elupaikade seisundi säilitamine ja parandamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Liikide ja nende elupaikade seisundi säilitamine ja parandamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal)
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- rohumaaökosüsteemid - jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid - metsaökosüsteemid - nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid - paljandi- ja luiteökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid - põllumaaökosüsteemid - mereökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on vähendada liikide seisundile avalduvat negatiivset mõju, taastada ja parandada nende elupaiku ja seisundit, lähtuvalt surveteguritest, mida ükski elupaigatüübi meede ei kata. Tegevused on valdavalt administratiivsed, v.a aastani 2030 ohjatakse väikekiskjaid väikesaartel, laidudel, rannaniitudel vähemalt 40 alal ning metsamaastikus vähemalt 10 alal. Väikekiskjate ohjamise 2030-2050 tegevuste mahud otsustatakse kava uuendamise käigus ja eelmise perioodi tegevuste tulemuslikkuse põhjal. Aastani 2030 rekonstrueeritakse ja uuendatakse maaparandussüsteeme elurikkust toetavalt vähemalt 150 km ulatuses. Liigikaitselistel eesmärkidel rajatakse vähemalt 20 väikeveekogu aastas. Aastani 2030 reguleeritakse

vähemalt ühel kaitstaval alal poldri veerežiimi ja määratakse ala lindude rände- ja pesitsustingimusteks ning selgitatakse välja vajadus veel kolmel kaitstaval alal poldri veerežiimi reguleerimise vajalikkust. 2030-2050 mahud otsustatakse eelmisel perioodil teostatud analüüsi järgselt.

Peamised tegevused

- Rakendada pesitsusrahu RMK hallataval metsamaal, kaitstavatel aladel ja kaitstavate linnuliikide elupaikades ning elupaikades, kus linnuliikide asustustihedus on kõrge; vajadusel reguleerida pesitsusrahu täiendavalt seaduses.
- Säilitada looduslike häiringute (tormimurrud, üleujutused) alad, mis on oluliste liikide elupaikadeks. Ohjata vajaduspõhiselt kaitstavatel aladel ning nende ümbruses väikekiskjaid maaspesitsejate ja teiste liikide (nt lendorav) kaitseks (laiud/väikesaared, pärandniidud, põllu- ja metsamaastik).
- Vähendada merelindude ja –imetajate kaaspüüki kalapüügil (seire, püügivahendite kohandamine, tundlike alade ja aegade vältimine).
- Rekonstrueerida ja uuendada maaparandussüsteeme elurikkust toetavalt.
- Säilitada spetsiifilised liikide elupaigad kaitstavatel aladel ja RMK hallataval metsamaal: vanad pajustikud (valgeselg- ja väike-kirjurähn), põlengualad (männipurelane), avatud maastikud (rohunepp).
- Arvestada lagesoode ning soometsa- ja sooservaelupaikade looduslikkuse taastamise kavandamisel ja elluviimisel sihtliikide nagu metsise ning tedre elupaiganõudlusega.
- Luua liigikaitseelisi elupaiku (avatud alad, väikeveekogud kahepaiksetele) ja kujundada liivakarjäärade elupaiku koostöös ettevõtjatega (kõre, kivisalislik, kaldapääsuke).
- Reguleerida kaitstavatel aladel poldrite veerežiimi ja määrata alasid lindude rände- ja pesitsustingimusteks.
- Parandada elupaikade sidusust raiete ruumilise planeerimise ja liigispetsiifiliste tingimustega (metsis, laanerähn, lendorav) ning kujundada läbi- ja ülepääse, samuti avatud maastikuga seotud levikukoridore (nt liinialused, teeservad) liikide vajadusi arvestades.

Toetavad tegevused

- Seirata tegevuste tulemuslikkust (sh elupaikade sidusus, väikekiskjate ohjamine) ja kohandada tegevusi uute teadmiste alusel.
- Toetada uuringuid kiskluse mõjust metsalinnustikule.

Meedet rakendab riik (Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur), riigimaal RMK. Erasektoris toetatakse rakendamist nõustamise ja lepingute kaudu.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine • Elupaigatüüpide vahelise sidususe parandamine Artikkel 5 • Liikide elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi parandamine Artikkel 12 • Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine • Levinud metsalinnustiku indeksi suurenemine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel pesitsusaegne häiring, väikekiskjate kisklus, kaaspüük, liigispetsiifiliste elupaikade kadu)

Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_020 (MB05) - Adapt/change forest management and exploitation practices - NRPM_058 (M06) - Restoring (improving and re establishing) natural wetlands (other than peatlands) - NRPM_137 (MJ02) - Implement climate change adaptation measures - NRPM_149 (MS03) - Restoration of habitat of species from the nature directives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.7. Võõrliikide tõrje

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Võõrliikide tõrje
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.

Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• rohumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	• märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal) • jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid • metsaökosüsteemid • nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid • paljandi- ja luiteökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid • põllumaaökosüsteemid • linnaökosüsteemid • mereökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandatud • kava on vastu võetud • rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on vähendada invasiivsete võõrliikide survet kohalikele (sh kaitstavatele liikidele) ning elupaikadele ennetuse, seire ja tõrje kaudu. Võõrliikidega kaasnevate riskide hulgas on elupaikade vaesumine ja homogeniseerumine, haiguste ja parasiitide ülekanne, kohalike liikide otsene kadu või sigimisedukuse vähenemine (nt ameerika naaritsa ehk mingi mõju poolveelistele liikidele ja Euroopa naaritsa taastamisele), veeökosüsteemide seisundi halvenemine, kliimamuutustega tugevnev invasioonisurve ning muutused juba Eestis leitud võõrliikide invasiivsuses seoses kliimamuutustega jne. Võõrliikide ennetamine on üldjuhul kulutõhusam kui juba laialt levinud liikide tõrje. Seetõttu peab meede ühendama ennetuse, varajase avastamise, kiire reageerimise, tõrje, järelseire ja elupaikade taastamise.

Aastani 2030 on kavandatud 4000 ha tõrjuda invasiivseid võõrtaimeliike (sh karuputked, kurdlehine kibuvits, suur-läätspuu, verev lemmalts, pargitatrads, ümarlehine tselaster), millele lisandub invasiivsete võõrloomaliikide tõrje (sh vähid, kalad, nälkjad, mink, kährik).

Peamised tegevused

- Ennetada võõrliikide sissetoomist ja levikut, nt tugevdada keelatud liikide impordi ja müügi kontrolli; parandada kontrolli juhuslikult kaupadega levivate võõrliikide üle, sh rakendada sektori omavastutust; tugevdada KOVide võimekust võõrliikide tõrjel oma haldusterritooriumil; tagada parem teadlikus, et võõrliigid ei jõuaks inimkasutusest loodusesse; rakendada varajast avastamist sh kodanikuteadust ja hoiatussüsteemi.
- Tugevdada väljastpoolt Eestit toodava seemne ja istikute kontrolli, et vältida võõrliikide importi.
- Koostada ohjamiskavad ja seirejuhised ning seada prioriteedid liigi leviku ja mõju ulatuse alusel Keskkonnaameti juhtimisel.

- Ohjata ja tõrjuda invasiivseid võõrliike (nt karuputke võõrliigid, verev lemmmalts, hulgalehine lupiin, kurdlehtine kibuvits, pargitatrada, kährik, mink, ondatra, unimudil, vähi võõrliigid, võõrnälkjad, võimalikud uued leitavad EL tähtsusega invasiivsed võõrliigid), piirates liikide levikut või eemaldades liigid ökosüsteemidest ohjamiskavade alusel. - Kombineerida tõrjet kodumaiste liikide taasisustamisega, mis pakuvad võõrliikidele konkurentsi ja parandavad tõrje edukust. - Seirata võõrliikide levikut ja arvukust, hinnata tõrje mõju ja kohandada metoodikat tulemuslikkuse põhjal.		
Toetavad tegevused - Viia läbi rakendusuuringuid nt tõrjemeetodite sh biotõrje kohta, võõrliikide mõjust kohalikele liikidele ja elupaikadele). - Toetada tõrje planeerimist ja koordineerimist, kaasata maaomanikke ja kogukondi, luua juhendmaterjale ja teha koolitusi		
Meetme rakendamist koordineerib Keskkonnaamet, rakendub koostöös maaomanike, KOVide ja kogukondadega.		
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine Artikkel 5 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi parandamine	
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; invasiivsete võõrliikide levik ja mõju liikidele ning elupaikadele)</i>	
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_128 (MI01) - Early detection and rapid eradication of invasive alien species of Union concern - NRPM_129 (MI02) - Management, control or eradication of established invasive alien species of Union concern - NRPM_130 (MI03) - Management, control or eradication of other invasive alien species - NRPM_133 (MI01, MI02, MI03, NMIO4, MI05, MI06) - Measures to prevent or control the adverse impacts of invasive alien species and introduced diseases - NRPM_157 (M26) - Economic and other incentives	
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	<i>(täpsustamisel)</i>	

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades

Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.8. Pärandniitude hooldamine ja taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Pärandniitude hooldamine ja taastamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	rohumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- jõed-, järve-, lammi- ja kaldaelupaigad - märgalaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on säilitada ja taastada poollooduslike koosluste (pärandniitude) soodne seisund ning suurendada nende pindala elurikkust toetava hooldamise, taastamise ja kestliku majandamise abil. Meetmega parandatakse avatud ja poolavatud elupaikade kvaliteeti ja ökoloogilist sidusust, luues eeldused nende elupaikade ning nendega seotud liikide soodsa seisundi saavutamiseks ja säilitamiseks. **2025. aasta seisuga hooldati ja taastati kaitstavatel aladel pärandniite 44 300 hektaril ning väljaspool kaitstavaid alasid hooldati 1 500 hektarit. Aastaks 2030 on eesmärk taastada 3 200 ha pärandniite, et suurendada kaitstavatel aladel hooldatavate pärandniitude pindala 47 500 hektarini ning tagades väljaspool kaitstavaid alasid vabatahtliku meetme kaudu pärandniitude hooldamise võimalus 5 000 hektaril.** Loodusdirektiivi artikkel 17 aruande hinnangu kohaselt tuleb Eestis loodusdirektiivi eesmärkide saavutamiseks tagada pärandniitude hea seisund aastaks 2050 hinnanguliselt 62 800–71 200 hektaril. Seetõttu on vajalik jätkata pärandniitude taastamist ja hoolduses oleva pindala järkjärgulist suurendamist ka pärast 2030. aastat.

Peamised tegevused

- **Tagada pärandniitude järjepidev ja kvaliteetne ning taastamisjärgne pikaajaline alade hooldamine** nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool neid alasid, vältides hooldamise katkemisest tulenevat roostumist ja võsastumist. Selleks rakendatakse elurikkust toetavaid, mitmekesiseid ja liigivajadusi arvestavaid hooldusvõtteid, parandatakse hoolduskvaliteeti, sealhulgas väikestel aladel ja laidudel, ning tagatakse pärandniitude säilimine põllumajanduskasutuses ja nende arvestamine põllumajandusmaa hulka.
- **Taastada pärandniite**, eemaldades vajaduse korral võsa ja puittaimestikku ning kujundades liikidele sobivad elupaigad. Taastamine toimub pärandniidu ja liikide tegevuskavade ning alade kaitsekorralduskavade alusel, eelistades alasid, mis parandavad elupaikade sidusust, ajaloolist levikut ja regionaalset tasakaalu.
- **Tagada hooldamiseks ja taastamiseks vajalikud investeeringud** (sh ligipääsud, karjaaiad).

Toetavad tegevused

- **Parandada elupaikade sidusust maakasutuspraktikate kaudu**, sealhulgas riigimaadel. Rakendada riigi omandis olevatel maadel elurikkust toetavaid tegevusi ning kasutada neid taastamise ning sidususe parandamise näidis- ja tugialadena. Väljaspool kaitstavaid alasid rakendada riigimaal liigi- ja elupaigapõhiseid meetmeid vastavalt tegevuskavadele.
- **Pakkuda maaomanikele ja hooldajatele individuaalset nõustamist ning edendada teadmussiiret, teadusuuringuid, digitaliseerimist ja suurendada avalikkuse teadlikkust.**
- **Korraldada hooldus- ja taastamistegevuste tulemuslikkuse seiret** ning kohandada tegevusi seiretulemuste ja uute teadmiste alusel.

Prioriteedid ja põhimõtted

Pärandniitude taastamisel ja hooldamisel eelistatakse Natura 2000 võrgustikus ja teistel kaitstavatel aladel olevaid alasid. Meetme kujundamisel ja rakendamisel lähtutakse pärandniitude tegevuskavast, liikide tegevuskavadest ning alapõhistest kaitsekorralduskavadest.

Meedet rakendavad Keskkonnaamet, Riigimetsa Majandamise Keskus, Keskkonnainvesteeringute Keskus, Kliimaministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet.

Seos eesmärkidega (14.3.2)

Artikkel 4

- Elupaikade seisundi parandamine
- Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
- Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist

	Artikkel 10 - Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine Artikkel 11 - Agroökosüsteemide elurikkuse suurendamine - Levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemine - Orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; hoolduse lakkamine (niitmise ja karjatamise lõppemine) ning sellest tulenev võsastumine ja looduslik suktessioon; pärandniitude ülesharimine ja maakasutuse muutus; väetamine ja muud põllumajanduse intensiivistamisega seotud mõjud; metsastamine)</i>
Meetmeliigid meetmete tüpoloogias (14.4.1 a)	- NRPM_001 (MA01) - Prevent conversion of natural and semi-natural habitats, and habitats of species into agricultural land - NRPM_016 (MB01) - Prevent conversion of (semi-) natural habitats into forests and of (semi-) natural forests into intensive forest plantation - NRPM_005 (MA05) - Adapt mowing, grazing and other equivalent agricultural activities (e.g., burning) - NRPM_007 (MA07) - Re-establishment of Annex I agricultural habitats - NRPM_043 (KTM12) - Advisory services for agriculture - NRPM_056 (M04) -NRPM_157 (M26) - Economic and other incentives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	1630; 5130; 6210; 6270; 6280; 6410; 6430; 6450; 6510; 6530; 7230; 9070.

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a

Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)
n/a

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Pärandniitude säilitamist ja hooldamist toetatakse riikliku ÜPP strateegiakava (2023-2027) sekkumiste kaudu, eelkõige pärandniidu hooldamise toetustega, mille abil tagatakse pärandniitude hooldamise järjepidevus nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool neid. ÜPP toetused võimaldavad jätkata taastatud alade regulaarset hooldamist pärast taastamistööde lõppu. Seeläbi säilivad taastamise käigus saavutatud tulemused, välditakse alade taaskinnikasvamist ning tagatakse pärandniitude pikaajaline soodne seisund. Meetme eesmärkide saavutamist toetavad lisaks ÜPP strateegiakava üldised investeeringutoetused, mida saavad kasutada ka pärandniitude majandajad hooldamiseks vajalike investeeringute tegemiseks, ning teadmussirde ja nõuandeteenuste sekkumised, mis aitavad parandada hoolduse kvaliteeti ja suurendada majandajate võimekust. Meede täiendab ÜPP strateegiakava sekkumisi, keskendudes pärandniitude taastamisele ning soodsa seisundi saavutamisele ja säilitamisele kooskõlas looduse taastamise määruse eesmärkidega.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.1.9. Soode veerežiimi säilitamine ja taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Soode veerežiimi säilitamine ja taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	märgalaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	metsaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)	
Meetme eesmärk on säilitada ja taastada soode looduslähedane veerežiim ja struktuur ning vältida edasist kuivendussüsteemi. Meede hõlmab nii veerežiimi taastamist kui vajadusel puittaimestiku eemaldamist. Märgalade peamine probleem on seotud ajaloolise ja ulatusliku kuivendamisega (metsakuivendus, põllumajandus, turbatootmine), mis on muutnud looduslikku veetaset ja veeliikumist ning viinud elupaikade degradeerumiseni. Kui veerežiim on rikutud, langeb põhjaveetase, kiireneb turba lagunemine, muutub taimestik ja väheneb niiskuse režiimist sõltuv elurikkus. Meedet rakendatakse aastani 2030 kokku täiendavalt 2750 halvas seisus olevate soo-elupaikade taastamiseks, lisaks taastatakse liikide elupaiku. Peamised tegevused - Vältida kuivendust: hoiduda kuivendussüsteemide laiendamisest ja rekonstrueerimisest ning teedega seotud tugevamõjulise kraavitusel. Tagada, et maaparandusega seotud toetused oleksid elurikkust toetavad. - Säilitada koprapaisud, kus need parandavad veerežiimi. - Valida taastamisalad tegevuskavade ja ruumianalüüsi alusel, planeerida taastamine (projekt, hüdroloogiline analüüs, load) ja fikseerida algseisu seire. - Viia ellu taastamistööd: kraavide sulgemine paisutuse teel, pinnaspaisude rajamine vee ühtlaseks laiali juhtimiseks sihtalal ja vee liikumise takistamiseks suletud kraavi vähem tihendatud osas. Samuti põhjapaisude ehitamine juhtudel, kus sotsiaalsete asjaolude või loodusväärtuste tõttu on veetaseme tõstmine võimalik üksnes piiratud ulatuses, kraavide likvideerimine kraavide pinnasega täitmise teel (reeglina kombineerimine pinnaspaisude rajamisega ning kraavivallide likvideerimine ja võimalusel nende kasutamine kraavide täitmiseks), madalsoode puhul eemaldada puittaimestikku. - Tagada soode looduslik areng ja range kaitsekord kaitstavatel aladel ja RMK hallataval riigimaadel väljaspool kaitstavaid alasid. - Seirata taastamise tulemuslikkust ja kohandada tegevusi uute teadmiste alusel. Meedet rakendab RMK hallataval maal RMK peamiselt kaitstavatel aladel; teistel maalidel vabatahtlikkuse ja toetuste alusel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine - Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel; kuivendus (kraavitus, teed) ja veerežiimi häired; võsastumine)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	NRPM_056 (M04) - Restoring (improving and re establishing) natural peatlands
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	
Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.1.10. Nõmme-, luite- ja liivikukoosluste säilitamine ja taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Nõmme-, luite- ja liivikukoosluste säilitamine ja taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	nõmme-, põõsa- ja võserikuökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on taasluua, taastada ja hoida avatud nõmme-, luite- ja liivikukooslusi ning nende liikide elupaiku. **Aastani 2030 tuleb taastada nõmmesid 9 ha ulatuses ja taasluua liivikuid 3 ha ulatuses.**

Peamised tegevused:

- Taastada nõmmesid, eemaldades puittaimestikku ja tekitades häiringuid puhmarindes koosluse struktuuri hoidmiseks.
- Taasluua ja taastada liivikuid, hoides avatuna liivase maapinna ning kujundades sobivaid elupaiku liigikaitselistest vajadustest lähtuvalt (nt kivisisalik, kõre, nõmmekiur, nõmme-tähniksinitiib).
- Seirata taastamistegevuste tulemuslikkust ja kohandada tegevusi uute teadmiste alusel.

Meedet rakendavad riigimaal RMK ja Keskkonnaamet ning seda rakendatakse kaitsekorralduskavade alusel.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Elupaikade seisundi parandamine • Elupaikade taasloomine • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	<i>(täpsustamisel; võsastumine ja liigne puittaimestik; avatud liivapinna kadu)</i>
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• M30 Other measures
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	<i>(täpsustamisel)</i>

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.1.11. Kaitstavate metsaelupaikade säilitamine ja taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Kaitstavate metsaelupaikade säilitamine ja taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	- märgalaökosüsteemid (soometsad) - paljandi- ja luiteökosüsteemid ning hõreda taimkattega ökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - kava on vastu võetud - rakendamisel
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljaspool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on säilitada ja taastada kaitstavaid metsaelupaigatüüpe (sh soometsad, loodusmetsad, luitemetsad) soodsasse seisundisse elupaigapõhise taastamisega. Erinevalt artikli 12 metsaüleste indikaatorite meetmetest on siin fookuses konkreetsete loodusdirektiivi kaitstavate metsaelupaikade säilitamine ja taastamine. Aastani 2030 tuleb aktiivseid taastamismeetmeid rakendada märgades metsaelupaigatüüpides 4 364 hektaril, kuivades metsaelupaigatüüpides 740 hektaril, lisaks tuleb taastada metsaelupaiku metsaliikide seisundi parandamiseks. Peamised tegevused - Leevendada servaeefekte väikestes, fragmenteeritud ja tundlikes metsaelupaikades. - Tagada metsaelupaikade looduslik areng ja range kaitsekord kaitstavatel aladel ning RMK hallatavatel riigimaadel. - Vältida kuivendust (kuivendussüsteemide laiendamise ja tugevamõjulise kraavituse vältimine, koprapaisude säilitamine). - Rakendada vajadusel puittaimede valikulist eemaldamist (kujundusraie) metsaelupaikades häilulise struktuuri loomiseks, heterogeensuse suurendamiseks ja valgustingimuste parandamiseks. - Taastada kaitstavaid metsaelupaiku loodus- ja põlismetsa määratlemise juhendi alusel.

- Selgitada välja ja sulgeda kraave kuivendatud metsaelupaikades, kus veerežiimi taastamine on elupaiga seisundi jaoks vajalik.
- Kuivades metsatüüpides eelistada passiivset taastamist, märgades tüüpides hinnata passiivse taastamise võimet ja valida vajadusel optimaalne taastamisviis.
- Valida taastamisalad tegevus- ja kaitsekorralduskavade ning ruumianalüüsi alusel - planeerida taastamine (projekt, hüdroloogiline analüüs, load) ja fikseerida tingimuste algseis.
- Viia läbi taastamistööd (sh veerežiimi taastamine kraavide sulgemise ja likvideerimisega, vajadusel ala hüdroloogiline isoleerimine) ning arvestada taastamisalade valikul sihtliikide nagu metsise ja tedre elupaiganõudlust.
- Tagada, et kaitstavatel metsaaladel makstavad toetused oleksid elurikkust toetavad.
- Seirata taastamise tulemuslikkust ja kohandada tegevusi uute teadmiste alusel.

Meedet rakendab riigimaal RMK; eramaal toimub vabatahtlikkuse ja toetuste alusel. Toetavate tegevuste osas (kaitsekord, toetuste tingimused) rakendavad Kliimaministeerium ja Keskkonnaamet. Soode veerežiimi säilitamine ja taastamine Maismaa- ja magevee-elupaikade inventuur

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Elupaikade seisundi parandamine • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine • Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärsel halvenemist Artikkel 12 • Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel; kuivendus, range kaitse puudumine, elupaiga struktuuri lihtsustumine)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_017 (MB02) - Maintain existing traditional or extensive forest management and exploitation practices • NRPM_022 (MB08) - Re-establishment of Annex I and other forest habitats • NRPM_030 (MB14) - Manage drainage and water abstraction in forests for nature restoration (inc. restoration of drained or hydrologically altered habitats) • NRPM_157 (M26) - Economic and other incentives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a

Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
(täpsustamisel)

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
(täpsustamisel)

2.2. Mereökosüsteemide taastamine

2.2.1. Eesti mereala põhjaelupaikade kaardistamine ja seisundi hindamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Eesti mereala põhjaelupaikade kaardistamine ja seisundi hindamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• mereökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	• märgalaökosüsteemid (rannikul ja sisemaal)
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2040
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on tagada ajakohane ja usaldusväärne teave merepõhja elupaikade leviku ja nende seisundi kohta, et toetada tõenduspõhist merekaitse, mereelupaikade taastamise ja mererasutuse planeerimist. Meetme tulemusena luuakse terviklik ja kõrge usaldusväärsusega merepõhja elupaikade leviku- ja seisundiandmestik, mis võimaldab hinnata elupaikade seisundit, tuvastada nende häiringute ulatust ning määrata kindlaks merepõhja elupaikade säilitamise ja taastamise prioriteetsed alad. Meede loob sisulise aluse looduse taastamise määru, merestrategia raamdirektiivi, vee raamdirektiivi ning looduskaitse direktiivide ja teiste rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks merepõhja elupaikade osas Eesti vetes. Kaardistamis- ja seisundiandmed võimaldavad hinnata taastamismeetmete vajaduse ulatust, kavandada nende rakendamist ning hinnata rakendatud meetmete tulemuslikkust. Peamised tegevused Meetme raames viiakse läbi merepõhja elupaikade süstemaatiline inventeerimine, kaardistamine ja seisundi hindamine. • 2027.-2030. aastal viiakse läbi seni kaardistamata või ebapiisavalt kaardistatud aladel elupaigagruppide 1-3 kaardistamine tempoga ca 200 km² aastas vastavalt osapoolte tänasele võimekusele. Tulemusena kaardistatakse ca 800 km² merepõhja elupaikasad. Paralleelselt viiakse läbi elupaikade seisundi hindamine minimaalselt 325 km² 1.-3. elupaigagrupi teadmata seisundis elupaikadest (ehk 50% teadmata seisundis elupaikadest). Prioriteetsetena inventeeritakse ökoloogiliselt olulised piirkonnad, mille kohta olemasolevad andmed puuduvad või on vananenud, sealhulgas Soome lahe idaosa, Väinameri, Hiiumaast läände jääv rannikumeri ning Saaremaast edelasse jääv rannikumeri.

Elupaikade kaardistamisega jätkatakse samas tempos ka pärast 2030. aastat. Tulemusena kaardistatakse täiendavalt ca 4 000 km². Paralleelselt viiakse läbi elupaikade seisundi hindamine minimaalselt 325 km² 1.-3. elupaigagrupi teadmata seisundis elupaikadest (ehk 50% teadmata seisundis elupaikadest) ning ca 4 100 km² 7. elupaigagrupi teadmata seisundis elupaikadest (ehk 100% teadmata seisundis elupaikadest). Kaardistamise käigus kogutud andmete ning merikasutuse andmestike koosanalüüsi alusel hinnatakse merepõhja elupaikade kao, kahjustuste ja häiringute ulatust ning täpsustatakse elupaikade säilitamise ja taastamise vajadus ning rakendamise prioriteetidid. Vajalik on lisada ka riiklikku keskkonnaseire programmi mereseire allprogrammi põhjaelupaikade seire (LoD tähenduses, eelkõige Natura aladel), millega tagatakse kaardistamis- ja seisundiandmete regulaarne ajakohastamine ning nende kasutamine taastamismeetmete kavandamisel, mereala planeerimisel ja keskkonnamõjude hindamistel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 5 Teadmislünkade täitmine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	n/a
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	NRPM_045 – Research, improvement of knowledge base reducing uncertainty
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	- Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega (MB332) - Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega (MB432) - Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega (MB532) - Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega (MB632) - Läänemere infralitoraali kalju- ja kivi- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega (MB131) - Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333) - Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433) - Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231) - Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades

Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.2.2. Mereelupaikade seisundi taastamine ja säilitamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Mereelupaikade seisundi taastamine ja säilitamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• mereökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• rakendamisel • on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on taastada ja säilitada mereelupaikade füüsiline terviklikkus ja ökoloogiline toimimine, parandades nende struktuuri ja funktsionaalsust, taastades mere looduslikke protsesse ning ennetades uute kahjustuste teket.

Mereelupaikade füüsiline struktuur ja funktsioneerimine võib saada kahjustada nii inimtegevuse kui ka keskkonnamuutuste tõttu. Ilma otseste taastamistegevusteta võivad kahjustunud elupaigad jääda püsivalt madalama kvaliteediga seisundisse, isegi kui survetegurite mõju väheneb. Rannikupiirkondades võivad sadamarajatised, tammid, süvendustööd, kaadamised, kaldakindlustused, merepõhja torujuhtmed ja muu taristu muuta looduslikke hüdro-morfoloogilisi ja -dünaamilisi protsesse, piirates veevahetust ning muutes setterežiimi, takistades mereelupaikade looduslikku taastumist. Merepõhja elupaikade füüsilist mõjutamist inimtegevuste poolt võimendab veelgi Läänemere ja ka Eesti mereala üldine eutrofeerumine, mis ei lase looduslikel taastumisprotsessidel piisavalt kiirelt toimida.

Seni on meetme raames keskendutud eelkõige mereprügi eemaldamisega seotud tegevustele. 2030. aastani keskendutakse lisaks eeluuringutele, mille tulemusena täpsustuvad elupaigad ja pindalad, kus füüsiline sekkumine on vajalik, kuid jätkatakse ka üksikute pilootprojektidega. Suuremahuliste taastamistegevustega (vajadusel) alustatakse alates 2031. aastast. Hinnanguliselt viiakse ellu 1-2 taastamistegevuste projekti aastas (sh mereprügiseire).

Peamised tegevused

Meetme raames rakendatakse kahjustuste vältimise, leevendamise, taastamise ja kompenseerimise põhimõtteid ning viiakse ellu nende rakendamiseks vajalikud praktilised tegevused. Meede on suunatud merepõhja substraadi ja koosluste seisundi füüsilisele parandamisele, elupaikade taastamisele ja lokaalsetele sekkumistele hüdrodünaamiliste ja -morfoloogiliste tingimuste parandamiseks.

- Kahjustuste vältimine ja leevendamine
 - Nõuete ja juhendite väljatöötamine merepõhja mõjutavate arenduste kavandamiseks,
 - Väiksema keskkonnamajalajäljega tehniliste lahenduste eelistamine taristuprojektides.
 - Mõjude minimeerimise praktikate rakendamine ehitus- ja kasutusetappides.
- Kahjustuste leevendamine ja elupaikade taastamine
 - Veevahetuse parandamine, sh
 - vee liikumist piiravate kitsaskohtade leevendamine (nt rajatiste ümberkujundamine või osaline eemaldamine);
 - voolutingimuste taastamine poolsuletud lahtedes ja väinades.
 - Setterežiimi ja merepõhja substraadi taastamine või korrigeerimine, sh
 - liigse sette kogunemise vähendamine;
 - setete eemaldamine või ümberkujundamine;
 - erosiooniprotsesside leevendamine.
 - Koosluste taastamine ja hooldustegevused, sh
 - elupaikade füüsilise struktuuri taastamine;
 - tunnusliigi taasasustamine sobivates elupaikades;
 - invasiivsete võõrliikide eemaldamine elupaikadest (võimalusel);
 - liigse veetaimestiku eemaldamine.
 - Prügi eemaldamine ja keskkonna korrastamine, sh
 - ranna- ja mereprügi koristuskampaaniate korraldamine;
 - merepõhja prügist puhastamine prioriteetsetes piirkondades.
- Kompensatsioonimehhanismide väljatöötamine ja rakendamine
 - Hoonestusloa tasumäärade ja keskkonna- või saastetasude ülevaatamine (arvestades arendustegevuste keskkonnamõjusid).
 - Kompenseerivate tegevuste põhimõtete ja asukohavaliku kriteeriumide väljatöötamine.

Toetavad tegevused: • Uuringud ja analüüsid: mereelupaikade taastamisvajaduse hindamine ja taastamispotentsiaali hindamine; taastamismeetodite ja kompensatsioonimeetmete tõhususe analüüs. • Projektide ettevalmistamine: taastamistööde kavandamine ja projekteerimine, tehniliste lahenduste väljatöötamine ja piloteerimine, vajalike lubade ja kooskõlastuste taotlemine. • Teadlikkuse tõstmine ja kaasamine: arendajate, sadamate, kalandussektori, kohalike omavalitsuste, teadusasutuste ja teiste huvirühmade kaasamine; juhendmaterjalide koostamine ning heade praktikate ja taastamiskogemuste jagamine, sh rahvusvahelises koostöös.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 5 • Elupaikade seisundi parandamine • Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärset halvenemist
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Physical disturbance to seabed (temporary or reversible) • Physical loss (due to permanent change of seabed substrate or morphology and to extraction of seabed substrate) • Changes to marine hydrological conditions • PE03. Shipping lanes, ferry lanes and anchorage infrastructure (e.g. canalisation, dredging) • PF15. Modification of coastline, estuary and coastal conditions for built-up areas • Marine input of litter (solid waste matter, including micro-sized litter)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_062 – Physical loss • NRPM_063 – Physical damage • NRPM_066 – Hydrological processes • NRPM_071 – Re-establishment of marine habitat types and habitats of species • NRPM_065 – Litter
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	• Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega (MB332) • Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega (MB432) • Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega (MB532) • Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega (MB632) • Läänemere infralitoraali kalju- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega (MB131) • Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333) • Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433) • Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231)

	Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)
--	---

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast pügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	
Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	
Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.2.3. Merereostuse ennetamine ja reostustõrjevõimekuse tugevdamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Merereostuse ennetamine ja reostustõrjevõimekuse tugevdamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	mereökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandatud - rakendamisel

	on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on ennetada merereostust, vähendada merereostuse allikatest tulenevaid keskkonnanriske ning tugevdada riiklikku valmisolekut reostusjuhtumite ennetamiseks ja tõrjeks, et vältida mereelupaikade ja liikide kahjustumist ning toetada mereökosüsteemide hea seisundi säilimist ja taastumist.

Merereostus võib olla põhjustatud nii laevandusõnnetustest, nafta- ja kemikaalireostusest, ebaseaduslikest heidetest kui ka muudest inimtegevusest tulenevatest reostusjuhtumitest. Lisaks suurendab kasvav merekasutus, sealhulgas laevandus ja meretaristu arendamine, merereostuse riski. Ilma ennetavate meetmete, riskihindamise ja piisava reostustõrjevõimekuseta võivad reostusjuhtumid põhjustada pikaajalisi kahjustusi mereelupaikadele, liikidele ja ökosüsteemide toimimisele.

Meetme rakendamise tulemusena väheneb merereostuse esinemise tõenäosus ja sellest tulenev keskkonnanrisk, paraneb valmisolek reostusjuhtumitele reageerimiseks ning väheneb reostusest põhjustatud kahjustuste ulatus.

Meetme esimesel rakendusperioodil (kuni 2030. aastani) keskendutakse merereostuse ennetamise ja reostustõrjevõimekuse süsteemi arendamisele, eelkõige toetavate tegevuste elluviimise kaudu. Juhul kui meetme rakendamine eeldab suuremahulisi investeeringuid (sh tehnika, taristu, infosüsteemid ja muu vajalik võimekus), kavandatakse nende elluviimine peamiselt teisel rakendusperioodil. Eelduslikult on tulemuste saavutamiseks vaja soetada reostustõrjevõimekusega laevad.

Peamised tegevused

Meetme raames rakendatakse tegevusi merereostuse ennetamiseks, keskkonnanahutude vähendamiseks ning reostustõrjevõimekuse tugevdamiseks.

- **Merereostuse ennetamine ja varajane avastamine**
 - merereostuse ennetamise meetmete rakendamine laevanduses ja muudes merega seotud valdkondades;
 - merereostuse varajase avastamise ja operatiivse reageerimise võimekuse arendamine;
 - andmevahetuse ning reostusalase info kättesaadavuse parandamine.
- **Reostustõrjevõimekuse tugevdamine**
 - reostustõrjevahendite uuendamine ja täiendamine, arvestades nii seniseid kui uusi riske (nt meretuulepargid, varilaevastik, uued kütused);
 - varustuse paiknemise ja kättesaadavuse optimeerimine;
 - logistilise valmisoleku parandamine reostusjuhtumitele reageerimiseks (sh uued reostustõrjevõimekusega laevad);
 - reostustõrje operatsioonide juhtimise ning seire- ja infosüsteemide arendamine.

Toetavad tegevused

- **Uuringud ja analüüsid:** merereostuse riskianalüüside ajakohastamine, uute merereostuse riskide ning tõrjemeetodite analüüs, innovaatiliste seiremeetodite ja jälgimissüsteemide arendamine.

• Teadlikkuse tõstmine ja kaasamine: laevandusettevõtjate, sadamate, kohalike omavalitsuste, kalandussektori ja teiste huvirühmade teavitamine merereostuse ennetamisest ning keskkonnoahtudest; juhendmaterjalide koostamine ja heade praktikate jagamine. • Võimekuse suurendamine: riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja vabatahtlike koostöö tugevdamine; ametnike ja vabatahtlike regulaarne koolitamine reostuse tõrjumisel ja eluslooduse päästel ning riiklike ja rahvusvaheliste reostustõrjeõppuste korraldamine. • Õigusraamistiku arendamine: merereostuse ennetamist, reostusjuhtumite ennetamise juhiste, ühtsete tegutsemisprotokollide ja reostustõrjet käsitlevate õigusaktide ja rakenduspraktika ülevaatamine ning vajaduse korral ajakohastamine.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 5 • Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärsel halvenemist
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Marine input of other substances (e.g. synthetic substances, non-synthetic substances, radionuclides) – diffuse sources, point sources, atmospheric deposition, acute events • PE07. Land, water and air transport activities generating marine pollution • PK02. Mixed source marine water pollution (marine and coastal)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_068 – Accidental pollution • NRPM_067 – Contamination • NRPM_097 – Manage/reduce/eliminate marine pollution from transport
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	• Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega (MB332) • Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega (MB432) • Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega (MB532) • Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega (MB632) • Läänemere infralitoraali kalju- ja kivi põhi mitmeaastaste vetikatega (MB131) • Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333) • Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433) • Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231) • Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.2.4. Keskkonnaohtlike vrakkide ohutustamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Keskkonnaohtlike vrakkide ohutustamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• mereökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandatud • rakendamisel • on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus (14.3.1)	
Meetme eesmärk on vähendada merekaitsealadel paiknevate keskkonnaohtlike laevavrakkidega seotud reostusriske ning ennetada mereelupaikade ja liikide kahjustumist. Eesti merealal paikneb suur hulk laevavrakke, millest hinnanguliselt 65 võivad olla keskkonnaohtlikud. Vrakid võivad sisaldada laskemoona, ohtlike aineid sisaldavaid seadmeid, kütuseid, naftasaadusi ja muid reostusohlike materjale. Konstruksioonide lagunemise tõttu suureneb aja jooksul ainete lekkimise oht. Lekked võivad põhjustada ootamatut ja raskesti tõrjutavat reostust, mille mõju kaitstavatele elupaikadele, liikidele ja mereökosüsteemi toimimisele võib olla märkimisväärne. Meetme tulemusena paraneb ülevaade keskkonnaohtlike vrakkide seisundist, vähenevad prioriteetsetest vrakidest tulenevad reostusriskid ning paraneb reostusohu varajase tuvastamise võimekus. Seni on meetme raames teostatud eelkõige vajalike taustauuringuid, mille ajakohastamisega on vaja jätkata ka järgnevatel perioodidel. 2030. aastaks on plaanis hinnata kuni 4 vraki seisukorda, sh vajadusel ohutustada (kooskõlas merestrateegia eesmärkidega). Pikemas perspektiivis (kuni aastani 2050) loodetakse jätkata samas tempos ehk hinnata ja ohutustada täiendavalt kuni 10 vrakki. Peamised tegevused Meetme eesmärgi saavutamiseks on vajalik vrakkide süsteemne kaardistamine, keskkonnariski hindamine ja prioriseerimine ning kõrge riskiga vrakkide ohutustamine. Ohutustamise viisi valimisel arvestatakse nii vrakist lähtuvat riski kui ka sekkumise võimalikku mõju merepõhjale, elupaikadele, liikidele ja kultuuriväärtustele. Eelistatakse lahendusi, mis vähendavad keskkonnariski võimalikult väikese täiendava häiringuga. • Riskihindamine ja prioriseerimine ○ Merekaitsealadele jäävate vrakkide kaardistamine ja andmete ajakohastamine. ○ Keskkonnaohu hindamine (nt varustuse ohtlike ainete sisaldus, konstruksioonide seisund, lekke tõenäosus). ○ Kõrgeima prioriteediga vrakkide määratlemine. • Ohutustamistegevused, nt ○ Ohtlike ainete eemaldamine või neutraliseerimine; ○ Laskemoona ja muude ohtlike objektide kahjutuks tegemine; ○ Lekete ennetamine või kõrvaldamine. • Seire ja järelevalve ○ Regulaarne seisundiseire prioriteetsetel vrakidel. ○ Reostusohu varajane tuvastamine. ○ Andmebaaside ajakohastamine ja info jagamine asjakohastele asutustele. Toetavad tegevused • Uuringud ja analüüsid: vrakkide seisundi, ohtlike ainete ja võimalike levikuteede uurimine; reostusriski modelleerimine ning ohutustamis- ja seiremeetodite tõhususe analüüsimine. • Projektide ettevalmistamine: ohutustamistööde kavandamine, tehniliste lahenduste võrdlemine, keskkonnamõju hindamine ning vajalike lubade ja kooskõlastuste taotlemine. • Koostöö ja võimekuse suurendamine: keskkonna-, mereohutuse, pääste-, kaitse- ja muinsuskaitseasutuste ning teadusasutuste koostöö arendamine, tegutsemisprotokollide täpsustamine ja spetsialistide väljaõpe. • Andmehaldus ja teabevahetus: vrakkide asukohta, seisundit, ohtlikkust ja seiret käsitlevate andmete koondamine, andmekogude ajakohastamine ning info jagamine asjaomastele asutustele.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 5

	• Elupaikade seisundi parandamine • Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärsel halvenemist
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Marine input of other substances (e.g. synthetic substances, non-synthetic substances, radionuclides) – diffuse sources, point sources, atmospheric deposition, acute events
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_067 – Contamination • NRPM_068 – Accidental pollution • NRPM_035 – Remediation of contaminated sites (historical pollution including sediments, groundwater, soil)
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	• Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega (MB332) • Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega (MB432) • Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega (MB532) • Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega (MB632) • Läänemere infralitoraali kalju- ja kivitõhi mitmeaastaste vetikatega (MB131) • Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333) • Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433) • Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231) • Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	

n/a

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.2.5. Toitainete koormuse vähendamine merekeskkonna seisundi parandamiseks

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Toitainete koormuse vähendamine merekeskkonna seisundi parandamiseks
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• mereökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	• jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• rakendamisel • on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on vähendada maismaalt ja merel toimuvatest tegevustest pärinevat toitainete (eelkõige lämmastiku ja fosfori) koormust merekeskkonda, et leevendada eutrofeerumist ning toetada Läänemere hea keskkonnaseisundi saavutamist. Kuna valdav osa Eesti merealale jõudvast toitainete koormusest pärineb maismaalt, on meetme põhifookus valglapõhistel tegevustel, mida täiendavad merekeskkonnas rakendatavad toitainete sidumise ja eemaldamise meetmed. Meedet rakendatakse eelkõige läbi Eesti merestrateegia ja selle meetmekava tegevuste, Ida- ja Lääne-Eesti veemajanduskavade ja nitraaditundliku ala tegevuskava elluviimise. Toitainete koormuste vähendamine merre on kooskõlas HELCOMi Läänemere tegevuskava eesmärkidega, sealhulgas Eesti toitainete koormuste ülempiiride (NIC) saavutamise (praegu on Eestist lähtuvad koormused lubatust suuremad). HELCOMi MAI ja NIC väärtused põhinevad teaduslikel hinnangutel ning määravad suurima lubatud toitainete (N, P)

koormuse, mille korral on võimalik luua eeldused mereökosüsteemide ja mereelupaikade taastumiseks. **Meetme rakendamise eesmärk on tagada Eesti toitainete sisendite järjepidev vähendamine HELCOMi 2021. aasta Läänemere tegevuskavas Eesti suhtes kehtestatud toitainete sisendite ülempiiride (NIC) suunas. Numbrilised eesmärgid toitainete jaoks ehk Eesti suhtes kehtestatud toitainete sisendite ülempiirid:**

- maismaalt merre jõudev üldlämmastiku koormuse sihttase (HELCOM NIC) <26 474 t/a;
- maismaalt merre jõudev üldfosfori koormuse sihttase (HELCOM NIC) <419 t/a.

Eestist pärit koormus Läänemerre oli 2024. aasta andmete põhjal 30 674,5 t üldlämmastikku ja 589,7 t üldfosforit. **Meetme tulemusena on eesmärgiks saavutada negatiivne ehk vähenemistrend.**

Toitainete koormuse vähendamine maismaalt, sh põllumajanduse hajukoormuse vähendamine ja veekaitse meetmete rakendamine toimub eelkõige veemajanduskavade kaudu, st eraldi eelarvet nendele tegevustele meetme raames ei planeerita. Merekeskkonna poolt toetatakse meedet eelkõige meres toimuvate tegevuste kaudu.

Peamised tegevused

Meetme raames rakendatakse valglapõhiseid ja merekeskkonnas elluviidavaid tegevusi toitainete koormuse vähendamiseks ning toitainete sidumise suurendamiseks.

- **Hajureostuskoormuse vähendamine valgalalt** (toimub veemajanduskavade meetmete rakendamise kaudu)
 - puhverribade, settetiikide ja teiste looduslähedaste puhastussüsteemide rajamine;
 - maaparandussüsteemide keskkonnahoidlik ümberkujundamine;
 - põllumajandustavade keskkonnahoidlikum rakendamine;
 - hajaasustuse reoveekäitluse lahenduste parandamine;
 - transporditaristu sademevee puhastamine enne suublasse juhtimist;
 - tööstusterritooriumide sademevee puhastussüsteemide rajamine ja uuendamine.
- **Punktreostusallikate koormuse vähendamine**
 - reoveepuhastite ja kogumissüsteemide uuendamine ning tõhustamine;
 - merearenduste keskkonnahoidlik planeerimine, vältides ökoloogiliselt oluliste alade kahjustamist;
 - merekalakasvanduste asukohavaliku ja tegevuse kavandamine viisil, mis ei põhjusta ega süvenda lokaalset eutrofeerumist.
- **Toitainete sidumine ja eemaldamine**
 - merekeskkonnas ja rannikualadel toitainete sidumise ning heljumi vähendamise biofiltersüsteemide katsetamine ja rakendamine;
 - toitainete eemaldamist soodustavate uuenduslike tehnoloogiate ja looduspõhiste lahenduste kasutuselevõtt (nt liigse taimestiku eemaldamine, orgaanikarikaste setete eemaldamine).
- **Majanduslike stiimulite rakendamine**
 - „saastaja maksab“ põhimõtte rakendamine toitainete koormuse vähendamiseks;
 - toetus- ja kompensatsioonimeetmete rakendamine toitainete koormust vähendavate lahenduste kasutuselevõtuks.

Toetavad tegevused

- **Uuringud ja analüüsid:** toitainete koormuse allikate hindamine, biofiltersüsteemide ja teiste toitainete eemaldamise meetodite tõhususe analüüsimine, fosforirikaste põhjasetetega alade piiritlemine, et vältida toitainete taassattumist veesambasse inimtegevuste käigus.

• Teadlikkuse tõstmine ja kaasamine: põllumajandustootjate, maaomanike, kohalike omavalitsuste, ettevõtjate ja teiste huvirühmade teavitamine toitainete koormuse vähendamise võimalustest ning heade praktikate levitamine. • Õigusraamistiku arendamine: toitainete koormuse vähendamist toetavate õigusaktide, keskkonnalubade tingimuste, planeerimisdokumentide ning majanduslike stiimulite ülevaatamine ja vajaduse korral ajakohastamine, et toetada ökosüsteemipõhise lähenemisviisi rakendamist merekasutuse kavandamisel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 5 • Elupaikade seisundi parandamine • Eesmärk hoida ära seisundi märkimisväärsel halvenemist
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Marine input of nutrients – diffuse sources, point sources, atmospheric deposition • Marine input of organic matter – diffuse sources and point sources • Surface and groundwater diffuse pollution – Agricultural • Marine water diffuse pollution – Agricultural • Point pollution – Urban waste water • Diffuse pollution – Urban run-off • PB19. Forestry activities generating pollution to surface or ground waters (including marine) • Marine aquaculture generating marine pollution
Meetmeliigid meetmete tüpoloogias (14.4.1 a)	• NRPM_069 - Nutrient enrichment • NRPM_033 - Reduce nutrient pollution from agriculture • NRPM_032 - Construction or upgrades of wastewater treatment plants • NRPM_011 - Reduce/eliminate point or diffuse source pollution to surface or ground waters (including marine) from agricultural activities • NRPM_118 - Reduce/eliminate diffuse and point source pollution from marine aquaculture • NRPM_157 - Economic and other incentives
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	• Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesisest juurdunud taimedega (MB332) • Läänemere infralitoraali segasete veesisest juurdunud taimedega (MB432) • Läänemere infralitoraali liivane põhi veesisest juurdunud taimedega (MB532) • Läänemere infralitoraali mudasete veesisest juurdunud taimedega (MB632) • Läänemere infralitoraali kalju- ja kivi- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega (MB131) • Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega (MB333)

	• Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega (M433) • Läänemere infralitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MB231) • Läänemere tsirkalitoraali põhjad epibentiliste karpide kooslusega (MC231)
--	--

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	
Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	
Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.3. Linnaökosüsteemid

2.3.1. Linnarohealade säilitamine läbi süsteemsete planeerimisotsuste

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Linna rohealade säilitamine läbi süsteemsete planeerimisotsuste
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljapool Natura 2000 võrgustikku

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on vältida linnarohealade vähenemist, mis tuleneb üksikute arenduste kumulatiivsest mõjust, sidudes rohealade säilitamise süsteemselt ruumilise planeerimisega. Rohealade käsitus planeeringutes ei piirdu pindalaga, vaid hõlmab ka kvaliteeti ja sidusust. Meede hõlmab planeeringutasandi otsuseid, mis mõjutavad rohealade pindala ja sidusust. Kokku panustab meede linnaökosüsteemi roheala säilimisse kõigis 20 kohalikus omavalitsuses, kus artikli 8 kohustus kohaldub. Peamised tegevused - Rohealade ja puuvõrastiku mõju muudetakse planeeringutes siduvalt hinnatavaks (pindala, liituvus, kvaliteet, kumulatiivne mõju) ning kohustatakse kirjeldama vältimis-, leevendus- ja asendusmeetmeid. - Kehtestatakse summaarne „no net loss“ põhimõtte eriseaduse tasandil ja rakendatakse ÜRP 2050 maahõivehierarhiat (vältimine; olemasoleva ruumi taaskasutus; halvemas seisus alad; viimasena kompenseerimine). - Kehtestatakse mitmerindeline, kohalikele liikidele tugineva haljastuse soovitusel maakasutusliikide kaupa, säilitades otsustusruumi omavalitsuse tasandil. - Kehtestatakse asendusmehhanismid kahetasandiliselt (eriseadus/määrus + planeerimiseseadus), tagades kooskõla LKS-i, PlanS-i ja planeeringutasandite vahel; seire- ja hooldusnõuded jaotatakse planeerimis- ja ehitusõiguse vahel. - Tagatakse olemasoleva haljastuse säilimine ka hoonestatud kinnistutel ja tööstusaladel (projekteerimistingimused, krundi haljastusnõuded). - Kaardistatakse degradeerunud alad ja unaralad, mida on võimalik summaarse „no net loss“ põhimõtte tagamiseks kasutada.

- Riigimaade müügi ja hoonestusõiguse põhimõtted linnades. Riigi omandis olevaid linnamaid võõrandatakse üksnes kehtestatud detailplaneeringu alusel, eelistades müügile hoonestusõiguse seadmist, mille tingimustes on fikseeritud haljastus- ja keskkonnanõuded.
- Korrastatakse tehnovõrkude kaitsevööndites kehtiv nõusolekukord, mis võimaldab võrguvaldajal kõrghaljastuse kavandamise ühepoolset välistada - töötatakse välja tehnilised tingimused, mille täitmisel asendub vetoõigus kaalutlusotsusega. Korrastatakse loakohustus linnas: kehtestatakse ühtsed alused raieloale ja pinnasetöödele, sh haljasala kõvakattega asendamisele, mis kohalduvad ka riigi taristuvaldajatele.

Toetavad tegevused

- Üleriigiline juhend ja rohelahenduste tööriistakomplekt (rohefaktor vahemikuna, asendusistutuse põhimõtted, kvaliteedikriteeriumid);
- nõustamine ja sihitud kommunikatsioon omanikele (sh arendajad, korteriühistud, kinnistuomanikud);
- stiimulid (maksusoodustused, tunnustusmärgised) ja kompensatsioonimehhanismid;

Rakendamise põhimõtted

Riik kujundab õigus-, planeerimis- ja toetusraamistiku, meetme viib valdavalt ellu KOV planeeringute ja haljastusnõuete kaudu; eraomanikud kaasatakse nõuete, nõustamise ja stiimulite kaudu (maksusoodustused, tunnustusmärgised). Nõuded on siduvad üldplaneeringust ehitusloani ja teostatavad erineva võimekusega omavalitsustes. Lähtutakse õigusselgusest ja proportsionaalsusest ning arvestatakse tagasiulatuvuse piiranguid.

Rakendusmudel säilitab selge tööjaotuse: planeerimisseadus tagab menetlusliku sidususe, looduskaitseseadus või selle määrus sisulise normi (mittevähendamise reegel, erandid, asendamise eeldused) ning ehitusseadustiku alamaktid seovad haljastusnõuded ehitus- ja kasutusloa menetlusega. Kaduvad rohealad asendatakse võimalikult samas piirkonnas, arvestades loodusväärtust ja ökosüsteemiteenuseid.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 • Linna roheala summaarse vähenemise ärahoidmine • Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine Artikkel 10 • Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Conversion from other land uses to housing, settlement or recreational areas • Construction or modification (e.g. of housing and settlements) in existing urban or recreational areas • Conversion from other land uses to commercial / industrial areas • Construction or modification in existing commercial / industrial areas
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_155 (M24) – Adopting new policy and legislation • NRPM_156 (M25) – Compliance and enforcement • NRPM_154 (M23) – Education and awareness raising juhend, rohelahenduste tööriistakomplekt, nõustamine ja sihitud kommunikatsioon • NRPM_157 (M26) – Economic and other incentives

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.3.2. Linnaelurikkuse kvaliteedi parandamine ja elurikkust toetav hooldus

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Linnaelurikkuse kvaliteedi parandamine ja elurikkust toetav hooldus
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050

Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljapool Natura 2000 võrgustikku
--	--

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)	
Meetme eesmärgiks on tõsta olemasoleva ja loodava linnalooduse ökoloogilist kvaliteeti elurikkust toetava kujunduse ja hoolduse kaudu. Kokku parandatakse aastaks 2050 elurikkuse kvaliteeti ligikaudu 150 ha olemasoleval rohealal. Elurikkust toetav hooldusrežiim (niitmissageduse ja -ajastuse muutmine, kemikaalivaba tõrje) võetakse kasutusele kogu omaavalitsuste hallataval haljasalal. Peamised tegevused: - Vähendatakse linnalooduse ühetaolisust ja kemikaalisõltuvust: rakendatakse integreeritud taimekaitset, võetakse kasutusele kemikaalivabad ja madala mõjuga tõrjevõtted (mehaanilised, termilised, bioloogilised) ning tolmeldajasõbralikud hoolduspraktikad (õitsemisaja arvestamine, pestitsiidide vältimine õitsemisel, ka karjatamine linnakeskkonnas). Hooldusrežiime muudetakse püsivalt (harvem ja õigeaegne niitmine, sobiv tehnoloogia). - Tõstetakse olemasolevatel rohealadel mitmerindelise haljastuse, täiendatakse põõsa- ja rohurinnet ning mitmekesistatakse liigiliselt olemasolevat puurinnet, eelistades kohalikke liike. Soodustatakse lama- ja surnud puitu ning elustikutarasid. Rajatakse niidualasid (sh nt bussipeatustest) ja looduslähedasi haljasalasid (sh tolmeldajatele). Linnametsi hooldatakse elurikkust toetavalt. - Kestliku linnaaianduse, sh kogukonnaaedade ja kooliaedade võrgustiku edendamine, mis aitab suurendada teadlikkust elurikkuse lahendustest, sh mulla poolt pakutavatest ökosüsteemiteenustest ja mulla kestlikku mullamajandamist. Toetavad tegevused: - Unaralade ja degradeerunud elupaikade kvaliteedi parandamine. - Arendatakse elurikkuse kvaliteedi mõõdikuid, et hinnata lisaks pindalale ka ökoloogilist toimivust (meetmespetsiifiline seire). - Toetused ja mikrograndid KOVidele ja omanikele liigirikaste rohealade rajamiseks ning hoovide/tänavaruumi rohestamiseks. - KOV töötajate ja haljastusettevõtete koolitus (ITK, keskkonnasõbralik hooldus) ja juhendid. Kodanike teadlikkuse tõstmine elurikka linnalooduse väärtustamisel. Rakendamise põhimõtted Meetme viib valdavalt ellu KOV haljastuse halduse, hangete ja hoolduslepingute kaudu. Riik toetab toetuste, juhendite ja koolitusega, eraomanikud ja KÜ-d kaasatakse toetuste ja nõustamise kaudu. Rohestamine ei tähenda automaatselt elurikkust – ühetaoline ja intensiivselt hooldatud haljastus ei täida samu ökoloogilisi funktsioone kui looduslähedane taimeistik. Võtmetegur on hooldus, sest just hoolduspraktikad määravad, kas haljastus elurikkust toetab. Meetme tulemusena paraneb linnalooduse ökoloogiline kvaliteet ning suureneb elupaikade mitmekesisus ja toimivus.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 - Linna roheala summaarse vähenemise ärahoidmine - Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine - Linnapuude võrastiku liituse suurenemine

	Artikkel 10 - Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine Artikkel 4 - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	- Mowing or cutting of grasslands - Removal of small landscape features (hedges, stone walls, ditches, solitary trees, etc.) - Removal of dead and dying trees, including debris - Replanting with or introducing non-native or non-typical species
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_079 (M17) – Improving ecosystem quality – „policies/measures for improving ecosystem value/quality of biodiversity”. - NRPM_078 (M16) – Greening of public spaces - NRPM_074 (M12) – Change of land use
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.3.3. Uute rohealade rajamine ja rohevõrgustiku sidususe suurendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Uute rohealade rajamine ja rohevõrgustiku sidususe suurendamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljaspool Natura 2000 võrgustikku

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on suurendada linna rohealade kogupindala ja rohevõrgustiku sidusust uute rohealade rajamise kaudu. Meede hõlmab kõiki tegevusi, mille tulemusel tekib uus roheala, sh kõvakatte eemaldamine juhu, kui selle asemele rajatakse haljastatud ala; kõvakatte asendamine vett läbilaskva pinnaga ilma uue rohealata kavandatakse meetmes Looduspõhised lahendused linnaruumis. **Kokku rajatakse ja kujundatakse ligikaudu 184 ha uut roheala ning tugevdatakse rohekoridoride võrgustikku ligikaudu 8,8 ha ulatuses, kokku ligikaudu 193 ha.**

Peamised tegevused:

- Rajatakse uusi rohealasid (pargid, linnametsad, linnaniidud), kujundatakse pruunalasid rohealadeks (eelnev uurimine ja tervendamine kavandatakse meetmes Kahjustatud linnamuldade taastamine), luuakse sinialasid (tiigid, märgalad, imbumisalad), rohestatakse koolide, lasteadeade ja avalike hoonete alasid ning kujundatakse multifunktsionaalseid rohealasid; uutel rohealadel rakendatakse elurikkust toetavaid lahendusi.
- Luuakse ja tugevdatakse rohekoridore ühtseks pindalaliseks võrgustikuks (3/30/300 reegli 30% ja 300 m osa) ning tagatakse võrgustiku sidusus ka väljaspool linna piiri (ühendus ümbritsevate metsade ja agromaastikuga). Alustatakse trassi- ja transpordikoridoridest kui suurimatest võrgustiku lõhkujatest, rohestades neid haljasribade ja -vahedega (linnatänavate standard) ning lisatakse parklate mitmerindelise haljastus koos pikaajalise hooldusega. Uue roheala rajamisel selle osana istutatavad puud sisalduvad roheala rajamise ühikumaksumuses.

Toetavad tegevused.

- Rakendusuuringud transpordikoridoride ja tänavaruumi pindalaliseks rohestamiseks (üksikpuud ja alleesid käsitlevad rakendusuuringud meetmes Puude ja puuvõrastiku liituse säilitamine ja suurendamine).

○ Toetused uute rohealade rajamiseks. ○ Rohealadeks sobivate riigi- ja munitsipaalmaade kaardistamine (nt Maa- ja Ruumiameti registri alusel). Rakendamise põhimõtted Meetme viib valdavalt ellu KOV planeeringute, investeeringute ja maakasutusotsuste kaudu. Riik kujundab ühtsed põhimõtted, asendusreeglid, toetusraamistiku ja seire. Eraomanikud ja arendajad kaasatakse pruunalade ümberkujundamisel ja asendusreeglite kaudu. Tänavat käsitletakse tervikruumina, kus liikumine, tehnovõrgud ja haljastus on omavahel integreeritud, mitte eraldi planeeritud. Oluline on siduda taristu ja haljastus nii, et tehnilised lahendused ei takistaks, vaid toetaksid puude ja muu haljastuse kasvutingimusi.		
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 • Linna roheala summaarse vähenemise ärahoidmine • Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine • Linna roheala suurenemine • Linnapuude võrastiku liituse suurenemine Artikkel 10 • Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine	
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Conversion from other land uses to housing, settlement or recreational areas • Construction or modification (e.g. of housing and settlements) in existing urban or recreational areas • Conversion from other land uses to commercial / industrial areas • Construction or modification in existing commercial / industrial areas • Roads, paths, railroads and related infrastructure (e.g. bridges, viaducts, tunnels)	
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_074 (M12) – Change of land use • NRPM_078 (M16) – Greening of public spaces • NRPM_076 (M14) – Greening of transport routes / infrastructure • NRPM_094 (ME01) – Reduce impact of transport operation and infrastructure • NRPM_086 (MC06) – Reduce impact of service corridors and networks • NRPM_107 (M19) – Remove out-of-use infrastructures	

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.3.4. Looduspõhised lahendused linnaruumis (sh rohekatused ja -seinad)

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Looduspõhised lahendused linnaruumis (sh rohekatused ja -seinad)
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljaspool Natura 2000 võrgustikku

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisse

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärgiks on leevendada linnalisi keskkonnaprobleeme ning suurendada linnade kliimakindlust, kasutades looduspõhiseid lahendusi, mis toetavad samaaegselt elurikkust, ökosüsteemide toimimist, kliimamuutustega kohanemist ja inimeste heaolu. **Kokku eemaldatakse või asendatakse aastaks 2050 vett läbilaskvate ja haljastatud lahendustega käesoleva meetme raames ligikaudu 132 000 m² kõvakatteid rajatakse ligikaudu 88 000 m² rohekatuseid ja -seinu, ligikaudu 10 ha märgalasid, vihmapeenraid ja muid sademeveelahendusi ning ligikaudu 4 ha kuumasaare leevendamise pilootalasid.**

Peamised tegevused:

- Vähendatakse vett mitteläbilaskvate pindade osakaalu: eemaldatakse asfalt- ja muid kõvakatteid ning asendatakse need vett läbilaskvate pinnakatete ja imbumislahendustega seal, kus uut roheala ei teki. Kõvakatte eemaldamine uue roheala rajamiseks kavandatakse meetmes Rohealade pindala ja sidususe suurendamine ja puude kasvuruumi avamiseks meetmes Puude ja puuvõrastiku liituse säilitamine ja suurendamine. Läbilaskev pind ei ole ise roheala, kuid loob tingimused, kus rohealad ja puud kasvavad paremini – sademevesi jõuab juurestikuni, muld ei tihene ja kuumakoormus väheneb, mis pikendab puude eluiga ning toetab võrastiku liituse ja rohealade kvaliteedi kasvu.
- Rajatakse märgalasid, vihmapeenraid ja muid sademeveelahendusi ning luuakse multifunktsionaalseid rohealasid (nt puhkeala koos sademevee juhtimisega); kaalutakse uusarendustele vihmavee kogumise ja immutamise nõuet. Soodustatakse rohekatuste rajamist (lamekatused, parkimismajad, tehnilised pinnad) ning arendatakse roheseinu, vertikaal- ja konteinerhaljastust Eesti kliimasse sobivate lahendustega, mis pakuvad elupaiku ja toidubaasi tolmeldajatele, jahutavad hoonete ümbrust ja ühendavad rohealasid seal, kus maapinnal ruumi ei ole.
- Töötatakse välja juhised ja tehnilised standardid (kvaliteet, pikaajaline toimivus, järelevalve) rohelahenduste rakendamiseks ja hoolduseks.

Toetavad tegevused

- Toetused ja stiimulid arendajatele ja hooneomanikele rohekatuste, -seinte ja läbilaskvate pindade rajamiseks;
- Rakendusüriingud Eesti kliimasse sobivate lahenduste arendamiseks.

Rakendamise põhimõtted

Meetme viib ellu KOV (avalik ruum, tänavad, sademeveesüsteemid) koos arendajate ja hooneomanikega (rohekatused ja -seinad eraomandis). Riik kujundab standardid, juhised ja toetusraamistiku. Looduspõhised lahendused integreeritakse planeeringutesse ja arendusprojektidesse juba varases etapis, sidudes need sademevee juhtimise, soojuskoormuse ja elurikkusega.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 • Linna roheala summaarse vähenemise ärahoidmine • Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine • Linna roheala suurenemine • Linnapuude võrastiku liituse suurenemine Artikkel 10 • Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Construction or modification (e.g. of housing and settlements) in existing urban or recreational areas • Construction or modification in existing commercial / industrial areas

	• Conversion from other land uses to housing, settlement or recreational areas • Modification of hydrological flow • Temperature changes (e.g. rise of temperature & extremes) due to climate change • Increases or changes in precipitation due to climate change • Droughts and decreases in precipitation due to climate change
Meetmeliigid meetmete tüpoloogias (14.4.1 a)	• NRPM_077 (M15) – Nature-based solutions • NRPM_075 (M13) – Greening of buildings/developments • NRPM_050 (KTM21) – Measures to prevent or control the input of pollution from urban areas, transport and built infrastructure • NRPM_051 (KTM23) – Natural water retention measures • NRPM_078 (M16) – Greening of public spaces

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.3.5. Puude ja puuvõrastiku liituse säilitamine ja suurendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Puude ja puuvõrastiku liituse säilitamine ja suurendamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljaspool Natura 2000 võrgustikku.

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärgiks on säilitada linnapuud (eriti suured ja vanad), suurendada juurde istutamist ning tõsta puuvõrastiku liitust ja sidusust, tagades puude kasvutingimused. Kokku istutatakse aastaks 2050 ligikaudu 48 000 puud – ca 14 400 tänavapuud ja alleepuud ning ca 33 600 pargi- ja üksikpuud. Puude kasvuruumi avamiseks eemaldatakse ligikaudu 72 000 m² kõvakatteid. Istutusmahu kavandamisel arvestatakse noorte puude väljalangevust (10–20% esimese viie aasta jooksul) ja asendusistutust. Ühtlasi tagatakse olemasolevate suurte ja vanade puude säilimine arendus- ja ehitusprotsessides. Peamised tegevused - Välditakse suurte ja vanade puude raiet arendus- ja ehitusprotsessides – säilitamist eelistatakse raie ja hilisema asendusistutuse ees, kaitstakse juurestikku ja kasvukohta. Asendusistutus tehakse võimalusel samasse asukohta. Puudele luuakse kasvuruumi kõvakatete eemaldamise kaudu (kavandatakse ja eelarvestatakse käesolevas meetmes puu kasvutingimuste maksumuse osana). - Istutatakse puid juurde (üksikpuud, tänavapuud, alleed), eriti tihedalt hoonestatud aladel, ning suurendatakse puuvõrastiku liitust ja sidusust alleede ja tänavapuude võrgustikuna, mis seob rohealad tervikuks. Meetmes kavandatakse ja eelarvestatakse kõigi üksikpuude, tänavapuude ja alleede istutamine olemasolevas linnaruumis ning nende kasvutingimuste rajamine ja järelhooldus; uue roheala lahutamatu osana istutatavad puud kuuluvad meetmesse Rohealade pindala ja sidususe suurendamine ja sisalduvad roheala rajamise ühikumaksumuses. - Parandatakse ja tagatakse puude kasvutingimusi (mullamaht ja juurestiku ruum, põhjavee kättesaadavus ja sooldumise vältimine, läbilaskvad pinnad (nende rajamine väljaspool puude kasvuruumi meetmes Looduspõhised lahendused linnaruumis), tehnovõrkude ja haljastuse integreeritud lahendused linnatänavate standardile tuginedes) ning kujundatakse erinevaid valgustingimusi võimaldav puudevõrgustik. Korraldatakse puude inventeerimine, registrid, väärtuse hindamine ja elukaarepõhine hooldus ning asendamine (meetmespetsiifiline seire). Toetavad tegevused

- Kava tulemuslikkuse mõõtmiseks täiendatakse siseriiklikku seiremetoodikat, ühendades Copernicuse andmed (sh Woody Vegetation Layer) Maa- ja Ruumiameti ortofoto- ja LIDAR-andmete ning KOVide inventuuridega; lepitakse kokku ühtsed definitsioonid (roheala, unarala, puu, põõsas, liituvus) ja vastutuse jaotus riik–KOV;
- Toetused puude istutamiseks ja hoolduseks (kasvutingimuste loomine, järelhooldus);
- rakendusuringud ja standardid koostöös teadusasutustega.

Rakendamise põhimõtted

Meetme viib valdavalt ellu KOV (avalik haljastus, tänavapuud, puuregistrid, hooldus) koos arendajate ja kinnistuomanikega (puude säilitamine ehitusprotsessis); riik kujundab standardid, raamistiku, toetused ja seiremetoodika (Copernicus, ortofotod, LIDAR).

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 • Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine • Linnapuude võrastiku liituse suurenemine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Construction or modification (e.g. of housing and settlements) in existing urban or recreational areas • Conversion from other land uses to housing, settlement or recreational areas • Construction or modification in existing commercial / industrial areas • Roads, paths, railroads and related infrastructure (e.g. bridges, viaducts, tunnels) • Temperature changes (rise of temperature & extremes) due to climate change • Droughts and decreases in precipitation due to climate change
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_076 (M14) – Greening of transport routes / infrastructure • NRPM_078 (M16) – Greening of public spaces • NRPM_075 (M13) – Greening of buildings/developments • NRPM_079 (M17) – Improving ecosystem quality • NRPM_048 (KTM17) – Measures to reduce sediment from soil erosion and surface run-off • NRPM_156 (M25) – Compliance and enforcement

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades

Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast pügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.3.6. Kahjustatud linnamuldade taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Kahjustatud linnamuldade taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	linnaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta väljaspool Natura 2000 võrgustikku

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on tagada, et linnakeskkonna mullad säilitaksid või taastaksid oma ökoloogilise toimivuse, ning vähendada saastunud ja jääkreostusega muldade riske inimese tervisele ja keskkonnale. Meede on teisi linnameetmeid toetav alusmeede: toimiv muld on eeldus rohealade säilimisele, uute rohealade rajamise õnnestumisele, istutatud puude ellujäämusele ja võrastiku liituse kasvule ning taimestiku elurikkusele;

jääkreostuse tervendamine avab pruunalad uute rohealadena kasutusele võtmiseks. **Aastaks 2030 on linnamuldade seisund kaardistatud kõigi 20 kohaliku omavalitsuse linnaökosüsteemi aladel ning aastaks 2050 on uuritud ja vajaduse korral tervendatud ligikaudu 16 ha saastunud ja jääkreostusega ala. 16 ha on prioriteetsete objektide esmane maht ning tegelik vajadus selgub inventuuri järel.**

Peamised tegevused

- Vähendatakse muldade tehiskliku katmist, eemaldamist, tihenemist, soolsust ja saastatust:
 - juurutatakse maahõivehierarhia (võidetakse maahõivet ja mulla katmist, eelistatakse juba hõivatud maad, eemaldatud muld suunatakse haljasaladele ja linnaaedadesse),
 - rakendatakse mullatihest ärahoidvaid praktikaid (tööde ajastus, väiksema survega tehnika) ning välditakse mulla liigset edasi-tagasi vedu (CO₂-jalajälg), lähtudes Eesti muldade eripärast,
 - piiratakse soola kasutamist lumetõrjel.
- Saastunud ja jääkreostusega alade tuvastamine, uurimine, riskihindamine ning tervendus- ja riskivähendusmeetmete kasutamine. Jääkreostuskollete inventeerimist jätkatakse, prioriteediks alad, kus saastus ohustab inimese tervist (elamupiirkonnad, koolid, lasteaiad, mänguväljakud, koduaiad) või põhjavee seisundit. Tervendusmeetodite valikul lähtutakse mullaseire ja vastupidavuse direktiivi IV lisa loetelust (in situ ja ex situ meetodid) ning eelistatakse keskkonnasäästlikumaid lahendusi.
- Soodustatakse orgaanilise aine ringlust (kompostimine, multš), mis parandab mulla veehoiuvõimet, toitainesisaldust ja elustikku ning vähendab kuivastressi, tõstes seeläbi istutatud puude ellujäämist, uute rohealade taimeistiku edukust ja niidualade liigirikkust.

Toetavad tegevused

- Linnamuldade kategoriseerimine ja kaardistamine mullastikukaardil – linnaalade mullad klassifitseeritakse MUL2D projekti käigus („Ur“ – rohealad; „Us“ – poolrohelised segaalad; „C“ – kaetud muld) ja kaardistatakse kaugseiremeetoditega. Suurendatakse mullastikukaardi jt maakasutuskartide (sh unaralade kaart) kasutamist linnaplaneerimises;
- Juhendmaterjalid ja nõustamine KOVidele, arendajatele ja kinnistuomanikele (sh mullaseire direktiivi kohustused);
- inventuur ja uuringud (MUL2D, kaugseire, jääkreostuskolled).

Rakendamise põhimõtted

Meetme viib valdavalt ellu KOV (rohealade majandamine, planeerimine, lumetõrje) koos riigiga (mullaseire direktiivi ülevõtmine, MUL2D, jääkreostuse raamistik); arendajad ja kinnistuomanikud kaasatakse maahõivehierarhia, nõuete ja nõustamise kaudu. Mullatööde detailne regulatsioon lahendatakse mullaseaduses.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 8 • Linna roheala summaarse vähenemise ärahoidmine • Linnapuude võrastiku liituse summaarse vähenemise ärahoidmine • Linna roheala suurenemine • Linnapuude võrastiku liituse suurenemine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Construction or modification (e.g. of housing and settlements) in existing urban or recreational areas • Conversion from other land uses to housing, settlement or recreational areas • Construction or modification in existing commercial / industrial areas

Meetmeliigid meetmete tüpoloogias (14.4.1 a)	• NRPM_035 (KTM4) – Remediation of contaminated sites (historical pollution including sediments, groundwater, soil) • NRPM_101 (MF04) – Reduce/eliminate pollution to surface or ground waters from commercial, residential and recreational areas and activities, and from industrial activities and structures • NRPM_104 (MF07) – Reduce/eliminate pollution (incl. noise, light, heat, soil pollution) from industrial, commercial, residential and recreational areas and activities • NRPM_080 (M18) – Other measures related to urban habitats • NRPM_048 (KTM17) – Measures to reduce sediment from soil erosion and surface run-off • NRPM_079 (M17) – Improving ecosystem quality • NRPM_095 (ME02) – Manage/reduce/eliminate pollution to surface or ground water from transport
--	---

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	
Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	
Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.4.Jõgede loodusliku sidususe ning nendega piirnevate lammide looduslike funktsioonide taastamine ja mageveeökosüsteemide taastamine

2.4.1.Vooluveekogude ökoloogilise ühenduvuse taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Vooluveekogude ökoloogilise ühenduvuse taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud, või pinnavete sidusust takistavate tõkete eemaldamine aastatel 2020–2024
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on parandada vooluveekogude ökoloogilist terviklikkust ja tagada jõgede vaba voolavus. Selleks taastatakse vooluveekogude piki- ja külgsuunaline ühenduvus, et toetada elupaikade ja liikide soodsat seisundit ning looduslike protsesside (vee, setete ja organismide liikumine) toimimist. Alates 2024. aastast on eemaldatud 12 paisu. Aastaks 2030 rakendatakse tegevusi hinnanguliselt täiendavalt 41 paisul ning aastatel 2031–2050 hinnanguliselt 100 paisul. Peamised tegevused - Paisude ja teiste püsivate inimtekkeliste rändetõkete eemaldamine või ümberkujundamine looduslähedasteks lahendusteks (nt tehiskärestikud). - Paisukohtade taastamine (särgi profiili, voolukiiruste ja sügavuste mitmekesistamine, kaldavööndi taastamine). - Truupide, sildade ja muude ristumiste kohandamine või asendamine looduslähedaste lahendustega: - Valesti dimensioneeritud või paigutatud truupide ja sildade asendamine looduslähedaste lahendustega (nt avatud põhjaga truupid, kaarsillad, väiksematel veekogudel looduslähedased läbipääsud). Uute truupide rajamisel tagatakse loodusliku põhjamaterjali säilimine, piisav ristlõige ning välditakse järske voolukiiruse muutusi ja astangu teket. - Ristumiskohtades stabiliseeritakse särg ja kaldad looduslähedaste meetoditega, säilitades loomupärase veerežiimi.

- Linnakeskkonnas torustikku suunatud või kaetud vooluveekogude avamine ja sängi taastamine.
- Külgsuunalise ühenduvuse taastamine (jõgi–lammiala–vanajõed):
 - Kunstlike vallide, täidete või kuivendussüsteemide mõju vähendamine jõe ja lammiala vahel.
 - Vanajõgede ja üleujutusalaade taasühendamine või veerežiimi parandamine.
 - Kanaliseeritud jõelõikude looduslähedasemaks kujundamine.
 - Kaldakindlustuste vähendamine või ümberkujundamine (nt looduslähedaste materjalide kasutamine või pikkade ühetaoliste kindlustuste lühendamine).
- Ajutiste tõkete (nt koprapaisude) eemaldamine, kui need ohustavad kaitstavate liikide elupaiku.

Toetavad tegevused

- **Uuringud ja analüüsid:** tõkete eemaldamisele eelnevad uuringud ja modelleerimine sobiva lahenduse valikuks, sh hüdro-morfoloogilised, hüdroloogilised, ökoloogilised ja setete uuringud ning kultuuripärandi ja sotsiaal-majanduslike mõjude hindamine.
- **Projektide ettevalmistamine:** projekteerimine, ehitusload, kooskõlastused ja kokkulepped maaomanikega.
- **Teadlikkuse tõstmine ja kaasamine:** paisuomanike, kohalike omavalitsuste, maaomanike ja kogukondade teavitamine, juhendmaterjalide koostamine ja kogemuste jagamine.
- **Võimekuse suurendamine:** koolitused projekteerijatele, ehitajatele, kohalikele omavalitsustele ja järelevalveasutustele.
- **Õigusraamistiku arendamine:** Veeseaduse ja selle rakenduspraktika ülevaatamine ning vajaduse korral ajakohastamine.

Tõkete eemaldamisel eelistatakse Natura 2000 alasid, lõhelistele olulisi veekogusid ning veemajanduskavades nimetatud objekte, mille eemaldamine annab suurima ökoloogilise kasu. Otsused tehakse valglapõhise analüüsi alusel, hinnates tõkete kumulatiivset mõju. Enne eemaldamist hinnatakse setete kvaliteeti, hüdroloogilisi mõjusid ja keskkonnariske. Kui tõkke täielik eemaldamine ei ole võimalik, kaalutakse osalist avamist või läbipääsu parandamist.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine Artikkel 9 • Liidus 2030. aastaks vähemalt 25 000 km ulatuses jõgede vaba voolu taastamine • Kunstlike tõkete eemaldamine • Lammide looduslike funktsioonide parandamine • Jõgede loodusliku sidususe ning lammide looduslike funktsioonide säilitamine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Dams, barriers and locks - Hydropower • Dams, barriers and locks - Flood protection • Dams, barriers and locks - Irrigation • Dams, barriers and locks - Industry • Dams, barriers and locks - Navigation

Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM _036 - Improving longitudinal continuity (e.g., establishing fish passes, removal of barriers, e.g. demolishing old dams) - NRPM_037 - Improving hydromorphological conditions of water bodies other than longitudinal continuity
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	3260 - Tasandikel ja mäestike jalameil voolavad jõed Ranunculion fluitantis'e ja Callitriche-Batrachion'i kooslustega

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.4.2. Jõeliste liikide elupaikade ja kudealade taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Jõeliste liikide elupaikade ja kudealade taastamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid

Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud, või pinnavete sidusust takistavate tõkete eemaldamine aastatel 2020–2024
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisse

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on parendada ja taastada jõeliste liikide paljunemis-, kasvu- ja toitumisalade kvaliteeti, ulatust ja sidusust kogu jõesüsteemis. Meetmega luuakse eeldused looduslike populatsioonide pikaajaliseks püsimiseks, suurendatakse elupaikade mitmekesisust ning toetatakse jõgede looduslikke protsesse (voolurežiim, setete dünaamika, varjevõimalused ja temperatuurirežiim. Alates 2024. aastast on tegevusi teostatud ca 50 jõekilomeetril. Aastaks 2030 rakendatakse tegevusi täiendavalt hinnanguliselt 140 km-l ning aastatel 2031-2050 hinnanguliselt 540 km-l. Peamised tegevused - Koelmualade ja kudealade taastamine: - Sobiva substraadi (kruus, veeris) lisamine või koelmupaikade taastamine kohtades, kus kruus on mattunud, voolutingimused muutunud või paisude eemaldamise järel avanenud uued kudealad. - Elupaikade struktuurse mitmekesisuse suurendamine: - Loogete, kärestike, suuremate kivide paigaldamine varjepaikade loomiseks ja taastamiseks. - Puitmaterjali (nt lamapuit ja voolusuunajad) kasutamine voolustruktuuri ja varjepaikade loomiseks. - Puhvervööndi ehk kaldavööndi taastamine või suurendamine (nt varju andva puistu ja põõsastiku taastamine), mis aitab säilitada sobivat temperatuurirežiimi ja varjevõimalusi ning vähendada hajukoormust. - Vajadusel kaldavööndis puistu mosaiiksuse tekitamine (sh must-toonekure kaitseks toitumisaladel). - Luhakoelmute hooldus, taasavamine ja veerežiimi parandamine: - Luhaalade suurvee aegse üleujutusrežiimi taastamine. - Luhakoelmute taasühendamine jõega. - Kinnikasvanud või setetega täitunud luhakoelmute hooldus. - Lammi veerežiimi parandamine. - Sirgendatud või morfoloogiliselt vaesunud jõelõikude loodislähedane taastamine:

- Sirgendatud lõikudel sāngi looduslāhedasemaks muutmine, sh looklevuse taastamine, puitmaterjali ja kivide kasutamine voolustruktuuri mitmekesistamiseks.
- Kaldakindlustuste vāhendamine ja āmberkujundamine.

Toetavad tegevused

- **Uuringud ja analāüsid:** elupaikade taastamisele eelnevad hādromorfoloogilised, hādroloogilised ja ākoloogilised uuringud ning modelleerimine sobivate taastamislahenduste valikuks.
- **Projektide ettevalmistamine:** projekteerimine, load, kooskōlastused ja kokkulepped maaomanikega.
- **Teadlikkuse tōstmine ja kaasamine:** maaomanike, kohalike omavalitsuste ja huvirūhmade teavitamine, juhendmaterjalide koostamine ning kogemuste jagamine.
- **Āigusraamistiku arendamine:** Veeseaduse ja selle rakenduspraktika ālevaatamine ning vajaduse korral ajakohastamine.

Elupaikade taastamisel eelistatakse lõheliste jōgesid, NATURA 2000 alasid ja lõike, kus elupaikade kvaliteedi paranemine toetab kaitstavate vōi ohustatud liikide (nt must-toonekurg, kahepaiksed) populatsioone. Tegevused kavandatakse valglapōhiselt, hinnates hādromorfoloogilisi tingimusi, setterežiimi ja vōimalikke riske ning eelistatakse looduslāhedasi, pūsiiva mōjuga lahendusi. Meetme tulemuslikkuse suurendamiseks vāhendatakse samaaegselt valgala koormust, eelkōige veemajanduskavades kavandatud meetmete rakendamise kaudu.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 • Elupaikade seisundi parandamine • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine Artikkel 9 • Lammide looduslike funktsioonide parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Physical alteration of channel/bed/riparian area/shore – Agriculture • Physical alteration of channel/bed/riparian area/shore – Flood protection • Hydrological alteration – Agriculture • Hydromorphological alteration – Physical loss of whole or part of the water body
Meetmeliigid meetmete tūpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_037 - Improving hydromorphological conditions of water bodies other than longitudinal continuity • NRPM_059 - Re-naturalise riverbeds • NRPM_060 - Create riparian buffers • NRPM_055 - Ecological maintenance and management (rivers) • NRPM_058 - Restoring (improving and re-establishing) natural wetlands (other than peatlands)
Meetmega seotud elupaigatūūbid elupaigatūūpide koodiloetelust (14.4.1 b)	• 3260 - Tasandikel ja māestike jalameil voolavad jōed Ranunculion fluitantis'e ja Callitricho-Batrachion'i kooslustega

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.4.3. Järvede tervendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Järvede tervendamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	jõe-, järve-, lammi- ja kaldaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud, või pinnavete sidusust takistavate tõkete eemaldamine aastatel 2020–2024
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on parandada järvede looduskaitse seisundit, taastades järvesisesid protsesse ja struktuure. Sellega suurendatakse elupaikade mitmekesisust, parandatakse ökoloogiliste koosluste toimimist ning suurendatakse vastupanuvõimet eutrofeerumisele ja kliimamuutustele. Meetme fookuses on järvesisesed tegurid (põhjasetted, segunemine ja kihistumine, veetaimestik, elustik ning kaldavööndi struktuur). **Seni süsteemselt tegevusi teostatud ei ole, kuid on alustatud uuringute ja eeltöödega paaril järvel. Aastaks 2030 rakendatakse tegevusi hinnanguliselt 4 järvel (sh järved, kus on tegevustega juba alustatud) ning aastatel 2031-2050 hinnanguliselt 16 järvel.**

Peamised tegevused

- Veetaseme taastamine looduslähedastele tingimustele vastavaks:
 - Veetaseme taastamine väljavoolu looduslähedaseks kujundamise või ülevoolulävendi rajamisega, tagades vee-elustiku liikumisvõimalused.
 - Karstijärvede ja -järvikute veetaseme taastamine kraavide sulgemise või ülevoolulävendi rajamisega.
- Kaldavööndite ja servaalade taastamine, sh vajadusel ehitus-, puhke- ja põllumajandustegevuse mõju vähendamine.
 - Kaldavööndi märgalade ja puhervööndi taastamine või rajamine toitainete sidumiseks, kaldast tingitud erosiooni vähendamiseks ning elupaikade mitmekesistamiseks.
 - Kaldavööndi mitmekülgse taimeestiku taastamine.
- Sisemiste survetegurite leevendamine – setete eemaldamine või fosfori sidumine keemiliste sadestusainetega põhjendatud juhtudel sisekoormuse vähendamiseks.
- Veetaimestiku ja elupaigastruktuuri taastamine:
 - Veetaimestiku taastamine (taasistutamine või taastumist soodustavate tingimuste loomine) järvedes, kus ohustatud ning kaitsealused taimed on kadunud või nende populatsioon on vähenenud.
 - Veetaimestiku niitmine või juurimine koos eemaldatud biomassi järvest väljaviimisega, säilitades osa veesisesest taimeestikust.
 - Elupaigastruktuuri (nt lamapuit, kivised tsoonid) lisamine liigirikkuse suurendamiseks.
- Toiduahela tasakaalu taastamine (biomanipulatsioon) – kalastiku koosseisu ja arvukuse juhtimine (nt planktontoiduliste kalade vähendamine, röövkalade osakaalu suurendamine), kui probleem tuleneb toiduahela tasakaalutusest.
- Karstijärvede ja -järvikute ning rannikulõugaste hooldamine niitmise või mõõduka karjatamisega.

Toetavad tegevused

- **Uuringud ja analüüsid:** järvede seisundi, survetegurite ja sisekoormuse hindamine ning hüdroloogilised, limnoloogilised ja ökoloogilised uuringud sobiva taastamislahenduse valikuks.
- **Projektide ettevalmistamine:** projekteerimine, load, kooskõlastused ja kokkulepped maaomanikega.
- **Teadlikkuse tõstmine ja kaasamine:** maaomanike, kohalike omavalitsuste ja huvirühmade teavitamine, juhendmaterjalide koostamine ning kogemuste jagamine.
- **Õigusraamistiku arendamine:** Veeseaduse ja selle rakenduspraktika ülevaatamine ning vajaduse korral ajakohastamine.

Meetme tulemuslikkuse suurendamiseks vähendatakse samaaegselt valgala koormust, eelkõige veemajanduskavades kavandatud meetmete rakendamise kaudu.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 4 - Elupaikade seisundi parandamine - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	- Hydromorphological alteration – Physical loss of whole or part of the water body - Hydrological alteration – Agriculture - Groundwater – Alteration of water level or vōlume - Surface and groundwater diffuse pollution – Agricultural - Problematic native species
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_037 – Improving hydromorphological conditions of water bodies other than longitudinal continuity - NRPM_051 – Natural water retention measures - NRPM_058 – Restoring (improving and re-establishing) natural wetlands (other than peatlands) - NRPM_131 – Management of problematic native species
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	3110 - Liivatasandike mineraalidevaesed vähetoitelised veekogud Littorelletalia uniflorae kooslustega 3130 - Littorelletea uniflorae ja/või Isoëto-Nanojuncetea kooslustega vähe- kuni kesktoitelised seisuveekogud 3140 - Bentiliste mändvetikakooslustega (Chara spp.) kalgiveelised vähe- kuni kesktoitelised veekogud 3150 - Penikeele- ja kilbukakooslustega (Magnopotamion ja Hydrocharition) looduslikult rohketoitelised järved 3160 - Tasandikel ja mäestike jalameil voolavad jõed Ranunculion fluitantis'e ja Callitricho-Batrachion'i kooslustega 3180 – turlokid

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a

Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)
n/a

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

TÖÖVERSIOON

2.5. Agroökosüsteemid

2.5.1. Mahepõllumajanduse edendamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Mahepõllumajanduse edendamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	rohumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Eesmärk. Meetme eesmärk on edendada mahepõllumajanduse kui tervikliku tootmissüsteemi kasutuselevõttu ning jätkuvat kasutamist. Mahepõllumajandus kui madala sisendikasutusega terviklik pikaajalise lähenemisega tootmissüsteem võtab arvesse ökosüsteemide toimimist ja seega looduspõhiseid lahendusi ning vähendab seeläbi põllumajanduslikku keskkonnakoormust ja looduskeskkonna häiringuid. Selle juures on oluline tagada tootlikkus ja ettevõtete majanduslik efektiivsus. Mahepõllumajanduse meetmete rakendamist jätkatakse praegusel mahepõllumajanduse pindalal (~210 000 ha), kus tagatakse kvaliteetne majandamine ning tõstetakse tootlikkust. Mahepõllumajanduse meede on olulisel määral seotud teiste looduse taastamise kava agroökosüsteemide meetmetega. Mahepõllumajanduse meetme eelarve seadmisel on välditud teiste meetmete sisu dubleerimist (nt loomakasvatuse alased mahud ja eelarved). Peamised tegevused Meetme raames toetatakse tegevusi, mis aitavad kaasa mahepõllumajanduse kui looduse taastamise kava eesmarke suuresti täita aitava tervikliku ja kontrollitud tootmissüsteemi arendamisele ning mahetoidu tarbimise edendamisele. Meede aitab kaasa ka "Mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023-2030" elluviimisele. 1) Mahepõllumajandusliku tootmise soodustamine ja mahepõllumajanduse kogutoodangu suurendamine, näiteks: Infopäevade korraldamine mahepõllumajandusega alustamiseks ja teadmiste täiendamiseks, teabematerjalide avaldamine.

- Mahepõllumajanduse tootlikkuse tõstmine läbi innovatsiooni, teadmussiirde ja toetusmeetmete.
- Põllumajandustootja konsulteerimine mahetootmise üleminekuperioodil.
- Ettevõtjate koostöö edendamine ülikoolide ning teadus- ja arendusasutustega tehnoloogia ja toodete arendamisel ja teadmussiirdel.
- Taime- ja loomakasvatuse uuringute läbiviimine, sh pikaajalised katsed mullaviljakuse, taimetervise ja mitmekesisuse vallas. Lisaks pikaajalised katsed tootjate juures.

Toetavad tegevused

1) Mahetoidu tarbimise edendamine ja nõudluse suurendamine, näiteks:

- Mahetoidu töötlemise võimekuse arendamine.
- Tarbijate (sh haridusasutused, toitlustajad) mahetoidu alase teadlikkuse ja nõudluse suurendamine.
- Mahetoitu tarbivate lasteaialaste ja üldhariduskoolide õpilaste osakaalu suurendamine, sh mahetoidu pakumise toetusmeetme rakendamine haridusasutustele.

Rakendamise põhimõtted

Mahepõllumajandus kui kestlik viljelusviis keskendub keskkonnahoiu ja ökoloogilise tasakaalu hoidmisele. Mahepõllumajanduslik tootmine, töötlemine ja turustamine on reguleeritud õigusaktidega (EL määrus 2018/848) ning tootmisviis hõlmab endas nii taime- kui ka loomakasvatust, mesindust ja vesiviljelust. Mahepõllumajanduslikus taimekasvatuses ei kasutata sünteetilisi mineraalväetisi ja taimekaitsevahendeid. Lubatud on ainult sellised taimekaitsevahendid, naturaalsed väetised ja mullaomaduste parandajad, mis omavad väiksemat mõju ümbritsevale keskkonnale. Mahepõllumajanduses on keelatud kasutada geneetiliselt muundatud organisme (GMO) ning maheloomi ei tohi süüa GMO-sid sisaldava söödaga. Mahetaimekasvatuses pannakse suurt rõhku mullaviljakuse tagamisele liblikõielisi sisaldava külvikorra ja vahekultuuride abil. Taimekahjureid ja -haigusi aitavad kontrolli all hoida sobiv külvikord, kahjustus- ja haiguskindlamad sordid, kahjurite looduslike vaenlaste soodustamine, mehaanilised tõrjevõtted ja lubatud looduslike taimekaitsevahendite kasutamine. Maheloomakasvatuses pööratakse suurt rõhku loomade heaolule, näiteks tagades loomadele võimaluse aastaringselt pääseda väliskeskkonda jalutusale või keelates loomakasvatushoones looma lõas/puuris pidamise.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 11 • Eesmärk saavutada levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemine • Eesmärk saavutada näitaja „orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades“ suurenemine Artikkel 10 • Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems • Aiming at increase of the indicator “grassland butterfly index” • Aiming at increase of the indicator “share of agricultural land with high-diversity landscape features” • Aiming at increase of the indicator “common farmland bird index”
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_010 (MA09) - Manage the use of natural and synthetic fertilisers as well as chemicals in agricultural for plant and animal production

	NRPM_011 (MA10) - Reduce/eliminate point or diffuse source pollution to surface or ground waters (including marine) from agricultural activities
--	--

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede rakendub olulises osas ÜPP Eesti strateegiakava 2023–2027 (ÜPP SK) sekkumiste kaudu. Looduse taastamise kava ei loo eraldi toetuskeemi, vaid tugineb olemasolevatele instrumentidele. Otsene seos: - mahepõllumajandusliku taimekasvatuse toetus (MAHE) – katab tegevussuuna 1 põhiosa; - teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) sekkumine – algkoolitused, täienduskoolitused ja nõuandeteenus METK nõuandeteenistuse kaudu; - koostöö- ja innovatsioonisekkumised (sh EIP töörühmad) – teadus- ja arendusasutuste koostöö, pikaajalised katsed; - turuarendussekumised – mahetoidu töötlemine ja turustamine. Tegevused viiakse ellu valdavalt ÜPP SK tingimuste ja kontrollisüsteemi raames.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.5.2. Maastikuelementide kaitse ja maastikuline mitmekesisus

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Maastikuelementide säilitamine ja rajamine
---------------------------	--

Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	rohumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärk on säilitada ja ökoloogilise vajaduse järgi suurendada põllumajandusmaastiku struktuurset mitmekesisust, tagades elupaigad lindudele, tolmeldajatele, pisiimetajatele jt ning ökosüsteemiteenused, mis toetavad mullaviljakust ja veekvaliteeti, vähendavad erosiooni ja toitainete ärakannet ning parandavad elupaikade sidusust ja kliimakoormat. Elementide kasu tootjale (kahjuritõrje, tolmeldamine, erosioonitõrje) ja loodusele on teaduslikult tõestatud. Meede toetab ÜPP eesmärki säilitada ja luua maastikuelemente ning **mittetootlikke** alasid. Meetme efektiivseks rakendamiseks on oluline majandamise perspektiiv, mis tagab tootjale kasumlikkuse. Eestis loetakse elementide karjatamist ja/või niitmist elurikkust soodustavaks, erandid sätestatakse elementide kavandamisel või toetamisel. Meetmega kaasneb nõustamiskomponent ning ekspertide ja tootjate koostöömudeli arendamine, mis tagab elementide ökoloogilise toimivuse.

Praegune PRIA toetusala pind maastikuelementidele on 11 935 ha. Aastani 2030 rakendatakse tegevusi maastikuelementide vähenemise peatamiseks, kuni aastani 2050 luuakse võimalused 100 ha maastikuelementide rajamiseks aastas.

Peamised tegevused

Efektiivseim viis elurikkust toetada on olemasolevate elementide säilitamine. Olemasolevate elementide säilitamine on efektiivseim läbi ÜPP tingimuslikkuse süsteemi.

Olemasolevate maastikuelementide säilitamine

- Põllusaarte, hekkide, kraavide, puuderidade, metsasiilude, kiviaedade, üksikute puude jm loodusliku taimikuga maastikuelementide säilitamine ÜPP tingimuslikkuse raames.
- Märgalade, tiikide, settebasseinide, lohkude jm soiste mikroelupaikade ning kesade (sööti jäetud maa, haljaskesa) hoidmise soodustamine põllumajandusmaastikus.

Maastikuelemendid on olulised elurikkusele ja mullakaitsele ning põldude liigendamine vähendab tuuleerosiooni ja toitainete ärakannet, seega tuleb olemasolevatele lisaks rajada vabatahtlikult uusi elemente. Hooldus peab toetama elurikkust (niitmine ja/või karjatamine) optimaalse sagedusega, vältides üleliigset majandamist. Eeskätt rohumaa-ribade rajamisel eelistatakse mitmekesiseid taimesegusid või muid looduslikke võimalusi (nt isetekkeline seemnepank). Soodustatakse ka loodussäästlikult ja elurikkust toetavalt hooldatavaid tootlikke elemente, nt viljapuude või muude mitmeaastaste taimedega elemente, mis seovad

elurikkuse eesmärgid tootmisega ja motiveerivad tootjaid neid rajama. Sellistel aladel soodustatakse täiendavalt karjatamist ja niitmist, mis toetab liigirikkuse kujunemist ja säilimist.

1) Põllumajandusmaastiku mitmekesisuse suurendamine

- Laiemate puhverribade rajamise soodustamine eeskätt veekaitseliste alade äärde.
- Hekkide, puuderidade jt elementide rajamine põldude liigendamiseks.
- Liigirikkust soodustavad elemendid (loodusalad): märgalad või tiigid ajutiselt või püsivalt niisketel aladel, looduslik taimik põuastel väikese tootlikkusega laikudel.
- Agrometsandus ehk tootlikud elemendid, sh kohalikud viljapuud.
- Loodusliku päritoluga istikute ja seemnete kasvatamise, kogumise ja kohaliku tootmise soodustamine.

Toetavad tegevused

1) Nõustamine, teadustöö, teadmussiire ja digitaliseerimine

- Uuringud elementide kahjuritõrje potentsiaali, majandamise perspektiivikuse ja ökoloogilise toimivuse kohta.
- Ökoloogilise väärtuse hindamise uuringud, et lõimida kvaliteedihindamine toetusmehhanismidesse.
- Interaktiivne IT-tööriist, mis kaardistab enim elemente vajavad paigad.
- Toetusõiguslike elementide parameetrite (nt maksimaalne toetusõiguslik pindala) ajakohastamine, sh püsirohumaadel.
- Ökoloogiliste teadmistega nõustajate arvu kasv nõuandesüsteemis.
- Tootja olukorrapõhine nõustamine, sh ekspertide, tootjate ja nõustajate koostöömodeli arendamine.
- Regulatsioonides vastukäivate nõuete ühtlustamine, et soodustada maastikuelementide majandamist ning rajamist.
- Infomaterjalide ja tüüplahenduste koostamine ning teavitustöö maid väljarentivatele eramaaomanikele.

Rakendamise põhimõtted

Prioriteet on olemasolevate elementide säilitamine, nende ökoloogilise funktsiooni parandamine ja uute rajamine maastikele, kus need puuduvad. Eelistatakse lahendusi, mis parandavad sidusust, loovad elurikkuse (sh geneetilise) võrgustikku ja suurendavad ökosüsteemiteenuste katvust; võimalusel arvestatakse amaid lahendusi.

Ümberkujundamine või -paigutamine on lubatud vaid erandjuhul, kui see parandab ökoloogilist toimimist või sidusust; kogupindala ega ökoloogiline väärtus ei tohi väheneda ning vähemalt üks neist peab suurenema. Mõju hinnatakse muu hulgas ökosüsteemiteenuste indikaatori, põllumassiivide servaindeksi ning elementide sidususe ja kvaliteedi kaudu. Oluline on mõju ka mulla tuule- ja vee-erosioonile.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 11 • Eesmärk saavutada näitaja „mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal“ suurenemine Artikkel 10 • Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine Artikkel 4 • Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems • Aiming at increase of the indicator “grassland butterfly index”

	• Aiming at increase of the indicator “share of agricultural land with high-diversity landscape features” • Aiming at increase of the indicator “common farmland bird index”
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• MA02 (NRPM_002) - Restore small landscape features on agricultural land • MA03 (NRPM_003) - Maintain existing extensive agricultural practices and agricultural landscape features • MA05 (NRPM_005) - Adapt mowing, grazing and other equivalent agricultural activities
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede tugineb ÜPP Eesti strateegiakavale 2023–2027 ja täiendab seda. Maastikuelementide säilitamise baastase on tingimuslikkuse süsteem, eelkõige HPK 8 „Maastikuelementide säilitamine” (määrus nr 68 § 6), mille alusel on põllusaar, metsasiil, puude rida, hekk, kraav ja kiviaed kantud põllumassiivide registrisse. Meedet toetavad ka HPK 4 (puhverribad vooluveekogude äärde), HPK 5 (mullaharimise piirangud kaldega aladel), HPK 1 (püsirohumaat säilitamine) ja HPK 2 (märg- ja turbaalade kaitse), HPK 9, ökosüsteemiteenuste toetuse meede ning juba toetatav maastikuelementide rajamine eeskätt ökoalade toetuse läbi.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.5.3. Ekstensiivne loomakasvatus ja rohumaade säilitamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Ekstensiivne loomakasvatus ja rohumaade säilitamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	rohumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	põllumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on säilitada ja suurendada liigirikaste rohumaade, sh väärtuslike püsirohumaade pindala ning majandada kultuurrohumaad viisil, mis soodustab nende kujunemist väärtuslikeks püsirohumaadeks. Selle keskmes on ekstensiivne loomakasvatus: karjatamine hoiab ära võsastumise ja loob elupaiku taimedele, tolmeldajatele ja põllulindudele. Liigirikaste püsirohumaade teket soodustatakse eeskätt mulla- ja veekaitseliselt tundlikel aladel, sh turvasmuldadel. Meetme tegevuste rakendamisega suurendatakse ekstensiivselt peetavate loomade (lihaveised, lambad, kitsed, hobused, karjatatavad piimaveised, sh nende noorloomad) arvu alates 2028. aastast 1,5% aastas kuni aastani 2050. Väärtuslike rohumaade pindala suurendatakse tegevuste toel alates 2028. aastast 2000 ha võrra aastas, praegu inventeeritakse ~6000 ha väärtuslikke püsirohumaad aastas. Peamised tegevused Ekstensiivselt peetavate ja karjatamisega seotud loomade arvu suurendamine - Karjatatava pindala kasv kariloomade arvu tõstmise kaudu. - Soodustada traditsiooniliste karjatatavate loomade (lihaveised, lambad, kitsed, hobused, linnud) ja laudas peetavate piimaveiste (sh mullikad, nuumveised) karjatamist. - Loomade pidamisest saadava toodangu väärimise soodustamine, sh ekspordi arendamine ja kvaliteedikavade koostamine; - Karjatamisinvesteeringute tegemine ; - Kohalike traditsiooniliste ja ohustatud tõugude arvu suurendamine. Karjatamine põllumaadel ja seni vähem karjatatud aladel - Karjatamine soodustamine külvikorra osana, eriti külvikorras olevatel rohumaadel. - Soodustada maastikulist karjatamist rohumaaribadel, kesadel, vahekultuuridel, puiskarjamaadel. Pikaajaliste kultuurrohumaade säilitamine ja liigirikkamaks arenevate rohumaade kujundamine, sh väärtuslike püsirohumaade majandamine

- Kutluurrohumaade majandamine viisil, mis soodustab liigirikkuse teket, sh tundlikel mulla- ja veekaitseliselt aladel.
- Sellistel rohumaadel väetamata ja uuendamata jätmise, intensiivse majandamise vähendamine.
- Ülesharimise, väetiste ja taimekaitsevahendite vältimine olemasolevatel väärtuslikel püsirohumaadel, elurikkust toetavate majandamispraktikate rakendamine.

4) Rohumaade elurikkusesõbralik majandamine

- Optimaalse koormusega karjatamine, sh portsjonkarjatamise soodustamine;
- Põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine elurikkusesõbralikest majandamispraktikatest.
- Mitmekesine hooldus taimkatte taastumiseks, sh ülekarjatamise vältimine.
- Elurikkust soodustav niitmine (ajastus, ruumiline varieerimine, rohumaad eripärade arvestamine).
- Niitmata rohumaalapid (v.a külvikorra rohumaad) ja puistuservad, maastikuelemendid lindude pesitsusalaks.
- Vaheaastate võimaldamine rohumaade taimestiku ja elustiku taastumiseks.

Toetavad tegevused

1) Teadustöö, teadmussiire ja koostöö

- Keskkonnahoidlikud praktikad põllumajandusharidusse; toidutootmise alaste teadmiste integreerimine põllumajandusharidusse läbi põllumajandustootjate, kutseõppeasutuste ja ülikoolide vahelise koostöö; mentorlusprogrammid ja teadmiste vahetamine tootjalt tootjale; ökoloogiliste teadmistega nõustajate arvu kasv.
- Segatootmise ning looma- ja taimekasvatavate koostöö soodustamine, sh koostöömodelid ja mõju-uuringud.
- Väärtuslikele püsirohumaadele erisuse saamine ELi raadamismääruses.
- Rohumaalt saadava toodangu, sh rohumassi väärimise (kompost, biogaas) innovatsiooniprojektid.
- Ekstensiivse loomapidamisega seotud, eriti karjatamise ja loomade heaolu (sh parasiidid) uuringute läbiviimine.
- Väärtuslikel püsirohumaadel, karjatatavatel aladel elurikkuse tulemuste soodustamiseks tulemuspõhiste lahenduste pilootimine ja laiem rakendamine.
- Karjatatavate loomade pidamisega seotud, eri õigusaktidest tulenevate vastukäivate nõuete (nt looma- ja looduskaitse, ning toetustingimuste) ühtlustamine.

Keskkonnateadlikkus ja haridus

- Tarbijale suunatud arutelud ja teavituskampaaniad kestlikust toidutootmisest.
- Õppematerjalid, juhendid, koolitused ja õppepäevad elurikkusesõbralikest karjatamis- ja niitmispraktikatest, sh eramaaomanikele ja ametnikele.
- Karjatamise, toidutootmise ja kestliku maakasutuse lõimimine alus-, põhi-, kutse- ja kõrghariduse õppekavadesse.

Prioriteetid ja põhimõtted

Eelistatud on lahendused, mis võimaldavad karjata võimalikult suurel pindalal, sh seal, kus niitmine pole võimalik. Karjatamise koormus ja režiim ei tohi kahjustada mulda ega taimkatet, vältida tuleb ka alakarjatamisest tulenevat võsastumist. Oluline on loomapidajate, maaomanike ja taimekasvatavate koostöö. Meede on seotud pärandniitude meetmega (artikkel 4 elupaigad - rohumaad), soositakse ka elupaikades karjatamist. Kisklus mõjutab meetme täitmist.

Seos eesmärkidega (14.3.2)

Artikkel 11

- Eesmärk saavutada levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemine

	- Eesmärk saavutada näitaja „orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades“ suurenemine Artikkel 10 - Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine Artikkel 4 - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	- Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems - Aiming at increase of the indicator “grassland butterfly index” - Aiming at increase of the indicator “stock of organic carbon in cropland mineral soils” - Aiming at increase of the indicator “share of agricultural land with high-diversity landscape features” - Aiming at increase of the indicator “common farmland bird index”
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- MA 03 (NRPM_003) - Maintain existing extensive agricultural practices and agricultural landscape features - MA05 (NRPM_005) - Adapt mowing, grazing and other equivalent agricultural activities (e.g., burning) - MA04 (NRPM_004) - Reinstate appropriate agricultural practices to address abandonment, including mowing, grazing, burning or equivalent measures - MA01 (NRPM_001) - Prevent conversion of natural and semi-natural habitats, and habitats of species into agricultural land
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a

Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)
n/a

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede tugineb ÜPP strateegiakava olemasolevatele sekkumistele: tingimuslikkuse nõuded püsirohumaade ja turvasmuldade kaitseks (HPK 1 ja 2), ökokavad rohumaa elurikkusesõbralikuks majandamiseks, keskkonna- ja kliimatoetused (poollooduslike koosluste hooldamine, keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajandus, ohustatud tõugu looma pidamine), investeeringu- ja koostöötoetused (karjatamistaristu, väärindamine, EIP-AGRI projektid) ning AKIS-e kaudu nõustamine ja teadmussiire. Meede panustab ÜPP erieesmärkidesse, mis käsitlevad elurikkust, mullaviljakust ja süsinikuvaru ning teadmiste ja innovatsiooni edendamist.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.5.4. Taimekaitsevahendite säästev kasutamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Taimekaitsevahendite säästev kasutamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	rohumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisse

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärgiks on vähendada taimekaitsevahendite kasutamisest inimese tervisele ja keskkonnale tulenevaid riske ja mõjusid ning sõltuvust sünteetilisest taimekaitsevahenditest, rakendades senisest laiemalt integreeritud taimekaitset (ITK) ja alternatiivseid tõrjeviise. Meede parandab mullatervist, sh mulla

bioloogilist aktiivsust, ning suurendab põllumajandusmaastiku elurikkust. Meetme keskmeks on Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2024–2029 elluviimine.

Meede võimaldab teisi põllumaad meetmeid. Tegevusi rakendatakse 54 000 ha-l, mille moodustavad ökoalade, väärtuslike püsirohumaade alad (kirjeldatud eraldi meetmete all). Meedet rakendatakse eelkõige läbi pindalaliste ning pehmete tegevuste.

Peamised tegevused

1) Integreeritud taimekaitse põhimõtete senisest tõhusam rakendamine, näiteks:

- Soodustada põllumajandusvõtteid, mis vähendavad taimekaitsevahendite kahjustavat mõju keskkonnale.
- ITK rakendamise enesekontrollisüsteemi täiustamine.
- Sünteetiliste taimekaitsevahendite asemel alternatiivsete tõrjemeetodite kasutamise soodustamine, sh vastavasisuliste uuringute läbiviimine.
- Biotõrje ning bioloogiliste taimekaitsevahendite ja madala riskitasemega toimeainete kasutamise propageerimine ja edendamine.

2) Taimekaitsevahendite efektiivne kasutamine ja järelvalve, näiteks:

- Kahjurite ja haiguste seire tõhustamine ning tõrjevajaduse hindamine enne taimekaitsevahendite kasutamist;
- Taimekaitsevahendite kasutamise järgse seire rakendamine, tulemuslikkuse hindamine.
- Taimekaitsevahendite kasutamise järelvalve tõhustamine.

3) Säästvat taimekaitset toetavate lahenduste väljatöötamine, näiteks:

- Säästlikku taimekaitset toetavate digilahenduste arendamine, sh taimekahjustajate monitoorimise süsteemi rakendamine, suurendades sihitud taimekaitsevahendite kasutamist.
- Interaktiivse programmi väljatöötamine ja taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide mõõtmiseks riigi, piirkonna ja kasvatatavate kultuuride tasemel ning aastaste trendide jälgimiseks.
- Mehitamata õhusõidukite kasutamise analüüsimine taimekaitsetööl ja vajadusel tegevust reguleerivate õigusaktide, juhendmaterjalide välja töötamine.

4) Taimekaitsevahendite kasutajate teadlikkuse tõstmine, näiteks:

- Regulaarsete koolituste korraldamine taimekaitsevahendite turustajatele, professionaalsetele kasutajatele ja nõustajatele ning taimekaitsekoolituste kättesaadavaks tegemine ka mitteprofessionaalsetele kasutajatele (nt hobiaednikud koduaedades).
- Taimekaitsevahendite säästva kasutamise ja ITK teemaliste koolitusmaterjalide, õppevideote tegemine põllumeestele ja taimekaitsevahendite kasutajatele.
- Elurikkuse ja ökoloogiliste teadmistega nõustajate arvu suurendamine.

Prioriteedid ja põhimõtted

Eelistatakse majandamispraktikaid, mis vähendavad sünteetiliste sisendite vajadust ja suurendavad looduslike protsesside, sh loodusliku kahjuritõrje rolli. Sisendite vähendamine seotakse teiste mullatervist toetavate praktikatega – mitmekesised külvikorrad, vahekultuurid, püsiv taimkate, sertifitseeritud seeme. Vähendamine peab toimuma viisil, mis tagab tootjatele paindlikkuse ja võimaldab tootmissüsteemidel järk-järgult kohaneda. Mõju hinnatakse taimekaitsevahendite kasutuse vähenemise, mullas olevate jääkide sisalduse ning põllumajandusmaastiku elurikkuse näitajate kaudu.

Seos eesmärkidega (14.3.2)

Artikkel 11

- Eesmärk saavutada levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemine
- Eesmärk saavutada näitaja „orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades“ suurenemine

	Artikkel 10 - Tolmeldajate mitmekesisuse ja arvukuse suurendamine Artikkel 4 - Liikide elupaikade kvaliteedi, kvantiteedi ja sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	- Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems - Aiming at increase of the indicator “grassland butterfly index” - Aiming at increase of the indicator “stock of organic carbon in cropland mineral soils” - Aiming at increase of the indicator “common farmland bird index”
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	MA09 (NRPM_010) - Manage the use of natural and synthetic fertilisers as well as chemicals in agriculture for plant and animal production
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede rakendub valdavas osas ÜPP strateegiakava sekkumiste kaudu. Lähtetaseme moodustavad kohustuslikud majandamisnõuded KM 12 (määrus (EL) nr 1107/2009 art 55) ja KM 13 (direktiiv 2009/128/EÜ – ITK põhimõtted, seadmete kontroll, kasutuspiirangud tundlikel aladel) ning HPK 6, 7 ja 8, mis vähendavad tõrjevajadust agrotehniliselt.

Meetme eesmärgi viivad ellu keskkonnasõbraliku majandamise, ökoala ja mesilaste korjeala ökokavad, mahepõllumajanduse ja, investeringutoetused täppistehnoloogiasse ning AKIS-e teadmussiirde ja nõuande sekkumised.

Meede panustab ÜPP erieesmärkidesse 4, 5 ja 6 ning teadmiste ja innovatsiooni eesmärki; tulemuslikkust jälgitakse ÜPP tulemusnäitajate ning taimekaitsevahendite müügi- ja riskinäitajate kaudu.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)

n/a

2.5.5. Mulla seisundi, sh mulla orgaanilise aine ja mulla struktuursuse parandamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Mulla seisundi, sh mulla orgaanilise aine ja mulla struktuursuse parandamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	rohumaaökosüsteemid
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärgiks on parandada põllumuldade seisundit – suurendada mullas orgaanilise aine hulka ja aastaringset taimkattega kaetust, parandada mulla struktuursust ja happesuse taset, hoida ära mullatihese teket ning vältida viljaka mullaga põllumajandusmaa kadu. Meede aitab otseselt täita EL mullaseire ja vastupidavuse direktiivi mulla hea seisundi saavutamise eesmärki. Peamiseks näitajaks on mulla orgaanilise süsiniku varu säilitamine ning kasvule pööramine. Meedet rakendatakse kogu põllumajandusmaal (ca 1 mln ha). Peamised tegevused 1) Põllumajandusmaa õiguslik kaitse ja maahõive hierarhia Põllumajandusmaa hõive (eelkõige mulla katmine ja kõrvaldamine) kontseptsiooni väljatöötamine: maahõive vähendamise põhimõtted ja maakasutustüüpide hierarhia;

- Põllumajandusmaade säilitamine maakasutuse planeerimisel läbi väärtuslike põllumajandusmaade õigusraamistiku.

2) Orgaaniliste väetiste säästva kasutamise soodustamine

- Mineraalväetiste asemel orgaaniliste väetiste (eelkõige tahesõnnik, kompost), haljasväetiskultuuride ja muu orgaanilise materjali kasutamise suurendamine, sh uuringud ja õigusruumi lihtsustamine;
- Vedelsõnniku ja digestaadi töötlemise, sh separeerimise suurendamine ning toitainete mullas liikumise uuringute läbiviimine;
- Orgaanilise aine ringluse parandamine, edendades segatootmist ning orgaaniliste jääkide mulda tagastamist.

3) Mullatihest ära hoida aitavate harimispraktikate soodustamine

- Mulla optimaalse niiskuse režiimi tagamine, sh veetaseme kahepoolne reguleerimine ja sadedrenaaž;
- Mullaharimistööde parema ajastatuse ja asjakohasema tehnika (väiksema survega masinad, roomikud vm) kasutuselevõtu soodustamine;
- Mullaharimise intensiivsuse vähendamine ja alusmulla õhutamine.

4) Mulla aastaringse taimedega kaetuse ning sordilise ja liigilise mitmekesisuse suurendamine

- Tõhusa haiguste ja kahjurite levikut vähendava viljavahelduse ning sügavama juurekavaga kultuuride viljelemise soodustamine;
- Külvikorras lühiajaliste rohumade, sh liblikõieliste heintaimede, samuti haljasväetis-, püsi- ja segukultuuride osakaalu suurendamine;
- Maa püsiva taimkatte all hoidmise soodustamine võimalikult suurel osal aastast, sh vahekultuurid ja talvine taimkate;
- Kohalikele tingimustele kohandatud ja vastupidavate sortide kasutamise soodustamine.

5) Happeliste põllumuldade lupjamine

- Lubjatarbekaartide alusel lubiväetiste kasutamise soodustamine, sh Ca-Mg vahekordi jälgides;
- Lupjamise toetamine, sh tulemuspõhise toetusmeetme väljatöötamine ja võimalusel rakendamine.

Lisaks kaalutakse seoses mullaseaduse rakendamisega täiendavaid tegevusi, mis selguvad analüüside käigus.

Toetavad tegevused

1) Mulla-alane teadustöö, teadmussiire ja koostöö

- Mullateemaliste alus- ja rakendusuringute ning teadmussiirdetegevuste elluviimine, sh mulla orgaanilise aine varu mõjutavate praktikate teemal;
- Teadlaste, praktikute ja tootjate koostöö suurendamine, sh eluslaborid, majakaprojektid ja mentorlusprogrammid;
- Keskkonnahoidlike majandamispraktikate integreerimine põllumajandusharidusse; nõuandesüsteemi edendamine;
- Mullaportaali edasiarendamine ning muldade seisundit parandavate digitööriistade ja juhiste koostamine.

2) Mulla-alane keskkonnateadlikkus ja haridus

- Muldade alase teadlikkuse suurendamine ühiskonnas, sh muldade toimimise ja ökosüsteemihüvede osas;
- Mulla ja kestliku maakasutuse teemade integreerimine alus-, põhi-, kutse- ja kõrghariduse õppekavadesse;

• Õppematerjalide ja juhendite koostamine sihtrühmadele ning lõpptarbijale suunatud teavituskampaaniad kestliku toidutootmise teemadel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 11 • Eesmärk saavutada näitaja „orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades“ suurenemine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	• Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems • Aiming at increase of the indicator “stock of organic carbon in cropland mineral soils”
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_009 (MA08) – Adapt soil management practices in agriculture • NRPM_010 (MA09) – Manage the use of natural and synthetic fertilisers as well as chemicals in agriculture • NRPM_014 (MA13) – Manage agricultural drainage and water abstraction • NRPM_048 (KTM17) – Measures to reduce sediment from soil erosion and surface run-off

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede tugineb ÜPP strateegiakava 2023–2027 loodud baastasemele: tingimuslikkuse HPK standardid tagavad mulla kaitse miinimumtaseme (minimaalne mullakate, harimispiirangud, külvikord) ning ökokavad ja keskkonna- ja kliimakohtused (sh keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajandus, talvine taimkate) toetavad otseselt samu eesmärke – orgaanilise aine ja süsinikuvaru suurendamist ning aastaringset taimkatet. Perioodil 2024–2027 suunatud 32 mln € investeeringud on meetme lähtebaas. Meede täiendab ÜPP sekkumisi tegevustega, mida ÜPP ei kata (põllumajandusmaa õiguslik kaitse ja maahõive hierarhia, tulemuspõhine lupjamine, mullaseaduse analüüsid, teadustöö ja teadmussire), ega eelda ÜPP rahastuse

ümberkavandamist, tagades tegevuste järjepidevuse pärast 2027. aastat (määruse (EL) 2024/1991 art 14 lg 10, art 15 lg 5).

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)

n/a

2.5.6. Turvasmullaga põllumajandusmaa kestlik majandamine ja taastamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Turvasmullaga põllumajandusmaa kestlik majandamine ja taastamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)

Meetme eesmärgiks on aidata kaasa põllumajanduslikus kasutuses kuivendatud turvasmullaga maalt tuleneva kasvuhoonegaaside heite vähendamisele ning alade ökoloogilise seisundi parandamisele. Meede aitab otseselt täita EL mullaseire ja vastupidavuse direktiivi mulla hea seisundi saavutamise eesmärgi. Meetme kaudu suunatakse turvasmullaga põllumajandusmaa kasutust selliselt, et väheneks mullaharimine ning suureneks pikaajalise taimkattega alade, eelkõige pikaajaliste rohumaade osakaal. Meetmel on ühisosa ekstensiivse loomakasvatuse ja rohumaade säilitamise meetmega, seejuures panustavad turvasmulla säilimisse ja kliimaeesmärkidesse enam just loodusliku taimikuga pikaajalised rohumaad. Looduse taastamise määruse põllumajanduslikus kasutuses turvasmullaga maa kohta esitatud kohustuse (eelkõige märjutamine) täitmisel kasutab Eesti ka endiste turbatootmisalade taastamise meetmeid. Samuti selgitatakse meetme kaudu välja, kas turvasmullaga põllumajandusmaa hulgas on ka maid, mida ei ole enam otstarbekas põllumajanduslikus kasutuses hoida ning milline võiks olla seal sobivaim maakasutuslik alternatiiv.

Turvasmullaga maa rohumaaviljeluse tegevusi rakendatakse ca 34 000 ha maal (täpsem taastamismeetmete pindalaline vajadus selgub MUL2 projekti kaudu 2026. a lõpuks). **Perioodil 2031-2040 jätkatakse tegevusi samas mahus ning 2040+ hoitakse saavutatud taset.** Riigi jaoks on üheks maakasutuse alternatiiviks

mahajäetud freesturbaväljakute korrastamine märgalaks. Seejuures on kliimapolitiika raames kokku lepitud eesmärk taastada aastaks 2030 ca 2000-2500 ha märgalana.

Peamised tegevused

- 1) **Turvasmullaga maal mullaharimise ja põllukultuuride kasvatamise vähendamine ning pikaajaliste rohumaade osakaalu suurendamine**, näiteks:
 - Turvasmullaga maa järk-järguline suunamine põllukultuuride kasvatamiselt rohumaaviljelusele.
 - Turvasmullaga maal pikaajaliste ja poollooduslike rohumaade osakaalu suurendamine.
 - Turvasmullaga maa külvikorras põllukultuuride osakaalu vähendamine ning seal lühiajaliste rohumaade osakaalu suurendamine.
- 2) **Ammendatud turbaalade taastamine riigimaadel**: mahajäetud turbaalade ja jääksoode korrastamine, näiteks:
 - Korrastada mahajäetud turbaalad ja jääksood märgaladeks.
 - Seirata taastamise tulemuslikkust ja kohandada tegevusi uute teadmiste alusel.

Toetavad tegevused

Põllumajanduses eelkõige riigimaana kasutatavate turvasmuldade veereziimi mõjutamiseks või nende loomulike taastumisprotsesside soodustamiseks võimaluste ja lahenduste väljatöötamine ja rakendamine, näiteks:

- Kuivendatud turvasmullaga maa ja maaparandussüsteemide seisukorra analüüsimine ning taastamispotentsiaali, vajaliku metoodika, tehniliste lahenduste ning sotsiaalmajandusliku mõju väljaselgitamine.
- Perspektiivikamate lahenduste piloteerimine ja biomajanduse innovatsiooni toetamine.

Prioriteetid ja põhimõtted

Meetme rakendamisel on oluline arvestada kohalike looduslike tingimuste, maaparandussüsteemide seisundi, tehniliste võimaluste, kulutõhususe, maakasutajate vajaduste jt aspektidega. Turvasmuldade veereziimi muutmine eeldab kohapõhiseid lahendusi ning koostööd maaomanike, tootjate, teadlaste ja avaliku sektori vahel.

Oluline on siduda meetme tegevused kliima ja mullakaitse eesmärkide, looduskaitse ning põllumajanduse arenguga. Meetme kaudu loodud lahendused peaksid võimaldama turvasmulla kestlikumat kasutamist ning vähendada nende kuivendamisest tulenevat keskkonnamõju.

Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 11 • Eesmärk taastada kuivendatud turbaaladel asuvad põllumajanduses kasutatavad turvasmullad
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	• Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems • Aiming at restoring organic soils in agricultural use constituting drained peatland • Aiming at rewetting of organic soils in agricultural use constituting drained peatland
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	• NRPM_057 (M05) – Restoring or rewetting of organic soils (drained peatlands) used for agriculture, forestry or peat-excitation • NRPM_009 (MA08) – Adapt soil management practices in agriculture

	NRPM_014 (MA13) – Manage agricultural drainage and water abstraction (incl. the restoration of drained or hydrologically altered habitats)
--	--

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede tugineb ÜPP strateegiakava turvasmuldade kaitse sekkumisele (34 000 ha) ja seondub ekstensiivse rohumaaviljeluse sekkumistega; NRR art 14(10) ja 15(5) kohane vastastikmõju kirjeldatakse taastamiskava ÜPP-koosmõju osas. Perioodi 2021–2027 ÜPP rahastust ümber ei kavandata (art 14(11)); täiendavad märjutamis- ja analüüsitegevused rahastatakse muudest allikatest.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.5.7. Riigi omandis olevate põllumajandusmaade majandamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Riigi omandis olevate põllumajandusmaade majandamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	põllumaaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a

Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	Riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	kavandatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisse

Meetme kirjeldus (14.3.1)	
Meede täiendab ÜPP strateegiakava keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamist maaomaniku hoovaga: kui ÜPP mõjutab maakasutajate käitumist tingimuslikkuse nõuete (sh püsirohumaa ja maastikuelementide säilitamine) ning vabatahtlike sekkumiste (ökokavad, keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajandus, pärandniitude hooldamine, mulla- ja veekaitsetoetused) kaudu, siis käesolev meede võimaldab riigil maaomanikuna seada rendilepingutes tingimusi, mis lähevad tingimuslikkuse baastasemest kaugemale ja soodustavad nt rentnike liitumist ÜPP keskkonnasekkumistega. Seeläbi toetab meede ÜPP ja looduse taastamise määruse ühiste indikaatorite (maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal, orgaanilise süsiniku varu põllumuldades, põllumajandusmaastike linnustiku indeks) sihttasemetega saavutamist ning riigimaadel loodud praktikad ja pilootprojektide kogemused on teadmussirde kaudu ülekantavad erasektori maakasutusse ja ÜPP järgmise perioodi sekkumiste kavandamisse. Peamised tegevused: 1) Riigimaa maapoliitika põhimõtete uuendamine, näiteks: - Riigimaa keskkonnahoidlikkuse ja kliima-alase strateegilise vaate kujundamine ja antud eesmärkide saavutamiseks võimaluste ülevaatamine (rendipoliitika). - Riigivaraseaduse ja teiste riigimaa kasutamist reguleerivate õigusaktide analüüsimine ja vajadusel muutmine, et võimaldada paremini arvestada elurikkuse ja mullatervise eesmärkidega. - Riigi omandis olevate põllumajandusmaade rendilepingute tingimuste täiendamine elurikkust ja mullatervist ning seiretegevusi toetavate sätetega meetme rakendamiseks sobilikel maaüksustel. - Maastikuelementide, erineva loodusväärtusega rohumaade, sh pärandniitude ja teiste ökoloogiliselt oluliste alade säilitamist ja kujunemist soodustavate tingimuste sätestamine. - Keskkonnainvesteeringute tegemist soodustavate tingimuste kehtestamine. 2) Riigimaal põllumajandusliku kasutuse suunamine kasutajate teadlikkuse tõstmise, pilootprojektide ja näidispraktikate ning erinevate kasutustingimuste kaudu, näiteks: - Riigimaa kasutamine majandamispraktikate alasteks uuringuteks ja katseteks, näiteks haridus- ja teadusasutuste tegevuse kaudu. - Teadusuuringute ja pilootprojektide algatamine ning katsealade rajamine, sh turvasmulla taastamise teemal.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 11 - Eesmärk saavutada levinud põllumajandusmaastike linnustiku indeksi suurenemine - Eesmärk saavutada näitaja „mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal“ suurenemine - Eesmärk taastada kuivendatud turbaaladel asuvad põllumajanduses kasutatavad turvasmullad

	Eesmärk saavutada näitaja „orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades“ suurenemine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	- Enhancement of biodiversity in agricultural ecosystems - Aiming at increase of the indicator “grassland butterfly index” - Aiming at increase of the indicator “stock of organic carbon in cropland mineral soils” - Aiming at increase of the indicator “share of agricultural land with high-diversity landscape features” - Aiming at increase of the indicator “common farmland bird index” - Aiming at restoring organic soils in agricultural use constituting drained peatland - Aiming at rewetting of organic soils in agricultural use constituting drained peatland - Aiming at rewetting of areas of peat extraction sites - Aiming at rewetting of organic soils constituting drained peatland under land use other agricultural use and peat extraction
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_155 (M24) – Adopting new policy and legislation - NRPM_157 (M26) – Economic and other incentives

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
Meede täiendab ÜPP strateegiakava keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamist maaomaniku hoovaga: kui ÜPP mõjutab maakasutajate käitumist tingimuslikkuse nõuete (sh püsirohuma ja maastikuelementide säilitamine) ning vabatahtlike sekkumiste (ökokavad, keskkonnasõbralik majandamine, mahepõllumajandus,

pärandniitude hooldamine, mulla- ja veekaitse toetused) kaudu, siis käesolev meede võimaldab riigil maaomanikuna seada rendilepingutes tingimusi, mis lähevad tingimuslikkuse baastasemest kaugemale ja soodustavad rentnike liitumist ÜPP keskkonnasekkumistega. Seeläbi toetab meede ÜPP ja looduse taastamise määruse ühiste indikaatorite (maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal, orgaanilise süsiniku varu põllumuldades, põllumajandusmaastike linnustiku indeks) sihttasemete saavutamist ning riigimaadel loodud praktikad ja pilootprojektide kogemused on teadmussiirde kaudu ülekantavad erasektori maakasutusse ja ÜPP järgmise perioodi sekkumiste kavandamisse.

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)

n/a

2.6. Metsaökosüsteemid

2.6.1. Surnud puidu säilitamine ja juurdetekke tagamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Surnud puidu säilitamine ja juurdetekke tagamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- kavandamisel - rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on suurendada ja hoida metsaökosüsteemi seisva ja lamava surnud puidu mahtu ning kvaliteeti määravat mitmekesisust (liigid, suurus, lagunemisaste), tagada selle katkematu olemasolu metsa erinevates arenguetappides. Meetme eesmärk ei ole üldine raiemahu piiramine. Meetme hinnanguline rakendatav pindala on kogu RMK hallatav majandatav metsamaa (693 700 ha SMI 2024). Meetme rakendamine ei eelda RMK-lt senise tegevusmahu suurendamist. Meede on eramaadel vabatahtlik ja seetõttu ei ole selle rakendamise pindala ja mahtu võimalik täpselt prognoosida. Erametsaomanikele suunatud toetustega kaetakse perioodil 2024-2030 hinnanguliselt 20 000 ha aastas ja perioodil 2031-2050 25 000 ha aastas. Rakendamise tegelik ulatus sõltub suuresti ka selleks eelarves ette nähtud vahendite mahust. Peamised tegevused - Vältida surnud puidu eemaldamist ja kahjustamist raiete ja muude metsatööde käigus, kui see ei ole sanitaar- või ohutuskalutlustel vältimatu. - Jätta säilikpuid eelistatult gruppidenä või väiksemate metsatukkadena koos alusmetsa ja alustaimestikuga, mitte üksikpuudena. Säilitamisel eelistada vanu, surevaid, õõnsustega, kõvalehtpuid ja muid bioloogiliselt väärtuslikke puid. Toetavad tegevused - Määrata surnud puidu ja säilikpuude soovituslikud sihttasemed (nt osakaaluna tagavarast või kasvukohatüübiriühmade kaupa), lähtudes loodusliku fooni ja teadusuuringute andmetest. - Suurendada raiete järel jäetavate säilikpuude mahtu.

- Erametsaomanike nõustamine, teadlikkuse tõstmine, juhendmaterjalide koostamine- - Täiendada ja kasutada erametsaomanike toetus- ja tunnustusmeetmeid seaduses nõutud tasemest suurema mahu vabatahtlikul säilitamisel. - Erametsaomanike hoiakute analüüs. - Seirata seisva ja lamava surnud puidu mahtu indikaatorite kaudu ning kohandada võtteid tulemuste põhjal. Elluviija: Riigimaal viiakse meetet ellu Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) kaudu. Erametsades meetme elluviimine on vabatahtlik ja saab rakendada vaid maaomanikuga kokkuleppel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 12 - Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine - Näitaja „seisev surnud puit“ suurenemine - Näitaja „lamapuit“ suurenemine - Näitaja „ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal“ suurenemine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	NRPM _020 - Adapt/change forest management and exploitation practices

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
--

n/a

2.6.2. Metsa vanuselise ja rindelise struktuuri mitmekesistamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Metsa vanuselise ja rindelise struktuuri mitmekesistamine
Meetme kordumatu tunnuskood (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	• metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	• kavandamisel • rakendamisel • on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	• meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisse

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on suurendada ebaühtlase vanuselise ja mitmerindelise struktuuriga metsade osakaalu majandatavates metsades. Meetme tegevuste siht on soodustada struktuurset ja vanuselist mitmekesisust, sh kujundada sihipäraselt raie- ja hooldusvõtete kaudu; meede ei keelusta raiet, vaid suunab nende viisi ja ruumilist mustrit. Meetme hinnanguline rakendatav pindala on RMK hallatav majandatav metsamaa (693 700 ha SMI 2024). Meetme rakendamine ei eelda RMK-lt senise tegevusmahu suurendamist. Meede on eramaadel vabatahtlik ja seetõttu ei ole selle rakendamise pindala võimalik täpselt prognoosida. Erametsaomanikele suunatud toetustega kaetakse perioodil 2024-2030 hinnanguliselt 20 500 ha aastas ja perioodil 2031-2050 25 000 ha aastas. Rakendamise tegelik ulatus sõltub suuresti ka selleks eelarves ette nähtud vahendite mahust. Peamised tegevused • Hajutada lageraiete paiknemist ruumiliselt ja kasutada väiksemaid lanke, et vältida ühevanuselise struktuuriga metsade teket suurtel aladel. • Kasutada lageraie asemel senisest enam alternatiivseid raieviise seal, kus see on kasvukohatüübile sobiv. • Kasvatada sihipäraselt välja mitmerindelisi (säilitades vanu puid, teist rinnet, alusmetsa ja looduslikku järelkasvu) puistuid. Toetavad tegevused

- Soodustada metsatöodel pinnast ja puistu struktuuri säästvate tehnoloogiate (nt väikesegabariidiline metsatehnika) kasutamist, et säilitada olemasolev struktuur, järelkasv ja mitmerindelisuus. - Erametsaomanike nõustamine, teadlikkuse tõstmine, koolitamine. - Erametsaomanike toetus- ja tunnustusmeetmed. - Seirata struktuuri muutusi ja kohandada võtteid tulemuste põhjal.	
Elluviija erisus: Riigimaal viiakse meetet ellu Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) kaudu. Erametsades meetme elluviimine on vabatahtlik ja saab rakendada vaid maaomanikuga kokkuleppel	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 12 - Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine - Näitaja „ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal“ suurenemine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_019 - Adapt/manage reforestation and forest regeneration - NRPM_020 - Adapt/change forest management and exploitation practices

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)	
n/a	

2.6.3. Pärismaiste puuliikide ja puuliigilise mitmekesisuse hoidmine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Pärismaiste puuliikide ja puuliigilise mitmekesisuse hoidmine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmisel

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on hoida valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade kõrge osakaal ja suurendada puuliigilist mitmekesisust ning segapuistute osakaalu. Meetme tegevuste siht on vältida võõrliikide ja üheliigiliste kultuuride täiendavat survet ning samal ajal pärismaiste puuliikidega segapuistute osakaalu suurendada uuendamise ja hoolduse kaudu. Meetme hinnanguline rakendatav pindala on kogu RMK hallatav metsamaa (1 087 800 ha SMI 2024). Meede on eramaadel vabatahtlik ja seetõttu ei ole selle rakendamise pindala võimalik täpselt prognoosida. Meetme rakendamine ei eelda RMK-lt senise tegevusmahu suurendamist. Erametsaomanikele suunatud toetustega kaetakse perioodil 2024-2030 hinnanguliselt 20 000 ha aastas ja perioodil 2031-2050 25 000 ha aastas. Rakendamise tegelik ulatus sõltub suuresti ka selleks eelarves ette nähtud vahendite mahust. Peamised tegevused - Vältida monokultuurpuistute rajamist. - Jälgida süstemaatiliselt võõrpuuliikide levikut, et ennetada võõrpuuliikide enamuspuuliigina levikut ning rakendada varajasi ohjamismeetmeid, et vältida nende negatiivset mõju metsa elurikkusele, uuenemisele ja looduslikule koosseisule - Vältida pärismaiste kaaspuuliikide, eriti kõvalehtpuude, täielikku väljaraiumist, tagades liigilise mitmekesisuse säilimise. - Uuendamisel eelistada pärismaiseid ja kasvukohale sobivaid puuliike. - Kujundada sobivates kasvukohatüüpides sihipäraselt segapuistuid. Vajadusel kasutada valik- ja häilraieid, et luua sobivad valgustingimused nii valgus- kui varjunõudlikele liikidele. - Soodustada vastavalt kasvukohatüübile kaaspuuliikide ja loodusliku järelkasvu, eriti laialehiste puuliikide, säilitamist juba noorendike hoolduses ja ka hilisematel hooldustöödel.

Toetavad tegevused - Hinnata kliimamuutuste mõju puuliikide tervislikule seisundile ja ajakohastada metsade uuendamise ning majandamise juhiseid värskete teadusandmete alusel. - Erametsaomanike nõustamine, teadlikkuse tõstmine, juhendmaterjalide koostamine, toetus- ja tunnustusmeetmed. - Seirata puuliikide mitmekesisuse ja võõrpuuliikide leviku muutusi ja kohandada võtteid tulemuste põhjal. Elluviija erisus: Riigimaal viiakse meetet ellu Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) kaudu. Erametsades meetme elluviimine on vabatahtlik ja saab rakendada vaid maaomanikuga kokkuleppel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 12 - Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine - Näitaja „valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal“ suurenemine - Näitaja „puuliikide mitmekesisus“ suurenemine
Meetmega käsitletavad survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_019 - Adapt/manage reforestation and forest regeneration - NRPM_020 - Adapt/change forest management and exploitation practices

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)
n/a

Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	

Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)
n/a

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

2.6.4. Metsamaastiku sidususe parandamine

Põhiteave ja ajakava

Meetme nimetus (14.1.1 a)	Metsamaastiku sidususe parandamine
Meetme kordumatu tunnuscode (14.1.1 b)	<i>Luuakse KliMi poolt tsentraalselt lõplikele meetmetele.</i>
Peamine meetmega seotud ökosüsteemitüüp (14.1.2)	metsaökosüsteemid
Muud meetmega seotud ökosüsteemitüübid (14.1.3)	n/a
Meetme kavandamise tasand (14.1.4)	riigi tasand
Meetme rakendamise seis (14.1.5)	- rakendamisel - on juba varem rakendatud, kuid mõju ei ole veel täielikult saavutatud
Meetme rakendamise ajakava (14.2.1)	meede hõlmab ajavahemikku aastani 2050
Asukoht Natura 2000 võrgustiku suhtes (14.5.3 a)	Meetmed on kavas võtta nii Natura 2000 võrgustikus kui ka väljapool seda

Meetme kirjeldus ning panus eesmärkide saavutamisse ja kohustuste täitmis

Meetme kirjeldus (14.3.1)
Meetme eesmärk on vähendada raiete ajutist mõju sidususele ning suurendada metsamaa pindala. Meetme tegevuste siht on hoida metsamaad maastikus omavahel ühendatuna ja säilitada erinevaid sidususe elemente. Meetme hinnanguline rakendatav pindala on kogu RMK hallatav majandatav metsamaa (693 700 ha SMI 2024). Meetme rakendamine ei eelda RMK-lt senise tegevusmahu suurendamist. Meede on eramaadel vabatahtlik ja seetõttu ei ole selle rakendamise pindala võimalik täpselt prognoosida. Erametsaomanikele suunatud toetustega kaetakse perioodil 2024-2030 hinnanguliselt 14 250 ha aastas ja perioodil 2031-2050 17 300 ha aastas. Rakendamise tegelik ulatus sõltub suuresti ka selleks eelarves ette nähtud vahendite mahust. Peamised tegevused - Hajutada lageraiete paiknemist ajas ja ruumis ning vältida suurte kõrvutiste lageraiealade kujunemist. - Säilitada puhverribasid, säilikpuude gruppe ja muid struktuurseid elemente. - Arvestada metsade sidusust ruumiplaneerimises ja raadamise menetlustes ning vajaduse korral kasutada kompensatsioonimeetmeid (metsastamine), kui sidusust vähendavaid mõjusid ei ole võimalik vältida. - Metsastada või jätta looduslikult metsastuma sidususe seisukohast olulisi alasid, kui see ei lähe vastuollu teiste loodusväärtuste või eelistatud kasutusotstarvetega. Toetavad tegevused

- Erametsades soodustada metsaservades, veekogude kallastel ja teistel looduslikel piirialadel turbe- või valikraie kasutamist. - Erametsaomanike nõustamine, teadlikkuse tõstmine, juhendmaterjalide koostamine, planeerimistöõriistade võimaldamine, toetus- ja tunnustusmeetmed. - Seirata metsamaastiku sidususe muutusi ja kohandada võtteid tulemuste põhjal. Elluviija erisus: Riigimaal viiakse meetet ellu Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) kaudu. Erametsades meetme elluviimine on vabatahtlik ja saab rakendada vaid maaomanikuga kokkuleppel.	
Seos eesmärkidega (14.3.2)	Artikkel 12 - Metsaökosüsteemide elurikkuse suurendamine - Näitaja „metsade sidusus“ suurenemine Artikkel 4 - elupaikade vahelise sidususe parandamine
Meetmega käsitletavat survetegurid (14.3.3)	(täpsustamisel)
Meetmeliigid meetmete tüpoloogiast (14.4.1 a)	- NRPM_019 - Adapt/manage reforestation and forest regeneration - NRPM_020 - Adapt/change forest management and exploitation practices
Meetmega seotud elupaigatüübid elupaigatüüpide koodiloetelust (14.4.1 b)	(täpsustamisel)

Meetme rakendamine muude poliitikavaldkondade raames

Ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetavad kaitse- ja majandamismeetmed (14.7.1)	
n/a	
Meetme kavandamine, mis võetakse vastu ühise kalanduspoliitika kohast piirkondadeks jaotamise menetlust kasutades	
Teiste liikmesriikide ja asjaomaste nõuandekomisjonidega konsulteerimise hinnanguline aeg (14.7.2 a)	n/a
Ühiste soovitude esitamise hinnanguline aeg (14.7.2 b)	n/a
Üks või mitu asjaomast elupaigatüüpi (14.7.2 c)	n/a
Üks või mitu asjaomast püügitegevust (14.7.2 d)	
n/a	
Meetme seos riikliku ÜPP strateegiakavaga (14.7.3)	
n/a	

Meetme koostoime teiste liikmesriikide riiklikes taastamiskavades kavandatud meetmetega (14.7.4)
n/a

TÖÖVERSIOON